

Kriittinen lukutaito poliittisessa päätöksenteossa

Pirita Wahlstedt-Niskanen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2020

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Wahlstedt-Niskanen, Pirita. 2020. Kriittinen lukutaito poliittisessa päätöksenteossa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 111 sivua.

Kriittisen lukutaidon merkitys korostuu nyky-yhteiskunnassa, koska erilaista informaatiota on tarjolla paljon. Poliittisen päätöksenteon näkökulmasta kriittistä lukutaitoa on tutkittu vähän, vaikka sen osuus on tärkeä, kun tehdään koko kansaa koskevia päätöksiä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millainen on poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittinen lukutaito. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kansanedustajat ja heidän avustajansa, ministerien erityisavustajat, eduskuntaryhmien ryhmäkanslioiden työntekijät ja valtiosihteerit. Tutkimusta varten tarkasteltiin kriittisen lukutaidon ulottuvuuksia, joista tähän tutkimukseen keskeisimpinä nostettiin: tiedon luotettavuuden arviointi, media-tuntemus, tietoisuus ympäröivästä yhteiskunnasta, tiedon vastaanottajan toiminta ja poliittinen ulottuvuus. Ulottuvuuksien perusteella luotiin mittari ja mittarin pohjalta edelleen Likert-asteikollinen kyselylomake, joka lähetettiin tutkittaville Webropol-kyselynä. Vastauksia tuli 46 kappaletta. Vastaukset siirrettiin SPSS-ohjelmaan, jolla niitä voitiin käsitellä tilastollisin menetelmin.

Kaikkien kriittisen lukutaidon osa-alueiden keskiarvot sijoittuivat välille 3,4-4,2, mikä kertoo hyvästä kriittisen lukutaidon tasosta. Tutkittavien kriittisessä lukutaidossa ei löytynyt merkittäviä puutteita tai eroja eri osa-alueiden kesken. Pieniä eroja löytyi yksittäisten muuttujien välillä. Käytetty mittari osoittautui luotettavaksi. Taustatekijöinä tutkittiin sukupuolta, ikää, koulutusta, puoluekantaa, poliittista kokemusta, poliittista tehtävää ja asuinympäristöä. Taustatekijöillä ei ollut vaikutusta kriittiseen lukutaitoon.

Asiasanat: kriittinen lukutaito, poliittinen päätöksenteko, tiedon kriittinen arviointi, eduskuntaryhmä, kansanedustaja, valtioneuvosto

Sisällys

TIIVISTELMÄ.....	1
1 JOHDANTO.....	1
2 PERINTEISESTÄ LUKUTAIDOSTA UUTEEN LUKUTAITOON	4
3 KRIITTINEN LUKUTAITO.....	8
3.1 Informaationhallinta	11
3.1.1 Informaationhallinta ja internet	11
3.1.2 Tiedon luotettavuuden arviointi.....	12
3.2 Tekniset tiedot ja taidot.....	15
3.3 Mediatuntemus	18
3.4 Misinformaatio ja disinformaatio	20
3.5 Argumentointi osana kriittistä lukutaitoa	22
3.6 Kriittinen lukutaito ja politiikka.....	26
3.7 Kriittisen lukutaidon tutkiminen.....	28
3.8 Yhteenveto kriittisen lukutaidon ulottuvuuksista	32
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	36
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	38
5.1 Tutkimuskonteksti	38
5.2 Tutkittavat	39
5.3 Tutkimusaineiston keruu.....	39
5.3.1 Aineiston keruumenetelmä.....	40
5.3.2 Mittarin kuvaus	41
5.3.3 Aineiston keruun toteutus	42
5.4 Aineiston analyysi	43
5.4.1 Aineiston käsittely.....	43
5.4.2 Tilastolliset analyysit	43

6	POLIITTISTEN PÄÄTTÄJIEN JA PÄÄTÖKSIÄ VALMISTELEVIEN HENKILÖIDEN KRIITTINEN LUKUTAITO	46
6.1	Kohdejoukon kuvaus	46
6.2	Tiedon kriittinen arviointi	48
6.2.1	Tiedon kriittinen arviointi yleisesti	48
6.2.2	Tiedon luotettavuuden arvioiminen	49
6.2.3	Tiedon oikeellisuuden huomioiminen.....	49
6.2.4	Argumentointitaidot.....	50
6.3	Mediatuntemus	51
6.3.1	Mediatuntemus yleisesti	51
6.3.2	Median tavoitteiden ja kohderyhmän huomioiminen.....	52
6.3.3	Median viestintäkeinojen huomioiminen.....	53
6.3.4	Tarkoituksenmukaisten viestintäkanavien löytäminen	54
6.4	Yhteiskunnan tuntemus	55
6.4.1	Yhteiskunnan tuntemus yleisesti	55
6.4.2	Yhteiskunnan eri osa-alueiden, rakenteiden ja toimintatapojen tuntemus	56
6.4.3	Vastuun ja yhteistyön tarve	57
6.4.4	Yhteiskunnan kehittämiseen osallistuminen	58
6.5	Tiedon vastaanottajan taidot	59
6.5.1	Tiedon vastaanottajan taidot yleisesti	59
6.5.2	Tiedon jakaminen näkyvyyden saavuttamiseksi	60
6.5.3	Luotettavan tiedon jakaminen eteenpäin	61
6.5.4	Arvojen, ennakkokäsitysten ja kokemusten näkyminen tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa eteenpäin.....	62
6.6	Poliittiset taidot	63

6.6.1	Poliittiset taidot yleisesti	63
6.6.2	Kielellisen vallan käyttö ja poliittinen argumentointi	64
6.6.3	Sosiaalisen tasa-arvon edistäminen	65
6.6.4	Vallitsevien rakenteiden ja näkemysten haastaminen.....	66
6.7	Yhteenveto kriittisen lukutaidon osa-alueista	67
6.8	Taustamuuttujien yhteys kriittiseen lukutaitoon	69
6.8.1	Sukupuolen, puoluekannan ja poliittisen tehtävän yhteys kriittiseen lukutaitoon.....	69
6.8.2	Iän, poliittisen kokemuksen, koulutuksen ja asuinympäristön yhteys kriittiseen lukutaitoon.....	70
7	POHDINTA.....	71
7.1	Tulosten tarkastelu	71
7.2	Metodin tarkastelu	74
7.3	Eettiset ratkaisut.....	75
7.4	Luotettavuustarkastelu	76
7.5	Jatkotutkimus	77
	LÄHTEET	78
LIITTEET	85	

1 JOHDANTO

Vanha sanonta ”tieto on valtaa” on edelleen ajankohtainen tämän päivän yhteiskunnassa. Tiedon valtava määrä asettaa sen kriittiselle arvioinnille haasteita, mutta tietoa voidaan myös olla jakamatta ja vahingossa tai tarkoituksellisesti sulkea ihmisiä tiedon ulkopuolelle (Walsh 2010). Kriittisessä lukutaidossa on kyse siitä, että näkee erilaisia vaihtoehtoja ajatella asioista, kyseenalaistaa ja löytää puuttuvaa tietoa (Leino 2015). Professori Kari Enqvist kirjoitti kolumnissaan huhtikuussa 2019, että tutkijat ovat kriittisen ajattelun ammattilaisia ja heidän pitäisi enemmän kertoa julkisuudessa, mitä on kriittinen ajattelu. Tutkijoiden osamista on erittelevä ja analyttinen ajattelu, jota yhteiskuntaelämä päätöksenteosta lähtien kaipaa.

Me elämme sanojen ja viestien maailmassa, jossa lukutaito ja tänä päivänä yhä useammin kriittinen lukutaito ovat keskeisiä asioita yhteiskuntaan osallistumisessa. On lähes mahdotonta osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja saada äänensä kuuluville, jos ei osaa lukea (Stotesbury 2001). Ajankohtaisuutensa ja tärkeytensä vuoksi kriittinen lukutaito on nostettu keskiöön myös YK:n kansainvälisen lukutaitopäivän kampanjassa (2018). Osaltaan erilaisia lukutaidon vaatimuksia lisää digitaalisuus, koska digitaalisessa maailmassa viestit eivät läheskään aina ole tekstimuotoisia, vaan myös muun muassa kuvia ja ääntä (Kiili ym. 2013). Digitaalisen ja fyysisen maailman monimutkaisuus tuo uudenlaisia haasteita myös turvallisuusympäristölle.

Internetissä kaikki tieto leviää erittäin nopeasti ja alkuperäistä tietoa on vaikea oikaista. Tämä voi pahimmillaan johtaa jopa terveysongelmiin, jos tietoa tai tiedonlähdettä ei osata arvioida kriittisesti. Aiheen tärkeys on huomattu myös mediassa ja Keski-suomalainen julkaisi 30.8.2019 jutun, jossa kerrottiin lääkäri, professori Juhani Knuutista. Hänet on valittu Media uutisten vuoden terveysvaikuttajaksi työnsä vuoksi taistelussa virheellisiä terveysväittämiä vastaan. Hän pitää muun muassa omaa blogia, jossa vastaa terveysväittämiin kriittisen tutkimusnäytön avulla.

Koska tiedon kriittistä arviointia tarvitaan jokapäiväisessä elämässä, tulisi siihen kasvattaa jo lapsesta. Koulutuksessa tähän on jo havahduttu ja useiden maiden opetusohjelmiin kuuluu kriittisten tekstitaitojen opettamista (Leu ym. 2013). Digitaalinen media ei ole Flanagin ja Metzgerin (2008) mukaan muuttanut niinkään perustaitojen olemusta tiedon luotettavuuden arvioinnissa, vaan enemmänkin tiedontarvetta siitä, miten ja milloin näitä taitoja harjoitellaan. Ihmisten taidot arvioida tietoa kriittisesti ovat hyvin erilaiset taustatekijöistä, kuten iästä, koulutuksesta, elämäkokemuksesta ja kiinnostuksen kohteista johtuen.

Kriittinen lukutaito on tärkeää päätöksenteossa, koska teemme päätöksiä saamamme tiedon perusteella. Tällaisiin päätöksiin lukeutuvat myös äänestyspäätökset. Yle (2019) uutisoi, että vaalivaikuttaminen ulottuu myös Suomeen. Maan rajojen ulkopuolelta tulevan häirinnän tarkoitus on murentaa uskoa äänestämiseen ja demokratiaan. Suomessa käytiin sekä eduskunta-, että eurovaalit keväällä 2019. Kriittinen lukutaito aiheena on ajankohtainen ja kiinnostava juuri demokratia- ja päätöksentekonäkökulmasta. Poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat työntekijät toimivat kuten muutkin ihmiset, mutta merkityksellistä on se, että he valmistelevat tai tekevät koko kansaa koskevia päätöksiä saamansa tiedon ja kriittisen arviointikykyä pohjalta.

Kriittinen lukutaito asettuu kasvatustieteen tutkimuskenttään hyödyntäen muiden tieteenalojen, kuten viestintä- ja informaatiotieteiden, tutkimusta, esimerkiksi kyberturvallisuuden tutkimusta. Aihealueena kriittinen lukutaito on monipuolinen ja monimutkainen ja sitä on tutkittu sekä kvantitatiivisin, että kvalitatiivisin menetelmin (Kiili 2012). Kriittinen lukutaito on tutkimusalueena vielä melko uusi ja siihen liittyvät käsitteet eivät vielä ole täysin vakiintuneita. Tästä syystä kriittiseen lukutaitoon liittyviä aiempia tutkimuksia on työssä käsitelty melko tarkasti. Tässä tutkielmassa tutustutaan kriittiseen lukutaitoon liittyviin käsitteisiin ja osa-alueisiin ja tarkastellaan poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittistä lukutaitoa. Aineisto on kerätty kansanedustajille, heidän avustajilleen, eduskuntaryhmien ryhmäkanslioihin, valtiosihteereille ja ministerien erityisavustajille lähetetyllä kyselytutkimuksella, jonka tuloksia käsitellään kvantitatiivisin menetelmin. Tarkoituksena on saada

selville, millainen on poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien ihmisten kriittinen lukutaito.

2 PERINTEISESTÄ LUKUTAIDOSTA UUTEEN LUKUTAIDON

Lukutaidolla on Leinon (2019) mukaan monia hyötyjä hyvinvoinnin kannalta. Lukemisen kautta voi tutustua erilaisiin maailmoihin, oppia tunteiden hallintaa ja empatiaa, sekä löytää oman identiteettinsä. Lukutaidolla on keskeinen merkitys myös ihmisen opintopolussa, syrjäytymisen ehkäisyssä ja aktiiviseksi kansalaiseksi kasvamisessa. Livingstone ym. (2008) kirjoittavat, että lukutaidolla on erilaisia päämääriä tai tarkoituksia. Ensimmäinen tarkoitus on demokratia, kansalaisuus ja osallistuminen. On vaikeaa vaikuttaa asioiden kulkuun yhteiskunnassa, jos ei osaa lukea. Toinen tarkoitus on tietotalous, kilpailu ja valinta. Toisin sanoen lukutaito auttaa parempaan työpaikkaan ja asemaan yhteiskunnassa. Kolmas tarkoitus on elinikäinen oppiminen, kulttuurinen ilmaisu ja henkilökohtainen toteuttaminen. Kolmas tarkoitus tuo sisältöä ja merkitystä elämään.

Lukemisen ja kirjoittamisen käsitteet ovat muuttuneet ajan saatossa. Aiemmin puhuttiin lukemisesta ja kirjoittamisesta erikseen, kunnes ne muotoutuivat ”lukutaidoksi”. Lukutaidolla oli myös sosiologinen merkitys, erityisesti puhuttaessa lukutaitoisista ja lukutaidottomista. Lukutaito voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen: kulttuuriseen, operationaaliseen ja kriittiseen. Nämä kolme ulottuvuutta tuovat yhteen kielen, kontekstin ja tarkoituksen. Kriittinen ulottuvuus pitää sisällään myös sosiaalisten ja kulttuuristen käytäntöjen tietoisuuden. (Lankshear & Knobel 2011, 13, 18.) Kriittisessä ulottuvuudessa painotetaan Rantalán ja Korhosen (2008) mukaan kriittistä näkökulmaa sekä sisältöihin, että omaan työskentelyyn. Operationaalisella ulottuvuudella viitataan usein teknologian soveltamiseen erilaisissa käyttötilanteissa. Kulttuurinen ulottuvuus puolestaan tarkoittaa lukutaidon liittämistä autenttiseen toimintaan ja käytäntöihin, osallistumista yhteisöön, sekä lukutaidon sitomista kulttuuriseen kontekstiin.

Kiili ym. (2013) kirjoittavat, että sosiaaliset voimat ja niiden tuottama teknologia määrittelevät lukutaidon muuttuvaa luonnetta, kuten ne ovat tehneet myös menneisyydessä. Kuitenkin internetin leviäminen ja teknologian nopea kehittyminen synnyttävät jatkuvasti uusia kysymyksiä lukutaidon luonteesta ja

merkitysten luomisesta 2000-luvulla. Lukutaito ei enää ole vain tekstien lukemista, vaan myös ääntä, kuvia jne.

Käsitteiden kirjo on laaja, kun puhutaan lukutaidosta ja erityisesti uudesta lukutaidosta. Termistö vaihtelee erilaisista lukutaito-termeistä tekstitaitoihin. Englannin kielen sana literacy kuvaa suomen kielen lukutaito sanaa paremmin lukutaito - käsitettä, koska literacy pitää sisällään myös kirjoitustaidon. Usein literacy käännetään tekstitaidoiksi. Rantala (2007) ehdottaa sanan literacy käännökseksi mediasivistystä, joka sisältää lukemisen ja kirjoittamisen taitojen lisäksi kulttuurisia, eettisiä ja poliittisia ulottuvuuksia. Coiron ym. (2008) mukaan käsitteen ”uusi lukutaito” (new literacies) alle menevät käsitteet: 2000-luvun lukutaito, internet-lukutaito, digitaalinen lukutaito, uusi medialukutaito, monilukutaito, informaatiolukutaito, ICT-lukutaito ja tietokonelukutaito. Tekstilajitaito-terminä puolestaan käytetään pääosin koulussa, lukemisen ja kirjoittamisen opetuksen yhteydessä. Livingstone ym. (2008) kertovat, että viimeaikaisissa tutkimuksissa medialukutaidolle on esitetty yli 20 erilaista termiä.

Walsh (2010) nostaa esiin Gurakin (2001) kyberlukutaidon määritelmän. Hänen mukaansa kyberlukutaito on joukko käsitteitä ja kriittisiä näkemyksiä, joiden avulla voi ymmärtää tämän päivän internetiä. Kyberlukutaitoinen ihminen ymmärtää viestintäteknologian, kulttuurimme ja yhteiskuntamme välisiä suhteita. Walsh (2010) viittaa edelleen Warnickin (2002) tekniikoihin, joiden avulla voi tulla kyberlukutaitoiseksi. Näitä ovat muun muassa tekijöiden motiivien, ideologian ja arvojen kyseenalaistaminen, mediasisällön vakuuttavuuden tunnistaminen, genren tunnistaminen, argumentoinnin muodon tunnistaminen, sekä uskomusten, arvojen ja oletusten tunnistaminen, joita yleisöllä ajatellaan olevan.

Paradigmaattisesta näkökulmasta katsottuna ”uutta” luku/tekstitaidon yhteydessä ajatellaan sosiaalisena ilmiönä. Ontologinen näkökulma taas sisältää ympäristön ja muutoksen muun muassa teknologian, median, taloudelliset muutokset jne. Reckwitzin käytännön teorian mukaan luku/tekstitaidon käytännöt eivät ole täysin havaittavia ihmisen toiminnan yksiköitä, koska ne käsittävät erilaisia ei-havaittavia elementtejä, kuten arvoja, tunteita, uskomuksia jne. Ne taas

sisältävät elementtejä siitä, miten osallistujat ajattelevat luku/tekstitaidosta, puhuvat siitä tai luovat merkityksiä. Tekstitaitoon liittyvät tapahtumat puolestaan ovat havaittavia esim. teksti. (Lankshear & Knobel 2011, 27-28, 38.)

Leu ym. (2013) nostavat esille keskeisiä uusien tekstitalaitojen periaatteita. Toisinaan puhutaan myös akateemisista tekstitalaidoista. Tällaisia ovat muun muassa kriittisyys ja arviointi, sosiaaliset käytännöt, kontekstisidonnaisuus, moniulotteisuus, strategisen tiedon uudet muodot jne. Uudet tekstitalaidot ovat Kiilin ja Mäkisen (2011) mukaan tavallaan tietoa siitä, miten tekstien kanssa toimitaan eri tilanteissa ja konteksteissa sisältäen tiedon jäsentämisen, luomisen, arvioimisen ja artikuloimisen. Tekstitaidot ovat moninaisia ja tilannekohtaisia, eivätkä yleisiä, tilanteesta toiseen siirrettäviä taitoja. Leino (2015) tuo esiin uuden lukutaidon henkilöttömyyden ja itsestä kertomisen. Toisaalta itsestä voi kertoa laajemmalle yleisölle kuin aiemmin, toisaalta taas voi halutessaan säilyä täysin anonyyminä.

Livingstonen ym. (2008) mukaan lukutaitoisen tulisi nyky-yhteiskunnassa a) tunnistaa millaista informaatiota tarvitaan b) päästä tehokkaasti kiinni tarvittavaan informaatioon c) arvioida informaatiota ja sen lähteitä kriittisesti, sekä sisällyttää valittu informaatio omaan tietopohjaansa ja arvoihinsa d) käyttää informaatiota tehokkaasti, yksilöllisesti tai ryhmän jäsenenä jotakin tarkoitusta varten e) ymmärtää taloudellisia, lainopillisia, eettisiä ja sosiaalisia kysymyksiä, joita informaation käyttöön liittyy. Nämä vaatimukset ohjaavat lukutaidon arvioimista. Etenkään aikuisille ei ole olemassa varsinaisia lukutaitostandardeja. Usein he eivät ole myöskään saaneet opetusta uuden lukutaidon kanssa, kuten nykyajan koululaiset. Edellä mainitut tutkijat nostavat esiin näkökulmaerot siinä, tulisiko kriittinen lukutaito kehittyä ihmisen oman ponnistelun kautta vai sosiaalisen ja kulttuurisen käytännön kautta, sekä kuinka paljon painoarvoa annetaan koulutukselle kriittisen lukutaidon kehittämisessä. He pitävät tärkeänä sitä, että ihmisen rooli median käyttäjänä on aktiivinen, eikä vain passiivinen vastaanottaja.

Voogt ym. (2013) arvioivat yhteistyön, kommunikaation, digitaalisten tekstitalaitojen, kansalaisuuden, ongelmanratkaisun, luovuuden, tuottavuuden ja kriittisen ajattelun olevan nykyajan yhteiskunnassa keskeisiä taitoja. Kaikki edellä mainitut taidot eivät kuitenkaan koske pelkästään nykyajan yhteiskuntaa,

vaan esim. kriittinen ajattelu ja ongelmanratkaisu ovat keskeisiä taitoja aikakaudesta riippumatta. Uudet tekstiympäristöt ovat tavallaan rakentuneet vanhan päälle ja niissä on samoja "taitovaatimuksia" kuin perinteisissä tekstiympäristöissä esim. sisällön ymmärtäminen, sanasto, päättely jne. (Leu ym. 2013).

Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä kriittinen lukutaito, johon perehdytään tarkemmin seuraavassa luvussa. Kriittinen lukutaito painottaa kriittisyyden arvoa tiedon käsittelyssä, mikä on yksi uuden lukutaidon keskeisistä piirteistä. Erityisesti päätöksenteon perustana olevan tiedon kriittinen arviointi on keskeistä ja siksi tätä puolta halutaan korostaa. Kriittinen lukutaito on riittävän kattava termi käsittämään sekä painetun, että digitaalisen tiedon, vaikka nykyään yhä suurempi osa tiedosta on digitaalisessa muodossa ja siten usein multimodaalista (tekstit internetissä voivat sisältää kirjoitettua kieltä, ääntä, kuvaa tai liikkuvaa kuvaa). Tutkimusta varten valikoituneissa lähteissä käytetään pääosin sanaa "literacy", joka käsittää myös tekstitaidot. Tämän perusteella termiä kriittinen lukutaito käytetään kattamaan myös tekstitaidot.

3 KRIITTINEN LUKUTAITO

Kriittisestä lukutaidosta oli kiinnostunut jo 1960-luvulla Freire (Freire & Maceido 1987), joka Rantalan (2007) mukaan kehitteli ideansa emansipatorisesta ja kriittisestä lukutaidosta vastapainoksi funktionaalisille lukutaitokäsityksille. Freirelle lukutaito on sellaisen tiedostamisprosessin tulos, missä ihmiset kasvavat oman elämänsä osallisiksi. Tässä ajattelutavassa keskeistä kriittiselle lukutaidolle on sosiohistoriallisten kontekstien tiedostaminen ja toiminta niiden muuttamiseksi. Freirelle kieli on vallan väline ja lukutaitoiseksi kasvamisen lähtökohta.

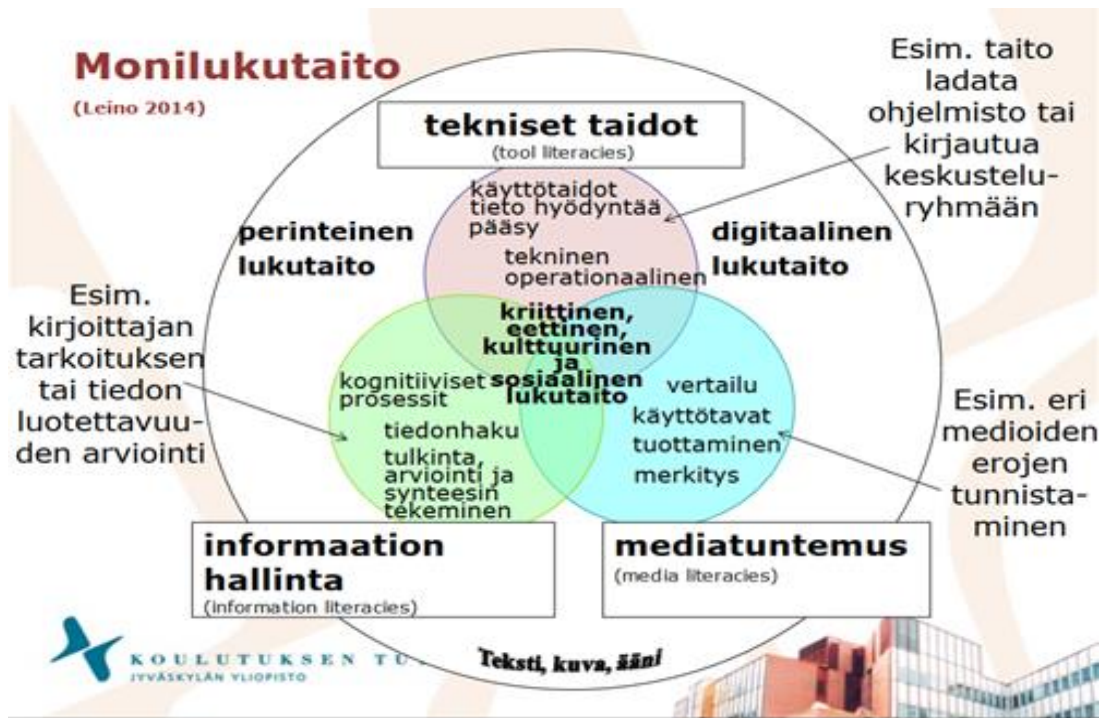
Walsh (2010) puolestaan viittaa Warnickin (2002) ehdotukseen kriittisen lukutaidon määritelmästä. Hän on sitä mieltä, että se on keskittymistä siihen, mikä on piilotettu tai ei ole nähtävissä näkyvillä olevassa viestinnässä. Stotesbury (2001) määrittelee kriittisyyden 1) velvollisuudeksi tarkastella sekä puhuttujen että kirjoitettujen tekstien intentioita menemällä tekstin pintarakennetta syvemmälle eli sanojen ja ajatusten taakse 2) tahdoksi ja kyvyksi ottaa kantaa erilaisiin teksteihin. Kriittisyys voi olla myös oman äänen löytämistä tai ilmaisemista.

Jos ajatellaan kriittistä lukutaitoa sosiaalisena käytäntönä, se sisältää Rantalan (2007) mukaan metatason ymmärryksen lukutaidon olemuksesta osana historiaa, taloutta, politiikkaa ja kulttuuria. Sosiaalisesti rakentuneisiin käytäntöihin ja teksteihin voi vaikuttaa juuri siksi, että ne ovat sosiaalisesti rakentuneita. Lukutaitoiseksi tulemisessa ei ole kyse neutraalista kielen omaksumisesta, vaan ympäröivän yhteiskunnan ja maailman haltuun ottamisesta, kriittisestä tietoisuudesta. Rantala korostaa, että kriittiseksi lukijaksi ei voi väkisin kasvattaa, vaan tiedostamisen prosessi syntyy kasvavissa itsessään.

Pesonen kirjoittaa, että kriittistä lukutaitoa voidaan tarkastella Lewisonin, Flintin, Van Sluysin ja Henkinin (2002) mallin kautta. Mallissa kriittinen lukutaito jaetaan neljään ulottuvuuteen, jotka ovat 1) tavallisen haastaminen, 2) erilaisten näkökulmien esitleminen, 3) sosiaaliin ja poliittisiin kysymyksiin keskittyminen ja 4) toiminta sosiaalisen tasa-arvon edistämiseksi. Kirjoittajien mukaan jo mallin yhdenkin ulottuvuuden hyödyntäminen edistää kriittistä ajattelua. Tässä jaottelussa näkökulma on hyvin yhteiskunnallinen. Lipposen (2007)

mukaan ihminen voi kasvaa toimijuuteen, kun yhteisö kohtelee häntä aktiivisena subjektina, eikä vain esimerkiksi kasvatuksen tai koulutuksen kohteena. Rantala (2007) on sitä mieltä, että kriittisen lukutaidon opettamisen tulisi koskea kaikkea kasvatuksen ja koulutuksen nimissä tapahtuvaa toimintaa. Lukutaito on tekstien lisäksi myös yhteiskunnan lukemista.

Kriittinen lukutaito on terminä epämääräinen, eikä sillä ole selkeitä rajoja. Pyrin tässä tutkielmassa hahmottamaan kriittistä lukutaitoa soveltuvien osien Leinon monilukutaidon jaottelun mallin pohjalta. Leino (2016) jakaa monilukutaidon kolmeen alueeseen, jotka ovat tekniset tiedot ja taidot, informaation hallinta ja mediatuntemus. Leino (2015) viittaa kuvaansa (2014) monilukutaidon mallista (ks. kuvio 1, s. 11), jonka mukaan tekniset tiedot ja taidot käsittävät muun muassa sen, että osaa ladata ohjelmistoja ja kirjautua keskusteluryhmiin, sekä hyödyntää tietotekniikkaa. Informaation hallinta käsittää muun muassa tiedon haun, tulkinnan, arvioinnin ja synteessin tekemisen. Suuri painoarvo informaation hallinnassa on tiedon luotettavuuden arvioinnilla. Mediatuntemus sisältää muun muassa eri medioiden erojen tunnistamisen (vertailun, käyttötavat, tuottamisen, merkityksen). Nämä osa-alueet menevät osin päällekkäin ja kriittinen lukutaito osuu kaikille edellä mainituille alueille. Kun ihminen esim. jakaa omaa sisältöä verkossa, hän joutuu toimimaan kaikilla näillä osa-alueilla (mm. sovelluksen avaaminen, tiedon tulkinta ja tarpeeseen sopiva media). Leinon mallissa kriittinen lukutaito käsittää sekä digitaalisen, että perinteisen median ja kattaa tekstin lisäksi kuvan ja äänen.

KUVIO 1. Monilukutaito (Leino, 2014)

Edellä mainittujen osa-alueiden lisäksi käsittelen misinformaatiota ja disinformaatiota, sekä argumentointia omissa luvuissaan, koska ne kuuluvat olennaisesti kriittiseen ajatteluun ja lukemiseen.

Leino (2015) korostaa, että kriittinen lukutaito ei ole kritisoimista ja se huomioi myös eettiset ja moraaliset näkökannat. Kriittinen lukutaito on luonteeltaan kyselevää, kyseenalaistavaa, vaihtoehtoisia näkökulmia ja esitystapoja etsivää, muiden asemaan asettuvaa, sekä syitä ja seurauksia miettivää. Kriittinen lukutaito on "maailman lukemista". Leu ym. (2013) ovat sitä mieltä, että kriittisen lukutaidon merkitys nykyajan yhteiskunnassa on suuri. Verkko on kaikille vapaa julkaisualusta ja saatavilla on informaatiota ihmisiltä, jotka ovat suuntautuneet vahvasti esim. poliittisesti, taloudellisesti, uskonnollisesti tai ideologisesti. Heidän jakamansa informaatio voi olla vahvasti aatteellista. Kuluttajilta vaaditaan kriittistä ajattelutapaa ja analyttisyyttä kaiken informaation käsittelyssä.

3.1 Informaationhallinta

Savolainen ja Kari (2008) kirjoittavat, että informaatiotutkijat määrittelevät informaation keskeiseksi ominaisuudeksi sen kyvyn vähentää epävarmuutta päätöksentekotilanteessa; toisaalta informaatio voi joissakin tilanteissa lisätä epävarmuutta tuodessaan esille uusia vaihtoehtoja. Informaatiota kuvataan usein jonakin, mikä muuttaa yksilön tietorakenteita. Kun informaatiota suhteutetaan aiempaan kokemukseen, pystytään tekemään erotteluja sen suhteen, mikä on uutta tai yllättävää sisällössä.

3.1.1 Informaationhallinta ja internet

Mintzin (2012) mukaan tarvitsemme nykyään enemmän kuin koskaan aikaisemmin apua asioiden yhdistelemisessä, valheiden paljastamisessa, sen ymmärtämisessä, milloin uskoa lähteitä ja auktoriteetteja, informaation paikantamisessa, sekä siinä kuinka selviytyä verkkorikollisten manipulaatiolta. Tärkeä merkitys on sillä, miten verkossa käyttäytyy ja sillä, että on tietoinen siitä, että kaikki informaatio ei välttämättä ole totta. Mustonen (2001, 19-20, 25) on sitä mieltä, että tunteet ovat tärkeä osa informaationkäsittelyä ja tunteiden ja järjen erottelu olisi keinotekoisia. Tämä on tärkeä seikka huomioida, kun tarkastellaan kriittistä lukutaitoa, koska ihmisen toiminnan taustalla vaikuttavat yksilölliset tunnetekijät. Informaationhallinnassa ajattelutapamme painottuvat eri tavoin eri tilanteissa suhteessa mediaympäristöön. Tyypillistä ihmiselle on myös tulkita asioita ja havaintojaan kokemuksensa pohjalta. Mustonen (2001, 34) nostaa lisäksi esiin nykyajan informaatiotulvan, jonka hallitseminen on eräs informaatiohallinnan keskeisiä osia. Erityisesti internetin kasvavaa informaatiotulvaa pitäisi pystyä järjestelemään ja valikoimaan.

Kiili ym. (2018) kertovat, että internet-lukemisen prosessin vaiheita ovat 1) ongelman määrittely/tunnistaminen 2) informaation etsintä/paikallistaminen 3) tiedon arviointi 4) informaation prosessointi ja 5) kommunikaatio/informaation esittäminen. Frisch ym. (2011) arvioivat kyseistä prosessia terveydenhoitoon liittyvän lukutaidon kautta. Ensimmäisessä vaiheessa ihminen tunnistaa ongelman

ja tietää, että hänen pitää hakea apua terveydenhuollosta. Toisessa vaiheessa ihminen tunnistaa kohteet, mistä hakea tietoa esim. lääkäriasemien nettisivut. Kolmannessa vaiheessa ihminen saa yhteydenoton jälkeen tietoa terveystieteiläisiltä, jota hän arvioi. Neljännessä vaiheessa hän yhdistelee ja täsmentää saamaansa tietoa. Viidennessä vaiheessa ihminen toteuttaa saamiaan ohjeita. Suuri osa informaationhallintaa on tiedon luotettavuuden arviointi ja siksi painotus informaationhallinnan tarkastelussa on luotettavuuden arvioinnissa.

3.1.2 Tiedon luotettavuuden arviointi

Kiilin (2008) mukaan kyky arvioida lähteiden uskottavuutta korostuu, kun tarkastellaan internetiä toimintaympäristönä. Internetissä kuka tahansa voi julkaista, mitä tahansa ja tämän vuoksi on tärkeää pystyä arvioimaan muun muassa julkaisijan asiantuntijuutta tai mainetta, tavoitteita, julkaisun ajantasaisuutta ja eri lähteiden esittämiä argumentteja. Eri tutkimukset ovat osoittaneet, että esim. lukio-opiskelijat kiinnittävät melko vähän huomiota informaation arviointiin.

Flanagin ja Metzger (2008) ovat sitä mieltä, että nopean teknologisen muutoksen seurauksena tiedon alkuperä, laatu tai todenmukaisuus eivät ole yhtä selviä kuin aiemmin. Pahimmillaan informaation huolimattomalla määrittelyllä voi olla sosiaalisia, henkilökohtaisia, terveydellisiä, kasvatuksellisia tai taloudellisia seurauksia. Edellä mainitut tutkijat jakavat informaation luotettavuuden viestijä ja medialuotettavuuteen. Viestiluotettavuuteen vaikuttavat tyypillisesti viestin rakenne, sisältö, kieli ja jakaminen. Medialuotettavuus puolestaan keskittyy mediakanavien luotettavuuteen, joiden kautta viestejä lähetetään. Perinteisten ja digitaalisten kanavien tutkimus on tarjonnut erilaisia tuloksia luotettavuuden suhteen, ja näyttääkin siltä, että luotettavuuden arviointi riippuu pitkälti käyttäjän mieltymyksistä jommankumman median suhteen. Luotettavuus on Flanagin ja Metzgerin (2008) mukaan ihmisten vuorovaikutuksen, henkilökohtaisen edustuksen, akateemisen ja ammatillisen toiminnan, sekä demokraattisen ilmaisun ja valinnan kulmakivi. Kiinnostus tiedon luotettavuuteen on peräisin jo Aristote-

leen ajalta ja hieman myöhemmin Maailmansotien ajalta, jolloin propagandataivoitteet herättivät muun muassa sosiaalipsykologi Carl Hovlandin ja hänen Yale Group-tutkimusryhmänsä mielenkiinnon. Hän tekivät ensimmäistä kertaa eron lähde-, viesti ja yleisöluotettavuuden välillä. Aristoteleen näkemyksessä luotettavuus perustui puhujaan ja hänen kykyynsä suhtautua yleisöön. Kiinnostavia taitekohtia luotettavuuden tutkimukselle ovat tarjonneet myös television ja internetin ilmestyminen ja leviäminen.

Lucassen ja Scraagen (2010) pitävät informaation laatua tärkeänä luotettavuudelle. Luotettavuus on avaintekijä vaihtelussa informaation laadun ja käytön välillä. Luotettavuus voidaan nähdä informaation laadun arviona, johon päätös käyttää informaatiota perustuu. Digitaalisen tiedon ongelma on Flanagin ja Metzgerin (2008) mukaan siinä, että se on huonosti organisoitua, vanhentunutta, epätäydellistä ja epätarkkaa. Tieto voi olla myös hyvin sekavaa esim. informatiivista ja markkinoivaa sisältöä on vaikea erottaa toisistaan. Tiedon lähde ja vastuutaho voivat myös olla epäselviä ja hankalia jäljittää. He jatkavat, että laadun tarkkailulle ja arvioinnille ei juurikaan ole olemassa standardeja. Eri ikäiset ihmiset tarkastelevat tietoa erilaisen kokemuksen avulla. Lapsille erityisesti markkinointitarkoituksessa jaetun tiedon erottaminen ei-markkinointitarkoituksessa jaetusta tiedosta voi olla hankalaa. Kiilin ym. (2018) mukaan lapsille tarkoitettu sisältö voi sisältää avointa tai piilomainontaa, jota lapsi ei pysty tunnistamaan ja käsittelemään. Jos lapsen kriittinen ajattelukyky ei ole riittävän kehittynyt, piiloviesteillä voi olla vakavia seurauksia muun muassa terveyteen liittyen.

Flanagin ja Metzger (2008) ovat sitä mieltä, että keskeistä luotettavuudelle on sosiaalisen hyväksynnän prosessi. He jakavat luotettavuuden tästä näkökulmasta käsin taulukoituun, myönnettyyn, maineeseen perustuvaan ja uuteen luotettavuuteen. Taulukoitu luotettavuus perustuu yksilön, organisaation, palvelun, tuotteen tai mielipiteen vertaisarviointiin. Esimerkkinä toimii eBay-palvelu, jossa hyvässä maineessa olevat myyjät saavat korkeampia hintoja tuotteistaan ja käyvät aktiivisemmin kauppaa kuin huonommat arviot saaneet myyjät. Myönnetty luotettavuus perustuu laajasti tunnettuun ja positiiviseen maineeseen, mikä vähentää käyttäjän epäluuloisuutta.

Flanagin ja Metzger (2008) jatkavat edelleen, että myös maineeseen perustuva luotettavuus on hyväksynnän muoto, joka hankitaan henkilökohtaisten ja sosiaalisten verkostojen kautta. Tiettyjä sanomalehtiä esimerkiksi on totuttu pitämään luotettavina. Internetissä informaation etsijät kuitenkin arvioivat luotettavuutta pääosin sosiaalisista verkostoista saamiensa vihjeiden perusteella. Uusi luotettavuus kasvaa myös ryhmä- ja sosiaalisesta sitoutumisesta. Hyvä esimerkki uudesta luotettavuudesta on Wikipedia, joka ei ole tietyn organisaation luomaa tietoa, vaan tiedon luomiseen voivat periaatteessa osallistua kaikki.

Tsengin ja Foggin (1999) luotettavuuden jako neljään tyyppiin on samankaltainen Flanagin ja Metzgerin jaon kanssa. Oletettu luotettavuus kertoo siitä, kuinka paljon ihminen uskoo johonkin omien olettamustensa perusteella. Maineeseen perustuva luotettavuus perustuu kolmansien osapuolien raportointiin. Pintapuolinen luotettavuus perustuu pitkälti visuaaliseen havaintoon, jonka perusteella ihmiset tekevät automaattisesti päätelmiä. Visuaalisesti hyvin rakennettu nettisivu voi täten vaikuttaa luotettavammalta kuin visuaalisesti huonompi sivu. Koettu luotettavuus perustuu uskomukseen ensikäden tiedosta. Ihminen voi esimerkiksi luottaa täysin tietokonepohjaisten sykemittareiden antamiin tuloksiin.

Middleton (2007) nostaa esiin nettisivujen luotettavuuden arvioinnissa toiminnallisuuden eli kuinka helppoa sivua on käyttää ja navigoida, auktoriteetin eli informaation uskottavuuden, validiteetin eli miksi sivun ajatellaan olevan hyödyllinen, riittävän saatavuuden eli kuinka helposti sivun voi ladata uudelleen, relevanssin eli kuinka hyvin sivu vastaa informaatiotarpeeseen, sekä substanssin eli merkittävyyden luotettavan tiedon tuottajana. Lucassen ja Schraagen (2010) tulivat Wikipedian luotettavuutta koskevassa tutkimuksessaan tulokseen, että ihmiset arvioivat tärkeimmiksi luottamusta herättäviksi asioiksi tekstin, kuvat ja viittaukset. Aiheen tuttuus ja artikkelin laadun manipulointi eivät heidän tutkimuksessaan lisänneet luotettavuutta. Virtuaalisessa maailmassa ongelmana voi olla, että esim. sisällöltään köyhä artikkeli näyttää yhtä laadukkaalta kuin sisällöllisesti hyvä artikkeli.

Luotettavuuden teorit ovat Flanagin ja Metzgerin (2008) mukaan vasta kehitymässä. Tutkijat ovat alkaneet havaita informaation etsijöiden konteksti- ja motivaatoroolin ja liittävät tämän luotettavuuden arviointimalleihin. Lupaavia ovat kaksoisprosessiteorit, kuten Valmistelutodennäköisyysmalli (Elaboration likelihood model) tai Heuristissystemaattinen prosessimalli (Heuristic-systematic processing model), jotka pystyvät selittämään eroja luotettavuudenarviointiprosessissa erilaisten informaation - etsintä kontekstien ja tilanteiden vaihdellessa. Erilaisten ryhmäprosessien merkitys vaatii teorioiden osalta tarkempaa tutkimusta. Edellä mainitut tutkijat jatkavat, että merkittäviä ovat myös informaatioprosessiteorit, kuten Rajoitetun kapasiteetin (Limited capacity model) malli, jossa pyritään ymmärtämään, kuinka ihmiset arvioivat ja tekevät päätöksiä digitaalisen median kautta saamansa tiedon perusteella. Flanagin ja Metzger (2008) viittaavat Eysenbachin ajatukseen siitä, että ihmisten arviointistrategiat kehittyvät kokemuksen perusteella.

Kiili ja Laurinen (2015) nostavat esille yhteisöllisen lukemisen käsitteen internet-lukemisen yhteydessä. Yhteisöllinen lukeminen voi parhaimmillaan edistää asioiden syvällistä ymmärtämistä, kun asioita tarkastellaan eri näkökulmista ja pelkän tiedonhaun sijaan, vaaditaan argumentatiivista lukemistapaa. Yhteisöllisen lukemisen mahdollisuuksia ei kuitenkaan aina osata hyödyntää riittävän hyvin. Vapalahti ja Marttunen (2019) kertovat, että yhteistyöhön perustuvassa argumentoinnissa ei ole tarkoitus voittaa väittelyä tai muuttaa toisten mielipiteitä, vaan syventää ymmärrystä yhteisten pyrkimysten kautta.

3.2 Tekniset tiedot ja taidot

Keskeinen osa kriittistä lukutaitoa ovat tekniset tiedot ja taidot, koska ilman niitä eri sovelluksia ei pysty käyttämään. Suuri osa informaatiosta on nykyään digitaalisessa muodossa, joten tiedonsaanti ja vuorovaikutus ilman pääsyä sovelluksiin jää vähäiseksi. Digitalisoiminen ei merkitse vain teknistä kumousta, vaan myös laajoja psykologisia ja sosiaalisia muutoksia. Uudessa mediassa ja teknologiassa keskeistä on vuorovaikutteisuus ja verkottuneisuus, sekä reaaliaikaisuus.

Kohderyhmät ja käyttäjät ovat perinteisiä ympäristöjä ja mediaa suuremmat ja hajautuneemmat. Tietokonevälitteisen viestinnän keskeisimpänä muutoksena pidetäänkin juuri kommunikaation käsitteen muutosta. Viestinnän psykologiset merkitykset muuttuvat, mikä vaikuttaa vahvasti myös käyttäjien identiteetin muotoutumiseen. Perinteiset tekstiympäristöt voivat kuitenkin mennä osin limittein uusien ympäristöjen kanssa esim. perinteinen sanomalehti ja verkkolehti. (Mustonen 2001, 154-155.)

Muutos teknologiassa on nopeaa, mutta ihminen ei välttämättä muutu samassa tahdissa teknologian kehityksen kanssa. Vanhojen taitojen ja periaatteiden päälle rakennetaan koko ajan uusia taitoja ja toimintatapoja sitä mukaa, kuin uusia teknologioita ja digitaalisia ympäristöjä syntyy ja tulee käyttöön. Flanagin ja Metzger (2008) kirjoittavat, että tänä päivänä informaatiota on tarjolla enemmän ja useammille sekä useammista lähteistä kuin koskaan aiemmin ihmisen historiassa. Ihmisten tapa organisoida, sijoittaa ja koordinoida saman kiinnostuksen jatkavia ihmisryhmiä, sekä pyytää ja jakaa mielipiteitä ja ideoita lukemattomista aiheista on muuttunut dramaattisesti digitaalisen median myötä. Informaation saatavuus ja kehittynyt yhdistettävyyys ei ole muuttanut vain sitä, mitä ihmiset tietävät, vaan myös sitä kuinka he tietävät, mitä tietävät.

Kauppinen ja Kinnunen (2016) ovat sitä mieltä, että nykyihmisen kansalais-taidoissa teknologia on osa yhteisöllisyyttä. Digitaalinen tekstiympäristö on toiminta-alueena erilainen kuin esim. kirjeenvaihto perinteisillä, postilla lähetettävillä kirjeillä. Kun puhutaan digitaalisessa ympäristössä tarvittavasta lukutaidosta, käytetään usein termiä digitaalinen lukutaito. Digitaalinen lukutaito vastaa kriittistä lukutaitoa, mutta se käsittää vain digitaalisesti tapahtuvan toiminnan. Nykyään suurin osa tiedosta liikkuu digitaalisesti ja kriittistä lukutaitoa tarkasteltaessa on hyvä ymmärtää digitaalisuuden merkitys lukutaidolle. Digitaalinen lukutaito on moniulotteinen termi, joka ei ole vain lukemista ja kirjoittamista. Digitaalinen lukutaito sisältää myös tiedon prosessointia ja arvioimista. Joskus puhutaan myös informaation lukutaidosta, mikä tarkoittaa kykyä etsiä, arvioida, käyttää ja hallita tietoa ja erilaisia lähteitä, joita digitaalinen teknologia tuottaa.

(Voogt ym. 2013.) Lankshear ja Knobel (2011, 23) mainitsevat, että Gilster määritteli vuonna 1997 digitaalisen lukutaidon kykynä ymmärtää ja käyttää informaatiota eri lähteiden monissa formaateissa, kun se esitetään tietokoneella ja internetin keinoin.

Flanagin ja Metzger (2008) mainitsevat, että nuoremmat ovat harjaantuneempia käyttämään digitaalisia sovelluksia kuin vanhemmat. Nuoret osaavat myös käyttää hyväkseen sosiaalista verkostoa esimerkiksi tiedon luotettavuuden arvioinnissa, kun taas vanhemmilla on enemmän elämäkokemusta, joka voi auttaa arvioimaan tiedon luotettavuutta. Tekninen osaaminen tai elämäkokemus eivät kumpikaan yksinään takaa luotettavaa tiedon arviointikykyä.

Tekniikkaa käyttäessä joutuu arvioimaan luotettavuutta suhteessa tietokoneeseen ja erilaiseen informaatiotekniikkaan. Digitalisoituneessa maailmassa ihmisen suhde tietokoneeseen ja sen luotettavuuteen ei ole yhdenmukainen. Tseng ja Fogg (1999) kirjoittavat, että luotettavuus voidaan määritellä virtuaalisessa maailmassa myös uskottavuudeksi (believability). Kun puhutaan tietokoneen luotettavuudesta, puhutaan samalla myös ihmisen havainnosta tai objektin luotettavuudesta. Muita termejä luotettavuudelle ovat muun muassa asiantuntijuus (expertise) ja uskottavuus (trustworthiness). Asiantuntijuus on tietoisuutta ja kokemusta. Uskottavuus puolestaan on totuudenmukaisuutta ja puolueettomuutta. He jatkavat ihmisen suhteesta tietokoneeseen kertomalla, että luotettavuudella on merkitystä ihmisen ja tietokoneen välisessä suhteessa. Merkitystä luotettavuudella on erityisesti silloin, kun tietokone on tiedon säilytyspaikka, kun tietokone ohjaa käyttäjää, kun tietokone raportoi mitoista, suoritetuista töistä tai omasta tilastaan, kun tietokone suorittaa simulointia tai kun tietokone esittää virtuaalisia ympäristöjä. Luotettavuus voi kärsiä tietokoneessa ilmenevien virheiden takia ja ihmiset eroavat toisistaan sen suhteen, kuinka paljon luottavat tietokoneisiin etenkin vikatilanteiden jälkeen.

3.3 Mediatuntemus

Kriittinen lukutaito käsittää myös sen, että tunnistaa eri medioiden toimintatapoja ja tietää, miten kussakin mediassa käyttäytyään. Yhä enenevässä määrin informaatiota saadaan digitaalisen median kautta, mutta perinteinen media on kuitenkin yhä käyttökelpoinen informaationhankintakanava. Tekstin käsite sisältää nykyään myös muun muassa videot, kuvat ja linkit. Digitaalisten tekstien ympäristössä ihminen joutuu toimimaan eri tavoin kuin perinteisessä ympäristössä. Moninaisissa ja monikerroksisissa verkkoympäristöissä tekstit voivat olla monikielisiä, eri lähteistä koottuja ja lyhyitä. Kerrontatavat voivat vaihdella tunnepitoisesta argumentoivaan. (Vaarala ym. 2014.) Kallionpää (2017, 67) nostaa esiin julkisuustaidot, joilla hän viittaa siihen, että kirjoittaminen tapahtuu julkisesti internetissä. Se edellyttää kommunikointitaitoja, sosiaalisten käytäntöjen hallintaa, tekstien markkinointitaitoja ja erilaisten säännösten tuntemista.

Leinon (2015) mukaan painetun ja verkkotekstin lukemisen välillä on samankaltaisuutta siinä, miten tietoa tulkitaan ja arvioidaan. Eroja on relevantin tiedon löytämisessä, materiaalien käytössä ja tekstien välillä liikkumisessa. Leino (2016) jatkaa, että mediatuntemus on erilaisten medioiden ja niiden mahdollisuuksien tunnistamista eli mihin erilaisia medioita tarvitaan ja milloin ne ovat käyttökelpoisia. Tärkeää on osata vertailla eri medioita muun muassa niiden eroja ja yhtäläisyyksiä (kuka voi julkaista, ketä tavoittaa, millä aikataululla, mitä elementtejä eri medioihin saa lisättyä). Osa mediatuntemusta on myös sisällön monipuolinen tuottaminen.

Leu ym. (2013) kirjoittavat, että tekstitaitoteoriassa, tutkimuksessa ja käytännössä internet muokkaa lukemis- kirjoitus- ja kommunikointiympäristöä. Muutoksia ymmärtääkseen he ovat hahmotelleet uusien tekstitaitojen kaksitasoteorian, jossa alemmalla tasolla ovat jatkuvat muutokset ja ylemmällä tasolla yleiset periaatteet. Alempi taso sisältää muun muassa sosiaalisen viestinnän, kuten tekstiviestit, sekä semiotiikan ja multimodaalisuuden verkkomediassa. Alemman tason teoriat pysyvät mukana lukutaidon luonteen nopeassa muutoksessa, koska ne ovat lähempänä näitä muutoksia. Tutkimus ylemmän tason teorian kanssa on vasta alussa ja keskeiset periaatteet ovat suuntaa antavia. Leu ym. ovat

koonnet kahdeksan ylemmän tason teorian periaatetta: 1) Internetistä on tullut lukemista ja oppimista määrittävä tekniikka globaalissa yhteiskunnassamme 2) Internet ja vastaavat teknologiat vaativat uutta lukutaitoa niiden potentiaalintäyteen hyödyntämiseen 3) Uusi lukutaito on deiktistä (konteksti on mukana) 4) Uusi lukutaito on moninkertaista, multimodaalista ja monitahoista 5) Kriittiset lukutaidot ovat keskeisiä uudelle lukutaidolle 6) Uusi lukutaito vaatii strategisen tietämyksen uusia muotoja 7) Uudet sosiaaliset käytännöt ovat keskeisiä elementtejä uudessa lukutaidossa ja 8) Opettajista tulee entistä tärkeämpiä uuden lukutaidon luokissa, vaikka heidän roolinsa muuttuu. Vaikka teoria on vielä keskeneräinen, se auttaa hahmottamaan muutosta, mikä tapahtuu.

Sosiaalinen media kasvattaa suosiotaan koko ajan. Sosiaalinen media on Pönkän (2016) mukaan viestinnän muoto ja sen toimintaa on muun muassa tiedon jakaminen ja sisältöjen julkaiseminen, muiden tekemien sisältöjen seuraaminen, täydentäminen, muuntelu ja uudelleenjakaminen, yhteismuokkaus, keskustelu ja suosittelu. Toiminta tapahtuu useissa erilaisissa ryhmissä, verkkoyhteisöissä ja verkostoissa. Sosiaalisten taitojen ohella toimiminen sosiaalisessa mediassa vaatii kriittistä lukutaitoa.

Pesonen (2018) nostaa esille kriittisen lukutaidon ja yhteiskunnan valtasuhteet. Hän tarkoittaa kriittisellä lukutaidolla ymmärrystä ja tietoisuutta siitä, miten kieli toimii merkitysten tuottamisessa ja miten kieli osaltaan mahdollistaa epätasa-arvoisten valtasuhteiden ylläpitämisen yhteiskunnassa. Hän jatkaa, että kriittisen lukutaidon avulla on mahdollista tunnistaa ja tiedostaa epätasa-arvon, ennakkoluulojen ja valtasuhteiden piirteitä. Flanagin ja Metzger (2008) puolestaan pitävät tärkeänä luotettavuuden ymmärtämistä, koska se vaikuttaa henkilökohtaisella, sosiaalisella ja poliittisella alueella. Digitaalisen median kautta jaettu informaatio voi vaikuttaa muun muassa julkiseen keskusteluun ja lopulta poliittisiin päätöksiin. Pesonen (2018) tuo esille Rantalan (2007) ajatuksen siitä, että kriittinen lukutaito voisi toimia avaimena vaihtoehtoisen tiedon, merkitysten ja politiikan löytämiseen nyky-yhteiskunnassa.

Mustosen (2001, 11) mukaan mediasuhteeseen kuuluu kolme osapuolta: mediatuotteen tekijä (journalisti tai sisällöntuottaja), tekijän aikaansaannos (mediaesitys) ja median käyttäjä. Mediasuhteeseen vaikuttavat myös yhteiskunnallinen ja kulttuurinen tilanne, sekä mediaa säätelevät taustarakenteet välillisesti. Aiemmissa mediatutkimuksissa mediasisältö on ollut keskeisessä roolissa, kun taas nykyään painopiste on käyttäjässä. Tämä on loogista, koska nykyajan mediallyle tyypillistä on verkottuneisuus ja vuorovaikutteisuus, kun taas vanhemmissa median muodoissa informaation suunta on yksipuolinen muun muassa sanomalehdessä. Kriittisyyden merkitys korostuu, kun painopiste siirtyy käyttäjään. Tässä kriittistä lukutaitoa tarkastelevassa opinnäytetyössä mitään medioita ei ole suljettu pois, vaikka pääpaino onkin digitaalisessa mediassa, koska sen merkitys ihmisten arjessa on valtavan suuri. Poliittikka saa mediassa paljon huomiota, oli sitten kyse perinteisestä tai digitaalisesta mediasta.

3.4 Misinformaatio ja disinformaatio

Yhä suurempi osa tiedosta saadaan nykyään internetin kautta, jossa väärän ja harhaanjohtavan informaation levittäminen on arkipäivää. Leinon (2019) mukaan verkossa lukeminen vaatii teknisten taitojen lisäksi erityisesti kriittistä lukutaitoa, jotta pystyy erottamaan väärän tiedon oikeasta. Tämän vuoksi misinformaatiota ja disinformaatiota on hyvä tarkastella osana kriittistä lukutaitoa. Informaatio voi Haasion (2015) mukaan olla luonteeltaan totta tai epätotta. Tiedon oletetaan Platonin perinteiseen tietokäsitykseen perustuen olevan ”hyvin perusteltu uskomus tai tosi”. Tieto on tavallaan tulkittua informaatiota. On todennäköistä, että näitä termejä käytetään kirjallisuudessa kuitenkin jonkin verran toisensa synonyymeina. Harhaanjohtavasta informaatiosta voidaan käyttää termejä misinformaatio ja disinformaatio.

Haasio (2015) viittaa Karlovan ja Fisherin (2013) ajatuksiin misinformaatiosta ja disinformaatiosta, jolloin misinformaatiolla tarkoitetaan väärää tai harhaanjohtavaa informaatiota, joka voi olla väärää, epätäydellistä, epäselvää, tulkinnanvaraista tai epätarkkaa. Disinformaatiolla tarkoitetaan tarkoituksellisesti

väärää tai epätarkkaa informaatiota, jota voi luonnehtia myös petolliseksi informaatioksi. Sen tarkoitus on harhauttaa käyttäjä. Disinformatiivinen informaatio voi olla luonteeltaan selkeästi illegaalinen toiminnan mahdollistavaa ja sen toteuttamiseen tähtäävää tietoa tai yhteiskunnan normien vastaista, mutta ei laittomuuksiin tähtäävää informaatiota. Walshin (2010) mukaan tarkoituksellisuus erottaa misinformaation ja disinformaation. Misinformaatio on vahingossa harhaanjohtavaksi luotua tietoa ja disinformaatio tarkoituksella harhaanjohtavaksi luotua tietoa. Disinformaatio kehittyy, kun informaatioprosessi on viallinen ja siitä puuttuu objektiivisuus, viimeistely ja moniarvoisuus.

Disinformaatio ei Walshin (2010) mukaan koske pelkästään sotilaallista käyttöä, kuten usein ajatellaan. Disinformaatiota esiintyy muun muassa politiikan ja yhä useammin talouden alueella. Disinformaatio on hankalaa tunnistaa, etenkin, kun tarkkaa ja epätarkkaa tietoa on internetissä rinta rinnan. Disinformaation luoja haluaa salata tosiasian, että tieto on epätarkkaa ja tunnistaminen voi vaatia erilaista tekniikkaa. Haasion (2015) mukaan disinformatiota levittävät yksityisten henkilöiden lisäksi muun muassa poliittiset ja uskonnolliset liikkeet, sekä alakulttuurit ja yhteisöt, joilla on sama valtavirrasta poikkeava arvo- ja normimaailma. Gordon-Murane (2012) kirjoittaa, että harhaanjohtavaa voi esim. olla dramaattinen kuva, joka kuvastaa vain yhtä puolta asiasta.

Mintz (2012) mainitsee, että eräs tämän päivän viestinnän ilmiö ovat huhut, jotka leviävät verkossa nopeasti. Usein faktojen tarkistus ja asian korjaaminen tulevat hitaasti perässä ja joskus liian myöhään, jolloin vahinko on jo ehtinyt tapahtua esim. maineen menetyks. Osa viestintäkanavista on alkanut tehdä faktojen tarkistusta erityisesti poliittisessa viestinnässä esim. vaalikeskusteluissa. Gordon-Murane (2012) kertoo, että uutisista suuri osa leviää sosiaalisen median kautta, jossa faktoja ei välttämättä tarkisteta ja uutiset perustuvat huhuihin. Misinformaatio on ongelma erityisesti päätöksenteossa, sekä yksittäisten kansalaisten, että poliittisten päättäjien päätöksenteossa. Ihmisille on tyypillistä etsiä todisteita, jotka tukevat heidän omaa näkemystään, jolloin tiedon kriittinen arviointi jää heikoksi.

Walsh (2010) nostaa esiin USA:ssa sijaitsevan Pew-tutkimuskeskuksen Internet-tutkimusraportin, jonka mukaan jopa 45% USA:n internetin käyttäjistä tekee suuret elämäänsä koskevat päätökset internetistä hankkimansa tiedon pohjalta. Tarkoituksellisesti epätarkkaa tietoa on erittäin vaikea tunnistaa. Ratkaisuksi käyttäjien auttamiseksi disinformaation kanssa on ehdotettu informaattikojen ylläpitämää sensuuria, luokittelua ja merkitsemistä tai asiantuntijoiden tarkkailujärjestelmää. Järjestelmä erottelisi luotettavat sivustot, jotka tuottavat tarkkaa tietoa, sellaisista sivuista, jotka eivät näin tee. On todennäköistä, että nämä keinot ovat jo myöhässä kehityksestä. Jos esimerkiksi luokittelu olisi ollut informaattikojen hallinnassa heti internetin alkuajoista, heillä voisi nyt olla metodeja tiedon järkevään luokitteluun. Sensuuri, joka poistaisi kaiken disinformaation internetistä, on puolestaan eettisesti ja tieto-opillisesti arveluttavaa.

Toistaiseksi paras vaihtoehto disinformaation torjumisessa voisi Walshin (2010) mukaan olla disinformaation kontrollointi koulutuksen avulla. Hyvä kriittinen lukutaito voi helpottaa suojautumaan disinformaatiolta, koska se auttaa paikantamaan, arvioimaan ja käyttämään tietoa. Kirjastonhoitajat ehdottavat ILI (information literacy instruction) -koulutusta, joka sisältää näiden taitojen opettelua. He käyttävät ILI:n metodologiaa tiedon arvioimiseen internetissä. Se sisältää indikaattoreita, joiden avulla tiedon laatua voi arvioida esim. kysymyksiä sivuston ylläpitäjästä, yhteystiedoista tai päivityksistä. Konsepti perustuu foundationalismiin, joka on epistemologinen teoria ja sisältää uskomusten perustelun. Koulutuksen myötä syntyvä kriittinen ajattelutapa, on todennäköisesti parempi ja tehokkaampi vaihtoehto disinformaation torjumiseen, kuin tiedon saannin välttäminen.

3.5 Argumentointi osana kriittistä lukutaitoa

Luetun tiedon kriittisen arvioinnin, suodattamisen ja omien ajatusten ilmaisun kautta argumentointi nivoutuu kiinteäksi osaksi kriittistä lukutaitoa. Argumentointitaitojen kehittyminen on Leinin mukaan (2019) yksi lukemiseen liittyvistä

merkittävistä taidoista. Lukeminen kehittää sanavaraston lisäksi argumentoinnissa tarvittavaa eri tyylien ja tekstilajien tunnistamista, josta on apua myös kirjoittamisessa. Toimiakseen aktiivisena kansalaisena, on kyettävä ymmärtämään erilaiset väitteet, jotta voisi argumentoida ja ilmaista oman tahtonsa yhteisönsä kehittämiseen. Salminen ym. (2012) viittaavat Marttusen ym. (2005) ajatuksiin siitä, että tämän päivän maailma on sen verran monimutkainen ja nopeatempoinen, että sen ymmärtäminen vaatii kehittyneitä ajattelun taitoja. Nämä ajattelun taidot sisältävät myös argumentoinnin taidot, jotka tarkoittavat kykyä ilmaista ajatuksiaan vakuuttavalla tavalla ja samalla antaa rakentavaa palautetta toisten ajatuksista. Argumentointia käytetään paljon politiikassa ja poliittiset lukutaitokäytännöt ohjaavat Rantalan (2007) mukaan kysymään tekstin tarkoitusta ja analysoimaan, millaisia arvoja ja yhteiskunnallisia subjekteja se tuottaa. Tekstejä käytetään tarkoituksenmukaisesti vaikuttamisen välineinä ja otetaan kantaa siihen, miten asioiden pitäisi olla.

Argumentoinnissa on aina henkilö ja vuorovaikutus. Argumentaatioon vaikuttavia taitoja on muun muassa kyky nähdä myös toisen näkökulma. Argumentaatiossa samasta aiheesta esitetään eri näkökulmia ja keskeistä on näin ollen pystyä ymmärtämään asian eri puolia. Kyky dialogiin on argumentoinnissa tarvittava taito, koska se on argumentoinnin suurin osa, joka sisältää yksilön kaikki ulottuvuudet (kommunikaation, kognition, tunteet jne.). Argumentointi on monimutkainen sekoitus sosiaalista ja kognitiivista toimintaa. (Muller Mirza & Perret-Clermont 2010, 70–85, 196.) Salmisen ym. (2012) mukaan sosiokognitiiviset konfliktit ovat tyypillisiä argumentatiiviselle dialogille, kun erilaiset mielipiteet perusteluineen ovat esillä.

Argumentointi liittyy keskeisesti tapaan ilmaista asioita ja sitä käytetään erityisen paljon politiikassa. Poliitikot hakevat usein omia ajatuksia tukemaan vahvistusta asiantuntijoiden lausunnoista. Tyypillistä on, että oma tavoite esitellään positiivisia asioita tai hyötyjä painottaen ja vastapuolen esityksen epäkohtia esiin nostaan. Salminen ym. (2012) kirjoittavat, että argumentoimaan oppiminen vaatii kykyä tuomita omia väitteitä, haastaa toisten väitteitä ja perusteluja, sekä vastata haasteisiin esittämällä vastahaasteita. Argumentointi oppiakseen taas

vaatii uusien ideoiden oppimista ja vanhojen tai väärin ajatusten selventämistä argumentaation kautta.

Muller Mirza ja Perret-Clermont (2010, 9-10) määrittelevät argumentaation erityiseksi vuorovaikutuksen tavaksi. Englannin kielessä verbiä argue käytetään usein tarkoituksessa ”keskustella kiivaasti” tai jopa riidellä. Argumentointi on tavallaan väittelyä ja myös suomen kielessä sanalla väittely on hieman negatiivinen kaiku. Lisäksi he toteavat, että väittely ei kuitenkaan ole negatiivista, vaan enemmänkin ajatusten jakamista, näkemyksien laajentamista ja parhaillaan hyvään loppuratkaisuun pääsemistä.

Argumentaatio on keino tiedottaa ja auttaa keskustelukumppania tunnistamaan jotakin annetun informaation perusteella. Argumentaatio on myös keino ratkaista ongelmia yhteisöllisesti. (Muller Mirza & Perret-Clermont 2010, 130-131.) Salmisen ym. (2012) mukaan yhteisöllistä oppimista voidaan saavuttaa yhteisöllisen argumentoinnin kautta, jossa ymmärrystä lisätään kriittisen ajattelun, perustelujen, väitteiden ja eri näkemysten kautta. Tämä on loogista, koska useimmat aivot tuottavat enemmän ajatuksia ja ideoita kuin yhdet.

Argumentointiin tiiviisti liittyviä käsitteitä ovat Muller Mirzan ja Perret-Clermontin (2010, 11-12, 14-15, 20, 24) mukaan väite, syy ja todiste (argumentointiin liittyy myös arvo- ja totuuskysymyksiä). Jonkun toisen kokema totuus ei välttämättä ole toiselle sama. Todisteet ja tutkimustieto asioista ovat tällöin tärkeitä päättelyn tueksi. Edellä mainitut tutkijat jatkavat, että argumentointi on kommunikatiivista vaihtoa, jolla usein on myös vaikuttamistavoite. Kulttuurierot voivat tuoda argumentoinnille ja ymmärtämiselle omat haasteensa. Kokemusmaailma, tavat ja maailman hahmottaminen eivät välttämättä ole samanlaiset maapallon eri kolkista tuleville. Kuitenkin nykyaikana maailman eri kolkat ovat paremmin tavoitettavissa kuin ennen ja myös vuorovaikutusta niiden välillä on enemmän kuin ennen.

Argumentoinnin tarkoitus on Muller Mirzan ja Perret-Clermontin (2010, 22, 28, 33, 38) mukaan tukea ihmisen toiminnan ja vuorovaikutuksen mielekkyyttä ja taata kriittinen perusta konsensukselle, joka tukee sosiaalista todellisuutta. Argumentoinnin kautta rakennetaan uudelleen arvoja ja merkityksiä, ilmaistaan

tunteita ja reaktioita, sekä perustellaan asioita. Argumentointia on tutkittu ja selitetty erilaisin lähestymistavoin. ”Tuottamis-orientoitunut” malli muun muassa perustuu argumentatiivisen väliintulon tuottamiseen. Koska argumentaatio perustuu vuorovaikutukseen, dialogi on hyvin vahvasti osa sitä.

Rupertin (2013, 1-2, 28-29, 87) mukaan dialogin sisällä on aina tarkoitus, kun dialogi heijastelee vuoropuhelua kahden eri äänen välillä. Dialogissa on tavaltaan aina mukana menneisyys, joka voi tuoda dialogiin jotain uutta. Erilaiset näkökulmat lisäävät dialogista tietoisuutta ja rikastavat kokemusta. Internet on tuonut dialogiin ja sen myötä myös argumentointiin uutta, joka ei välttämättä toimi vanhoilla ajatuskaavoilla. Rupert jatkaa, että menneisyydestä voi kuitenkin saada tukea uusien toimintatapojen omaksumiseen. Yksi nimenomaan internetiin liittyvä, osin ehkä myös tämän päivän viestintään liittyvä ja siinä vaadittava asia on nopeus. Jos haluaa saada viestinsä perille, on reagoitava välittömästi, koska tieto vanhenee nopeasti ja joku muu ehtii ensin. Luovuus on myös yksi tämän päivän taidoista ja pätee myös argumentointiin. Jos osaa sanoa asiansa persoonallisella tavalla, se on vaikuttavampaa kuin valmiina saatujen tosiasioiden toistaminen.

Muller Mirza ja Perret-Clermont (2010, 93-95, 69, 120) kirjoittavat, että jo noin viisivuotias lapsi on kykenevä argumentoimaan. He kuitenkin toteavat, että toisten tutkimusten mukaan vasta 16-17-vuotias on kykenevä argumentoimaan, koska siihen tarvittavat taidot, kuten tukeminen, suunnittelu, koherenssi, ja aiheen jatkuvuus kehittyvät vasta tuolloin. Toisaalta etenkin teini-ikäisillä ja vanhemmilla on vaikeuksia arvioida todisteita argumenttiensa eli väitteidensä tueksi ja he nojaavat helposti omaan näkökulmaansa. Koulutus lisää kykyä todisteiden arvioimiseen ja yliopisto-opiskelijoilla argumentoinnin kyvyt ovat hyvin kehittyneet. Edellä mainitut tukijat arvelevat tämän johtuvan siitä, että luonnollisia ympäristöjä argumentoinnille on tarjolla paljon. Kansalaisten koulutus ja argumentointitaidot ovat tärkeitä myös demokratian toteutumisen ja osallisuuden kannalta. Argumentoinnin kehittymiseen vaikuttavat halu saavuttaa henkilökohtaisesti merkityksellisiä tavoitteita, positiivisten ja negatiivisten seurausten

tiedostaminen, joita tavoitteen saavuttamiseen liittyvä toiminta aiheuttaa, esteiden tiedostaminen, joita tavoitteen saavuttamisen tiellä on, sekä usko seurauksista, jos tavoitteita ei saavuteta.

Mustonen (2001, 38-39, 46-47) korostaa, että vaikuttamisen keinoja on erilaisia riippuen tavoitteista. Poliittisessa vaikuttamisessa esimerkiksi pyritään taivuttelemaan äänestäjät tukemaan tiettyä puoluetta. Terveiden ja turvallisuuden edistämiseen pyrkivässä vaikuttamisessa sen sijaan joudutaan murtamaan syvälle juurtuneita asenteita ja tottumuksia. Suostuttelussa ohjataan toinen kohti toivottua käyttäytymistä, uskomusta tai asennetta. Tunnepitoiset viestit, erityisesti itsetuntoa vahvistavat viestit ovat erityisen tehokkaita vaikuttamiskeinoja. Pelon herättäminen ja huumori viesteissä toimivat myös.

Pelkkä väärän tiedon saaminen tuskin on yhtä haitallista kuin manipulointi, jota Muller Mirzan ja Perret-Clermontin (2010, 54) mukaan myös sisältyy argumentaatioon. Manipulaatio on tavallaan jo henkistä väkivaltaa, jossa vaikutetaan vastapuoleen siten, että hän uskoo tekevänsä ja ajattelevansa oikein, kun toimii manipuloidun toimimalla tavalla. Manipulaatioon voi liittyä myös kolmannen osapuolen mustamaalaamista. Siinä vedotaan voimakkaasti vastapuolen tunteisiin ja tavoitteisiin.

3.6 Kriittinen lukutaito ja politiikka

Puoluepolitiikan keskiössä ovat ministerit ja kansanedustajat. Heidän lisäksi poliittisella kentällä on kuitenkin useita toimijoita, kuten paikallisyhdistykset, kansalaisjärjestöt, lautakunnat, johtokunnat, erityisavustajat jne., jotka valmistelevat tai päättävät asioita, sekä toimivat tietyn poliittisen tavoitteen mukaisesti. Kriittisen lukutaidon merkitys on erittäin suuri, kun tehdään suoraan ihmisten elämään vaikuttavia päätöksiä. Poliittisilla päätöksillä pystytään ohjailemaan ihmisten valintoja ja heidän elämänsä kulkuaan. Poliittisten päätösten tulisi perustua luotettavaan ja pätevään tietoon käytännön kokemusten ohella.

Raivio (2015) kertoo, että poliitikoilta puuttuu usein yhteys luotettavan tiedon lähteille. Tähän tarpeeseen vastaamaan Euroopan komissioon perustettiin

vuonna 2015 Tiedeneuvontamekanismi SAM (European Commission Science Advice Mechanism), jonka tarkoituksena on valvoa, että riippumaton, avoin ja luotettava tutkittu tieto saavuttaa päätöksentekijät silloin, kun sitä tarvitaan (Raivio 2015, European Commission 2018). Jotta tieto saavuttaisi päättäjät, vaaditaan tiedeakatemioilta Raivion (2015) mukaan kykyä valmistella kriittisiä, mutta ymmärrettäviä yhteenvedoja tutkimustiedosta usein nopealla aikataululla. Poliitikoilta puolestaan vaaditaan halua kuunnella tieteen ääntä ja käyttää tutkittua tietoa päätöksenteossa.

Kupiainen (2017) nostaa esiin kielen merkityksen demokratian ja politiikan kannalta. Poliitikko on näkyväksi tekemisen tapa ja kieli on tapa tehdä näkyväksi jotakin. Tekstien maailma on nykyään kamppailun aluetta, joka tekee näkyväksi todellisuutta. Tekstitaitoja voisi näin ollen pitää politiikan tai osallisuuden taitoina. Nyky-yhteiskunnassa faktoilla ei esimerkiksi poliittisessa keskustelussa ole perinteistä painoarvoa, eikä yksi totuus enää ole pätevä. Maailmassa, joka edellyttää vahvoja kielellisiä taitoja, sekä kykyä hakea, vertailla, ymmärtää, tulkita ja tuottaa informaatiota, korostuu erityisesti kriittisen lukutaidon merkitys. Kupiainen jatkaa, että lukutaito kiinnittyy nykyään pelkän tekstin sijasta yhteisöihin, osallisuuteen ja materiaaliin käytäntöihin. Puhumisen, kielen käytön ja ilmaisun oikeudet ja mahdollisuudet tulevat yhä tärkeämmiksi. Tällöin lukutaito on yhä vahvemmin poliittinen ja retorinen taito, jolla vaikutetaan käsityksiimme todellisuudesta. Poliitikassa vastapuolen väitteitä ymmärretään joskus tarkoituksella väärin korostaen omaa näkökulmaa. Vapalahti ja Marttunen (2019) nostavat esiin yhteisöllisen argumentoinnin. Yhteisöllisessä argumentoinnissa uudelleen määritelty ja laajennettu keskustelu, joka pitää sisällään useita näkökulmia, syventää sekä ymmärrystä aiheesta, että yhteisöllisestä oppimisesta. Erityisesti kasvotusten tapahtuvissa keskusteluissa uusia näkökulmia esitetään usein verrattuna verkossa tapahtuviin keskusteluihin.

Politiikan kysymykset ovat nykyään laajoja, useita tahoja koskettavia esim. ilmastonmuutos. Ne vaativat tuoreita näkökulmia ja yhteisen näkemyksen hakeamista. Voikin olla, että poliittisella argumentoinnilla on tulevaisuudessa yhä enemmän paineita yhteisöllisen argumentoinnin suuntaan oman näkökulman

korostamisen sijaan, ja politiikassa usein käytettyjä kasvatusten tapahtuvia väitelytilaisuuksia voitaisiin hyödyntää enemmän tähän tarkoitukseen.

Rantalán (2007) mukaan kriittiset lukutaidot liittyvät vahvasti tietoon, valtaan ja valtautumiseen. Kriittisyydellä on kaksi puolta – ajattelu ja toiminta. Poliitikassa tekstejä käytetään tarkoituksenmukaisesti vaikuttamisen välineinä ja otetaan kantaa siihen, miten asioiden pitäisi olla. Poliitikka on tässä opinnäytetyössä otettu yhdeksi kriittisen lukutaidon ulottuvuudeksi, koska sen merkitys on suuri erilaisissa poliittisissa tavoitteissa ja toiminnassa.

3.7 Kriittisen lukutaidon tutkiminen

Suomessa kriittistä lukutaitoa on tutkinut muun muassa Carita Kiili (2012, 12, 58-59, 61), joka käyttää väitöskirjassaan termiä internetlukeminen. Väitöskirjassa tarkastellaan lukiolaisten internetlukemisen prosesseja, kun he etsivät tietoa internetistä kirjoitelmansa lähteeksi. Kiilin tutkimuksessa järjestettiin kaksi opetuskokeilua, joista ensimmäiseen osallistui 25 lukiolaista ja toiseen 76 lukiolaista. Kummassakin kokeilussa opiskelijoita pyydettiin etsimään tietoa internetistä kirjoitelman lähdemateriaaliksi. Väitöskirjan tutkimusaineisto koostui videoiduista keskusteluista, ääneen ajattelu- ja vuorovaikutusprotokollista, internetissä tehtyjen toimintojen tallenteista ja kirjoitelmista, joista tunnistettiin ja luokiteltiin sisältöjä. Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivisia, että kvantitatiivisia menetelmiä. Kiili toteaa tutkimuksessaan, että nuoret tarvitsevat ohjausta informaation kriittiseen arviointiin. Kaikki nuoret eivät ole riittävän taitavia, kun on kyse internetin hyötykäytöstä, joka vaatii korkeampia ajattelutoimintoja. Kiilin ja Laurisen (2015) tutkimus puolestaan osoitti, että argumentointikaavion laatiminen jäsentää opiskelijoiden lukemista ja argumentatiivisen tekstin kirjoittamista. Se myös edistää käsitteiden ja argumentatiivisten suhteiden pohtimista.

Kriittisistä lukutaitoa on tutkittu myös tekstien näkökulmasta. Tiuraniemi (2010) tarkastelee pro gradu -työssään kriittisen diskurssianalyysin avulla, millaiset valmiudet lukion äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjat antavat tekstitai-

don kokeen kriittistä lukutaitoa vaativien tehtävien tekemiseen. Opinnäyte-työssä on mukana neljä äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjasarjaa, joista tarkas- telun kohteena ovat muun muassa tekstilaji, argumentaatio ja oppikirjojen tar- joamat käsitteet. Tiuraniemi toteaa, että äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuun- nitelmien perusteissa mainitaan kriittinen lukutaito. Kuitenkaan välineitä sen saavuttamiseen ei juurikaan anneta. Tekstilajien määritelmät annetaan oppikir- joissa usein ehdottomina tai sitten tekstilajia ei määritellä, jolloin opiskelijalle ei synny tekstilajin tajua. Argumentaatio- ja retorisia keinoja oppikirjoissa ei välttä- mättä mainita ollenkaan tai oppikirjojen käsitteet poikkeavat toisistaan suuresti. Tekstit ovat aina jonkun kirjoittamia ja oppikirjat jonkun toimittamia, jolloin tie- tyiltä näkökulmalta tai arvopohjalta on vaikea välttyä. Oppikirjasarjat vaihtelevat sen mukaan, millaiset valmiudet ne antavat kriittistä lukutaitoa vaativien tehtä- vien tekemiseen.

Luke (2000) kertoo, että Australiassa kriittistä lukutaitoa on tutkittu ja ope- tettu useilla ikäryhmillä, erityisesti koulussa. Kriittinen lukutaito on pyritty nä- kemään sosiaalisina käytänteinä kielessä, teksteissä ja keskusteluissa. Hän mai- nitsee ohjelman, jossa on luokassa tarkasteltu oppikirjan tekstiä: sanastoa, raken- netta, sidesanoja, syntaksia. Tekstikirjoissa asetetaan lukija vastaanottamaan tie- tynlainen maailmankatsomus tai valikoitu kulttuuriperinne. Tämä on usein helppo havaita tekstikirjoista. Vaikeampaa on selittää, miten tekstikirjojen kieli sisältää tai jättää huomiotta muun muassa arvoja, identiteettivaihtoehtoja tai kulttuurisia ja sosiaalisia luokitteluja. Näihin on etsitty vastauksia ryhmätehtä- villä ja keskusteluilla.

Mielenkiintoinen on myös Ladbrookin ja Probertin (2011) toteuttama tutki- mus, johon osallistui oppilaiden lisäksi opettajia. Uuden-Seelannin opetusohjel- massa on visio, jossa on kuvattu oppilaita "elinikäisinä oppijoina", mikä pitää sisällään muun muassa kriittisen ja luovan ajattelun, sekä informaatioon perus- tuvan päätöksenteon. Vuosille 1997-2005 ajoittunut kansallinen koulutuksen tar- kasteluprojekti (NEMP) kuitenkin osoitti, että tarkasteluryhmän peruskou- luikäisten (8- ja 12-vuotiaiden) informaatiotaidoissa ei juuri tapahtunut kehitystä

neljän vuoden aikana. Landbrookin ja Probertin tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, tapahtuiko oppilaiden informaation paikantamis-, arviointi-, yhdistämis- tai viestintätaidoissa muutosta. Tutkimus keskittyi 10-luokan oppilaisiin (14-vuotiaat) ja heidän opettajiinsa. Tutkimuksessa käytettiin sekä laadullisia, että määrällisiä menetelmiä, kuten useissa kriittistä lukutaitoa koskevissa tutkimuksissa.

Tutkimuksen ensimmäinen osassa Landbrook ja Probert (2011) valitsivat opiskelijat tutkimusta varten määrällisin menetelmin. Tutkimusjoukko päiväkirja- ja fokusryhmiin valikoitui internetin käytön mukaan. Valikoitunut joukko oli koko oppilasjoukon aktiivisimpia internetin käyttäjiä ja tiedon hakijoita. Aktiivisuutta selvitettiin internetin käyttöön liittyvillä kysymyksillä, kuten "oletko käyttänyt internetiä kuluvalla viikolla". Päiväkirjaryhmään valikoitui 22 opiskelijaa, joista 20 palautti päiväkirjan. Ryhmän tehtävänä oli täyttää 14 päivän ajan päiväkirjaa internetin käytöstään. Kolmessa koulun jälkeisessä fokus - ryhmässä oli 16 opiskelijaa. Fokus-ryhmät työskentelivät noin 60 minuuttia, joka nauhoitettiin ja litteroitiin. Ryhmien tarkoituksena oli keskittyä tarkastelemaan päiväkirjavastauksia syvemmin ja keskustelemaan "saman henkisessä" ryhmässä.

Landbrookin ja Probertin (2011) tutkimukseen osallistuneet 24 opettajaa arvioivat ensimmäiseksi oppilaiden kriittistä lukutaitoa avoimin kysymyksin. Toiseksi niiden opettajien, jotka eivät käyttäneet "hyperfiction"- tekstityyppiä (sähköisen kirjallisuuden muoto), käyttämättömyyden syitä arvioitiin väittämien avulla. Kolmanneksi opettajat arvioivat tekstien käytettävyyttä arvostelemalla eri tekstityyppejä sen mukaan, kuinka hyödyllisiksi he tekstityypit kokivat 10-luokan oppilaiden lukutaidon kehittämisessä. Teksteistä 50% oli digitaalisessa muodossa olevia muun muassa tekstiviestit ja blogit. Edellä mainitut tutkijat jatkavat, että opettajien antamat vastaukset avoimiin kysymyksiin analysoitiin avainsanojen mukaan ja vastauksista muodostettiin teemoja. Tekstien hyödyllisyyttä käsittelevistä väittämistä, samoin kuin hyperfictionin käyttämättömyyttä käsittelevistä syistä tehtiin muuttujia ja ne analysoitiin SPSS-ohjelman avulla. Opiskelijoiden päiväkirjavastauksista muodostettiin kategorioita tietokone - aktiivisuuteen liittyen. Fokusryhmien tuloksia analysoitiin kokonaisuutena, koska ryhmät olivat eri kokoisia. Opiskelijoiden kommentit koodattiin väreihin kahteen

päävaiheeseen tutkimusprosessissa, ”informaation saavuttaminen” ja ”informaation käyttö”. Nämä jaettiin edelleen alakategorioihin.

Opettajat pitivät Landbrookin ja Probertin (2011) tutkimuksen mukaan oppilaitaan teknisesti parempina tietokoneen käyttäjinä kuin he itse olivat. Opettajat olivat kuitenkin huolestuneita oppilaiden taidoista tutkimuslöydösten kriittisessä tarkastelussa, yhdistämisessä ja raportoinnissa. Opiskelijoiden kommentissa puolestaan tuli esille opettajien ohjauksen puute internetin käytössä. Opettajat olettivat usein, että taidot oli hankittu jo alemmilla luokkatasoilla. Opettajat eivät olleet haluttomia käyttämään verkkoa apuna opiskelussa, mutta heillä oli puutteelliset tiedot muun muassa digitaalisista tekstityypeistä. Internetiin pääsy koulussa oli myös ongelmana. Tutkimuksen mukaan opiskelijoiden tehokkuus kasvaisi, jos heillä olisi parempi tuntemus prosessista esim. millä hakukoneella ja miltä sivuilta tietoa kannattaa etsiä, miten tarkastella kriittisesti ja ristiin informaatiota, miten yhdistellä tietoa, miten raportoida jne. Kaikkiaan 75 % opiskelijoista arvioi internet-sivujen luotettavuutta ulkonäön perusteella.

Kriittinen lukutaito on olennaisen tärkeä erityisesti terveyteen liittyvässä kirjallisuudessa ja siellä kriittistä lukutaitoa on tutkittu paljon. Kriittinen lukutaito on useissa tutkimuksissa kuitenkin jonkin suuremman kokonaisuuden osa. Terveystieteiden tutkimukseen liittyvää kriittistä lukutaitoa ovat tutkineet muun muassa Frisch ym. (2011). He käyttivät tutkimuksessaan oireiden tunnistamisessa, seurauksissa ja hoidossa oikein/väärin tehtäviä, sekä monivalintakysymyksiä. Edellä mainittujen tutkijoiden mukaan toinen vaihtoehto mitata aihetta olisi kysyä ihmisiltä heidän omaa arviotaan kyvystään ymmärtää terveyteen liittyvää materiaalia tai kerätä, viestiä tai arvioida terveystietoa.

Ishikawan ym. (2008) tutkimuksessa terveyteen liittyvää lukutaitoa ja sen sisällä kriittistä lukutaitoa tutkittiin osana laajempaa diabetes - tutkimusta. Internetin laajenemisen myötä tietoa haetaan yhä enemmän verkosta, kun aiemmin ensisijainen tiedonlähde oli esim. hoitava lääkäri. Täten kriittinen lukutaito on tärkeä osa terveyteen liittyvää lukutaitoa. Tutkimukseen osallistui kaikkiaan 138 potilasta. Edellä mainitut tutkijat hankkivat tutkimusaineiston kyselylomak-

keilla ja sähköisillä lääketieteellisillä tallenteilla. Terveysteen liittyvässä lukutaidossa kriittisen lukutaidon luokka oli yksi kolmesta alaluokasta, joita tutkittiin. Kaksi muuta olivat kommunikatiivinen ja toiminnallinen lukutaito. Jokainen luokka sisälsi 4-5 asiakohtaa. Kriittisen lukutaidon kohdalla asiakohtia oli neljä, joiden tarkoituksena oli selvittää, millä laajuudella potilaat olivat analysoineet kriittisesti informaatioita ja käyttäneet sitä päätöksenteon perustana. Väittämät olivat ajasta diagnoosin jälkeen: 1) olen pohtinut, onko informaatio tilanteeseeni sopivaa, 2) olen pohtinut informaation luotettavuutta, 3) olen tarkistanut, onko informaatio validia tai luotettavaa ja 4) olen kerännyt informaatiota tehdäkseeni terveyteen liittyviä päätöksiä.

Ishikawa ym. (2008) jatkavat, että kaikista edellä mainituista luokista koottiin yläluokka, joka käsitti kaikki 14 asiakohtaa. Asiakohtia arvioitiin asteikolla 1 (ei koskaan) - 4 (usein). Tulokset jokaiselle luokan asiakohdalle laskettiin yhteen ja erotettiin luokan asiakohdan numeron perusteella, jotta saatiin luokkatulos. Tuloksia käsiteltiin määrällisillä menetelmillä ja tunnusluvulla (mm. keskiarvot, faktorianalyysi, Cronbachin alfa - kerroin) tutkimuskokonaisuuden osana, jossa oli muitakin osa-alueita muun muassa diabetes - tietämys. Korkealla kriittisellä lukutaidolla havaittiin olevan yhteys muun muassa itsetehokkuuteen ja suurempaan määrään informaation lähteitä.

3.8 Yhteenveto kriittisen lukutaidon ulottuvuuksista

Kriittinen lukutaito on käsitteenä laaja, eikä sillä ole selkeitä rajoja. Kuten opinäytetyön teoriataustassa on tullut ilmi, eri tutkijat määrittelevät kriittistä lukutaitoa eri tavoin painottaen eri osa-alueita. Tässä tutkimuksessa lähdettiin eri näkökulmiin tutustumisen jälkeen pohtimaan, mitä ulottuvuuksia juuri tässä tutkimuksessa olisi tärkeää painottaa. Ulottuvuuksien perusteella luotiin yhteenveto, josta edelleen mittari kriittisen lukutaidon mittaamista varten, koska tutkimukseen sopivaa mittaria ei ollut valmiina.

Kriittinen lukutaito pitää sisällään sekä itse materiaalin arviointia, että ympäröivän yhteiskunnan ja siihen sisältyvien sosiaalisten ja kulttuuristen käytäntöiden tuntemista. Kuvio 2 (s. 38) selventää kriittisen lukutaidon eri ulottuvuuksia tässä tutkimuksessa. Tiedon vastaanottajalla tai käyttäjällä on merkittävä rooli kriittisen lukutaidon painotuksia pohdittaessa, erityisesti sosiaalisessa mediassa, koska vastaanottaja suodattaa tietoa ja mahdollisesti jakaa sitä eteenpäin. Tätä kautta valikoituu tietoa, mikä saa huomiota ja mikä ei todenperäisyydenkin kustannuksella. Tiedon käytöllä on siis merkittävä rooli siinä, millaista tietoa on saatavilla erityisesti internetissä. Kriittisen lukutaidon kannalta merkitystä on myös tiedon vastaanottajan teknisillä tiedoilla ja taidoilla, kun hän käsittelee ja jakaa tietoa eteenpäin. Mediatuntemus ja poliittinen ulottuvuus liittyvät kiinteästi kriittiseen lukutaitoon ja erityisesti jälkimmäinen on tässä tutkimuksessa tärkeä, koska kohderyhmänä ovat poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt.

KUVIO 2. Kriittisen lukutaidon ulottuvuudet

Tiedon luotettavuuden arvioinnilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa osa-alueita, jotka auttavat tarkistamaan tiedon luotettavuutta. Tällaisia ovat tiedon uskotta-

vuus tai todenperäisyys, tiedon lähde, tavoite, julkaisijan maine, tiedon saatavuus, vaikuttavuus, ajankohtaisuus, tyyli, merkittävyys/hyödyllisyys, argumentaatio, misinformaatio ja disinformaatio. Tiedon luotettavuuden arviointi voi tarkoittaa myös sitä, miten hyvin tieto vastaa informaatiotarpeeseen. (Kiili 2008, Flanagan & Metzger 2008, Tseng ja Fogg 1999, Middleton 2007, Leino 2019.) Visuaalisuudella voi olla merkitystä luotettavuuden kannalta erityisesti, kun tieto on saatavilla digitaalisesti. Visuaalisesti näyttävä internet-sivu voi Tsengin ja Foggin (1999) mukaan esimerkiksi hämätä vaikuttamalla luotettavalta ja merkittävältä. Pystyäkseen lukemaan kriittisesti sisältöjä, on tunnettava eri medioiden toimintaa. *Mediatuntemus* onkin nostettu tässä tutkimuksessa yhdeksi keskeiseksi ulottuvuudeksi. Medioiden ja viestintäkanavien tulisi olla puolueettomia, mutta yleensä näin ei ole, vaan taustalla vaikuttaa tietty arvomaailma ja asenteet. Eri medioilla on erilaisia kohderyhmiä, joita ne tavoittavat. Mediat käyttävät erilaisia tyyliä ja elementtejä omista tavoitteistaan ja kohderyhmästä riippuen. Joissakin medioissa kaikki voivat toimia julkaisijoina, toisissa julkaisua on rajoitettu. (Leino 2016.)

Tiedon vastaanottajan tai käyttäjän toimintaa ohjaavat taustalla hänen omat arvonsa, asenteensa, kokemuksensa ja ennakkokäsityksensä, joiden perusteella hän muodostaa suhdettaan saamaansa tietoon. Tiedon vastaanottajan toimintaa ohjaavat Kallionpään (2017, 67) mukaan myös toisten mielipiteet, sosiaalisten käytäntöjen hallinta, sekä argumentointi- ja kommunikointitaidot. Tiedon vastaanottaja tekee päätöksiä, miten hän tietoa käyttää ja mitä tietoa jakaa eteenpäin. Täten tiedon käyttäjällä on merkitystä siinä, mitä tietoa jaetaan ja miten laajalle tieto leviää. *Tietoisuus ympäröivästä yhteiskunnasta* on tässä tutkimuksessa otettu kriittisen lukutaidon ulottuvuudeksi, koska luettu tai muulla tavalla vastaanotettu tieto ei voi olla täysin kulttuurineutraalia. Rantalan (2007) mukaan lukutaito on tekstien lisäksi myös yhteiskunnan lukemista. Leu ym. (2013) ovat sitä mieltä, että kriittinen lukutaito on maailman lukemista. Yhteiskunnan sosiaalisista käytänteistä, kulttuurista, historiasta, taloudesta, politiikasta ja yhteiskunnallisista kysymyksistä on oltava tietoinen pystyäkseen lukemaan kriittisesti tietoa.

Tähän tutkimukseen haluttiin nostaa yhdeksi ulottuvuudeksi *poliittinen ulottuvuus*, koska poliittisten päättäjien kriittinen lukutaito on olennaista tällä osa-alueella. Kieli itsessään voi Freiren ja Maceidon (1987) mukaan olla vallan väline ja tietoisuus siitä on osa kriittistä lukutaitoa. Poliittisen ulottuvuuden osa-alueeseen liittyvät kiinteästi argumentointi, erilaisten näkökulmien esitleminen, kannanotto ja tavallisen haastaminen. Poliittista toimintaa on asioiden näkyväksi tekeminen ja oman äänen kuuluviin saaminen, mikä edellyttää kriittistä lukutaitoa. (Kupiainen 2017, Van Sluys & Henkin 2002.) Van Sluysin ja Henkinin (2002) kriittisen lukutaidon mallissa on yhtenä ulottuvuutena sosiaalisen tasa-arvon edistäminen, joka on poliittista toimintaa ja asettuu tässä tutkimuksessa poliittisen ulottuvuuden alueelle.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää valtakunnan tason poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden (ryhmäkansliat, avustajat, valtiosihteerit) kriittistä lukutaitoa. Kriittisen lukutaidon ulottuvuudet määriteltiin tässä tutkimuksessa tutkimuskirjallisuuden perusteella ja niistä luotiin mittari. Tutkimuskysymykset perustuivat kriittisen lukutaidon ulottuvuuksia hahmottavaan mittariin (ks. kuvio 2, s. 38). Kysymysten avulla oli tarkoitus saada vastauksia kohderyhmän kriittisen lukutaidon eri osa-alueista: tiedon kriittisestä arvioinnista, mediatuntemuksesta, tietoisuudesta ympäröivästä yhteiskunnasta, tiedon vastaanottajan toiminnasta ja poliittisesta ulottuvuudesta. Osa-alueisiin perustuvat tutkimusongelmat sisälsivät viisi pääkysymystä alakohtineen. Pääkysymykset olivat yleisluontoisia ja alakysymysten tarkoitus oli syventää ja tarkentaa pääkysymystä. Yhtenä tutkimusongelmana tarkasteltiin myös taustamuuttujien yhteyttä kriittisen lukutaidon eri osa-alueisiin.

Tutkimusongelmat:

1. Arvioivatko poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt tietoa kriittisesti?

1.1 Kuinka paljon he kiinnittävät huomiota tiedon luotettavuuteen saadessaan tai etsiessään tietoa?

1.2 Missä määrin he huomioivat tiedon oikeellisuuden (mis- tai disinformaatio)?

1.3 Kuinka hyvät argumentointitaidot heillä on?

2. Millainen on poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden mediatuntemus?

2.1. Kuinka paljon he kiinnittävät huomiota median tavoitteisiin tai kohderyhmään?

2.2. Kuinka paljon he kiinnittävät huomiota median viestintäkeinoihin?

2.3. Kuinka hyvin he löytävät toiminnalleen tarkoituksenmukaisia viestintäkanavia?

3. Millainen on poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden tuntemus ja osallisuus yhteiskunnasta?

3.1 Kuinka hyvin he tuntevat yhteiskunnan eri osa-alueita, rakenteita ja toimintatapoja?

3.2 Missä määrin he tuntevat vastuuta ja yhteistyötarvetta?

3.3 Missä määrin he osallistuvat yhteiskunnan kehittämiseen?

4. Miten poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt toimivat suhteessa tietoon?

4.1 Missä määrin he jakavat tietoa saavuttaakseen näkyvyyttä ja yleisöä?

4.2 Kuinka paljon he jakavat luotettavaa tietoa eteenpäin?

4.3 Missä määrin heidän arvonsa, ennakkokäsityksensä ja kokemuksensa näkyvät tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa eteenpäin?

5. Miten poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittinen lukutaito ja arviointi näkyvät politiikassa?

5.1 Missä määrin he käyttävät kielellistä valtaa ja poliittista argumentointia?

5.2 Missä määrin he pyrkivät edistämään sosiaalista tasa-arvoa toiminnallaan?

5.3 Kuinka paljon he haastavat vallitsevia rakenteita ja näkemyksiä?

6. Onko taustamuuttujilla yhteyttä kriittiseen lukutaidon osa-alueisiin?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Riippuen näkökulmasta kriittistä lukutaitoa voi tutkia monenlaisissa ympäristöissä ja kohderyhmissä. Kriittisen lukutaidon tutkiminen poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien ihmisten keskuudessa on mielenkiintoista, koska heillä on käsissään valta tehdä koko kansaa koskevia päätöksiä tai vaikuttaa niihin. Tätä kautta kohderyhmän kriittinen lukutaito koskettaa kaikkia suomalaisia ja Suomessa asuvia.

5.1 Tutkimuskonteksti

Kriittinen lukutaito ja poliittinen päätöksenteko ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Tämän opinnäytetyön kontekstiksi valikoitui kriittinen lukutaito valtakunnan tason poliittisessa päätöksenteossa. Päätöksentekoa toteuttavat ihmiset ja keskiössä ovat päätösvaltaa käyttävät kansanedustajat ja ministerit. Heidän lisäksi poliittisten päätösten taustalla on suuri joukko päätöksiä valmistelevia asiantuntijoita.

Suomessa on niin sanottu parlamentaarinen demokratia. Eduskunnassa kansanedustajia on kaikkiaan 200 ja heidät on valittu vaaleilla. Eduskunnan internet-sivujen (2019) mukaan kansanedustajat ovat normaalisti puolueensa eduskuntaryhmän jäseniä ja jokaisella eduskuntaryhmällä on ryhmäkanslia, joka avustaa eduskuntaryhmän toimintaa. Jokaisella kansanedustajalla on oma avustaja, joka voi olla myös ryhmäkanslian työntekijä. Ryhmäkanslioissa on noin 130 työntekijää. Eduskuntaryhmien voimasuhteet vuonna 2019 olivat Sosiaalidemokraattinen eduskuntaryhmä 40 jäsentä, Perussuomalaisten eduskuntaryhmä 39 jäsentä, Kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmä 38 jäsentä, Keskustan eduskuntaryhmä 31 jäsentä, Vihreä eduskuntaryhmä 20 jäsentä, Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä 16, Ruotsalainen eduskuntaryhmä 10 jäsentä, Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä 5 jäsentä ja Liike Nyt 1 jäsen.

Hallituksen puolestaan muodostavat Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue, Suomen Keskusta, Vihreä Liitto, Vasemmistoliitto ja Suomen ruotsalainen

kansanpuolue. Valtioneuvoston internet-sivujen (2019) mukaan hallituksen yhdeksäätoista ministeriä avustaa 65 erityisavustajaa ja 15 valtiosihteeriä.

5.2 Tutkittavat

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen kohdejoukkona olivat kansanedustajat, eduskunnan ryhmäkanslian työntekijät, kansanedustajien ja ministerien avustajat ja valtiosihteerit. Tarkoituksena oli koota mahdollisimman kattava joukko valtiotason poliittiseen päätöksentekoon osallistuvia ja vaikuttavia ihmisiä. Kansanedustajat ja ministerit tekevät varsinaiset päätökset, mutta heitä avustaa joukko poliittisia asiantuntijoita, jotka hankkivat tietoa, ovat yhteydessä sidosryhmiin ja valmistelevat päätöksiä. Näin ollen avustajajoukon merkitys poliittisessa päätöksenteossa voi olla hyvinkin suuri. Tutkimusjoukko koostuu kaikkiaan 487 tutkittavasta.

Tutkittavat ovat varsin heterogeeninen joukko ihmisiä, sekä koulutustaaltaan, ikäjakaumaltaan, asuinpaikoiltaan, että poliittisilta näkemyksiltään. Osa tutkittavista on toiminut politiikassa pitkään, toiset ovat vasta aloittaneita. Kansanedustajat ja ministerit tulevat eri vaalipiireistä ja edustavat kattavasti koko Suomea.

5.3 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusaineiston keruun osalta tässä tutkimuksessa tarkastellaan aluksi kvantitatiivisen menetelmän yleisiä periaatteita sekä kyselyä aineiston keruumenetelmänä. Sen jälkeen tutustutaan tutkimuksessa käytettyyn mittariin ja sen pohjalta luotuun kyselylomakkeeseen. Lopuksi tarkastellaan aineiston keräyksen varsinaista toteuttamisvaihetta.

5.3.1 Aineiston keruumenetelmä

Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista tutkimustapaa. Hirsjärvi ym. (2004) toteavat, että kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa korostetaan yleispäteviä syyn ja seurauksen lakeja. Määrällisen tutkimustavan taustalla on realistinen ontologia, jonka mukaan todellisuus rakentuu objektiivisesti todettavista tosiasioista. Loogiseksi positivismiksi nimetty filosofinen suuntaus, joka synnytti edellä mainitun ajattelutavan, korostaa sitä, että kaikki tieto on peräisin suorasta aistihavainnosta ja loogisesta päättelystä, joka perustuu näihin havaintoihin.

Keskeisiä asioita kvantitatiivisessa tutkimuksessa ovat Hirsjärven ym. (2004) mukaan muun muassa johtopäätökset aiemmista tutkimuksista, aiemmat teoriat, hypoteesien esittäminen, käsitteiden määrittely, koejärjestelyjen tai aineiston keruun suunnitelmat, koehenkilöiden tai tutkittavien henkilöiden valinta, muuttujien muodostaminen taulukkomuotoon ja aineiston saattaminen tilastollisesti käsiteltävään muotoon, sekä päätelmien tekeminen havaintoaineiston tilastolliseen analysointiin perustuen. Perehtyminen aiempiin tutkimuksiin ja teorioihin, sekä käsitteiden määrittely auttavat asettamaan tutkimuksen johonkin viitekehykseen ennen varsinaista aineistonkeruuta. Jos hypoteesien asettaminen on mielekästä, ne voi asettaa ennen aineiston keruuta. Aineiston keruuta suunniteltaessa on otettava huomioon, että havaintoaineisto soveltuu määrälliseen, numeeriseen mittaamiseen. Koehenkilöiden valinnassa voidaan määrittellä perusjoukko, johon tulosten tulee päteä ja ottaa tästä perusjoukosta otos. Tuloksia kuvaillaan prosenttitaulukoiden avulla ja tulosten merkitsevyyttä testataan tilastollisesti.

Tätä tutkimusta varten hahmoteltiin aluksi kriittisen lukutaidon eri ulottuvuuksia, joiden joukosta löytyivät juuri tämän työn kannalta keskeiset ulottuvuudet. Viiden tutkimustyön kannalta keskeisen ulottuvuuden perusteella pohdittiin tutkimusongelmat, joiden pohjalta luotiin kyselylomake. Kyselyllä on Hirsjärven ym. (2004) mukaan sekä etuja, että haittoja. Menetelmänä se on nopea ja aikaa säästävä, koska kysely on mahdollista toimittaa, vaikka tuhannelle ihmiselle kerralla. Kyselyn avulla voidaan kerätä laaja aineisto ja kysyä monia asioita.

Aineisto voidaan käsitellä nopeasti tallennettuun muotoon ja analysoida tietokoneen avulla. Aikataulu ja kustannukset on helppo arvioida etukäteen. Menetelmän heikkoutena voidaan pitää sitä, että vastaajien perehtyneisyyttä asiaan tai suhtautumista kyselyyn ei voida arvioida (miten huolellisesti ja rehellisesti he vastaavat, miten hyvin ovat perillä aihealueesta). Kyselyn vastausvaihtoehtojen kohdalla voi myös syntyä väärinymmärryksiä. Hyvän ja toimivan lomakkeen laatiminen vie aikaa ja vaatii tietoa. Ongelmana voi olla myös kato eli vastaamattomuus nousee liian suureksi.

Vilkan (2007) mukaan kysymysten sisältöä, muotoa ja esitystapaa on pohdittava huolellisesti, jotta kysymykset olisivat mahdollisimman täsmällisiä ja mittaisivat juuri sitä asiaa, mitä on tarkoitus mitata. Vastaajalla tulisi olla mahdollisuus ja kiinnostus vastata kyselyyn. Ongelmana on nykyään se, että kyselyjä tehdään paljon ja vastausprosentit niihin ovat melko alhaisia.

5.3.2 Mittarin kuvaus

Tutkimuksen empiirinen osa alkoi luotettavan mittarin luomisella kriittisen lukutaidon selvittämistä varten. Vasta tämän jälkeen pohdittiin tarkemmin tutkimusongelmia ja kyselylomaketta, sekä kyselyn toteuttamista. Mittari muodostui kriittisen lukutaidon ulottuvuuksien perusteella (ks. kuvio 2, s. 38). Tutkimukseen nostetut, kriittisen lukutaidon kannalta tärkeimmät ulottuvuudet olivat: *Tiedon luotettavuuden arviointi*, *Mediatuntemus*, *Tietoisuus ympäröivästä yhteiskunnasta*, *Tiedon vastaanottajan toiminta* ja *Poliittinen ulottuvuus*. Näiden ulottuvuuksien pohjalta rakentuivat tutkimusongelmat. Tutkimusongelmista johdettiin kyselylomake, jossa painottuivat kriittisen lukutaidon viisi osa-alueita.

Opinnäytetyössä käytettiin tutkimusmetodina strukturoitua Likert - asteikollista kyselylomaketta, joka on tutkimuksen liitteenä (liite 1). Kyselylomakkeen tarkoituksena oli 80:n kysymyksen avulla selvittää mahdollisimman kattavasti kriittisen lukutaidon eri ulottuvuuksia kohderyhmässä. Kyselylomakkeen rakenne oli jaettu ulottuvuuksien mukaan viiteen osa-alueeseen. Jokainen osa-

alue sisälsi 16 kysymystä. Lomakkeen kysymykset 8-23 liittyivät tiedon kriittiseen arviointiin, kysymykset 24-39 mediatuntemukseen, kysymykset 40-55 yhteiskunnan tuntemiseen ja kehittämiseen, kysymykset 56-71 tiedon vastaanottajan taitoihin ja kysymykset 72-87 poliittisiin taitoihin. Lomake sisälsi myös seitsemän taustatietokysymystä.

Kyselyn avulla pyrittiin saamaan tietoa poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittisestä lukutaidosta sisältäen tiedon lähteitä, toimintatapoja, arviointitapoja, taitoja, tietoja, median tuntemusta jne. Taustatekijöinä kysyttiin ikää, sukupuolta, koulutusta, puoluetta, poliittista tehtävää, politiikassa mukanaoloaikaa ja asuinympäristöä. Maantieteellisiä alueita ei tutkimuksessa eettisistä syistä kysytty, mutta asuinympäristö antoi kuvan siitä, millaisista taustoista tutkittavat tulivat. Taustatekijöiden yhteys kriittiseen lukutaitoon nostettiin viimeiseksi tutkimusongelmaksi.

5.3.3 Aineiston keruun toteutus

Kyselylomake muotoiltiin Webropol-kyselyksi, josta lähetettiin henkilökohtainen sähköpostilinkki kaikille tutkittaville. Sähköpostin yhteydessä oli saatekirje, jossa kerrottiin tarkemmin tutkimuksesta. Kysely lähetettiin kaikkiaan 487 poliittiselle päättäjälle ja päätöksiä valmistelevalle henkilölle. Kysely oli auki joulukuun 2019 alusta tammikuun alkuun 2020 ja tänä aikana lähetettiin kaksi muistutuskirjettä.

Webropol kokoaa vastauksista automaattisesti perusraportin, josta aineistoa pystyy tarkastelemaan numeroin ja piirroksin. Tämän lisäksi kyselyn vastaukset koottiin Exceliin ja SPSS-ohjelmaan, jotta niitä voitiin käsitellä taulukoiden ja tilasto-ohjelmien avulla. Kyselyn vastausprosentti jäi matalaksi, kuten tämäläntyyppisissä kyselyissä helposti käy. Vastauksia tuli 46 eli vastausprosentti oli noin 9,5.

5.4 Aineiston analyysi

Vilkka (2007) kertoo, että tutkimusaineistoa aletaan käydä läpi, kun aineiston keräämisen määräaika on umpeutunut. Tämä tarkoittaa aineiston tarkistamista, tietojen syöttämistä tietokoneelle ja tallentamista sellaisessa muodossa, että sitä voidaan tutkia numeraalisesti taulukko- ja tilasto-ohjelmien avulla.

5.4.1 Aineiston käsittely

Tässä tutkimuksessa kyselylomakkeella saadut tiedot siirrettiin Webropol-ohjelmasta SPSS-ohjelmaan, koska siten niitä voitiin tarkastella tilastollisin menetelmin. Tiedot siirtyvät automaattisesti ohjelmien välillä. Siirretyt tiedot tarkistettiin ja virheet korjattiin. Jokaisesta kyselylomakkeen kohdasta muodostettiin oma muuttuja, joka nimettiin. Jokainen muuttuja sai muuttujan arvot vastausvaihtoehtojen mukaisesti. Frekvenssitaulukoiden avulla tarkastettiin, että kaikki muuttujat ja vastaukset ovat mukana analyysissä. Kyselylomakkeen tiedot siirrettiin automaattisella siirrolla myös Exceliin, jonka avulla pystyttiin havainnollistamaan taustamuuttujia.

5.4.2 Tilastolliset analyysit

Tutkimuksessa käytettiin tilastollisina menetelminä Spearmanin korrelaatioker-toimia, Mann-Whitneyn U-testiä ja Kruskal-Wallis testin testiä. Kuvailevina tunnuslukuina käytettiin keskiarvoa, prosenttilukuja ja maksimi- minimiarvoa. Summamuu-ttujien luotettavuutta testattiin Cronbachin alpha - arvoilla.

Aineistosta luotiin summamuuttujia temaattisten muuttujaryhmien perusteella. Nämä ryhmät puolestaan perustuivat kriittisen lukutaidon eri ulottuvuuksiin, joiden pohjalta kyselylomake oli luotu. Muuttujaryhmien sisällä tarkasteltiin korrelaatioita ja Cronbachin alpha - arvoja, joiden perusteella luotiin summamuuttujia. Summamuu-ttujien välisiä vertailuja tehtiin korrelaatioker-toimien avulla.

Pienen aineiston vuoksi analyysissa käytettiin ei parametrisiä menetelmiä. Kahden ryhmän välisiin vertailuihin käytettiin Mann-Whitneyn U-testiä ja useamman ryhmän vertailuun Kruskal-Wallisin testiä. (Metsämuuronen 2006, 370, 711.) Ryhmittelyyn käytettiin taustamuuttujia, jotka on esitelty seuraavassa kappaleessa. Tilastollisen analyysin vaiheita ja tuloksia on havainnollistettu taulukoiden ja piirrosten avulla.

Taustamuuttujat. Tämän tutkimuksen taustamuuttujat on kuvattu taulukossa 1. Muutama vastaajista jätti vastaamatta poliittista tehtävää koskevaan kysymykseen ja yksi vastaaja jätti vastaamatta koulutusta ja yksi poliittista kokemusta koskevaan kysymykseen.

TAULUKKO 1. Taustamuuttujat

Muuttuja	n	Asteikko
Ikä	46	välimatka
Sukupuoli	46	luokittelu
Eduskuntaryhmä tai puoluekanta	46	luokittelu
Poliittinen tehtävä	43	luokittelu
Kuinka pitkä kokemus politiikassa	45	välimatka
Koulutus	45	järjestysasteikko
Asuinympäristö	46	järjestysasteikko

Summamuuttujat. Taustamuuttujia lukuun ottamatta kaikkien väittämien vastausvaihtoehdot olivat Likert-asteikollisia. Vastausvaihtoehdot olivat kahdentyyppisiä, joista ensimmäisessä tavassa vaihtoehdot olivat: aina, lähes aina, joskus, en juuri koskaan, en koskaan. Toisessa tavassa vastausvaihtoehdot olivat: erittäin hyvin, hyvin, ei hyvin, eikä huonosti, huonosti, erittäin huonosti. Vastausvaihtoehdoille annettiin numeeriset arvot 1, 2, 3, 4 ja 5 ja jokaisesta väittämästä muodostettiin oma muuttuja. Temaattisten muuttujaryhmien sisällä tarkasteltiin korrelaatioita Spearmanin korrelaatiokertoimien avulla ja niiden pohjalta, sekä Cronbachin alpha - arvojen avulla luotiin summamuuttujia. Cronbachin alpha - arvoja tarkasteltiin ennen summamuuttujien luomista, jotta

saatiin selville muuttujien reliabiliteetti eli luotettavuus. Kolme muuttujaa jätettiin pois tarkastelusta, koska summamuuttujien luotettavuus kasvoi, kun ne jätettiin pois. Summamuuttujat, summamuuttujiin sisältyvä muuttujien määrä ja Cronbachin alpha - arvot on esitetty taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Summamuuttujat

Summamuuttuja	Muuttujien määrä	Cronbachin alpha
Tiedon kriittinen arviointi	14	.770
Mediatuntemus	16	.845
Yhteiskunnan tuntemus	16	.813
Tiedon vastaanottajan taidot	15	.702
Poliittiset taidot	16	.769

Summamuuttujasta "Tiedon kriittinen arviointi" jätettiin kaksi muuttujaa pois, koska niiden kokonaiskorrelaatio oli negatiivinen ja poisjättäminen kasvatti Cronbachin alphan arvoa. Lopulliseksi arvoksi tuli 0,770. Poisjätetyt muuttujat olivat numerot 14 ja 21 (ks. Liite 1). Summamuuttujan "Mediatuntemus" Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,845 ja siinä kaikista temaattisen ryhmän muuttujista muodostettiin summamuuttuja. Summamuuttujan "Yhteiskunnan tuntemus" temaattisessa ryhmässä muodostettiin niin ikään summamuuttuja kaikista osion muuttujista. Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,813. Summamuuttujasta "Tiedon vastaanottajan taidot" jätettiin pois yksi muuttuja, numero 62 (ks. Liite 1). Näin Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,702. "Poliittiset taidot" summamuuttujaan otettiin mukaan tarkasteluun kaikki temaattisen ryhmän muuttujat. Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,769. Summamuuttujat palautettiin alkuperäiselle asteikolle 1-5 jakamalla summamuuttujan arvo osiomuuttujien määrällä. Summamuuttujat rekoodattiin uudelleen viiteen arvoon 1, 2, 3, 4, ja 5, jotta päästiin tarkastelemaan summamuuttujien jakaumia eli sitä, miten kriittisen lukutaidon osa-alueiden taidot jakaantuivat eri tasoille.

6 POLIITTISTEN PÄÄTTÄJIEN JA PÄÄTÖKSIÄ VALMISTELEVIEN HENKILÖIDEN KRIITTINEN LUKUTAITO

Tässä luvussa esitellään tutkimuksesta saatuja tuloksia. Ensimmäiseksi kerrotaan tarkemmin kohdejoukosta. Sen jälkeen esitellään kriittisen lukutaidon eri osa-alueita. Osa-alueiden kohdalla tarkastellaan pylväsdiagrammien avulla, miten taidot jakaantuvat eri tasoille kullakin osa-alueella. Lopuksi tarkastellaan summamuuttujien yhteyttä taustamuuttujiin.

6.1 Kohdejoukon kuvaus

Tutkimukseen osallistuneet vastaajat olivat iältään 23-61 - vuotiaita. Iän keskiarvo oli 38,9 vuotta. Poliittisen kokemuksen minimiarvo oli "ei lainkaan poliittista kokemusta" ja maksimiarvo oli "yli 30 vuotta" eli kokemuksen suhteen vaihtelua oli melko paljon. Tutkittavat saivat vastata tähän kysymykseen kirjoittamalla vastauksen ja vastaus riippui todennäköisesti jonkin verran siitä, mitä kukakin piti poliittisena kokemuksena. Tutkimuksen taustamuuttujia on kuvattu tarkemmin taulukossa 3. Sukupuolesta, puoluekannasta, poliittisesta tehtävästä, koulutuksesta ja asuinympäristöstä on taulukossa kerrottu frekvenssit ja suhteelliset frekvenssit. Tämän otoksen poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt olivat varsin koulutettuja ihmisiä. Ylempi korkeakoulututkinto oli yli puolella (58%). Varsinaisia päättäjiä eli kansanedustajia tutkittavien joukossa oli 9. Kansanedustajien avustajia oli tutkittavista suurin osa (15 tutkittavaa). Sukupuoleltaan tutkittavat jakaantuivat melko tasan naisten ja miesten kesken. Suurin osa tutkittavista asui suurissa kaupungeissa (74 %). Eduskuntaryhmät ja ryhmäkansliat ovat kooltaan eri kokoisia, eikä vastausaktiivisuudesta näin ollen voida tehdä suoria johtopäätöksiä. Eniten vastauksia tuli Sosiaalidemokraattisen puolueen edustajilta (26%).

TAULUKKO 3. Taustamuuttujien frekvenssit ja suhteelliset frekvenssit

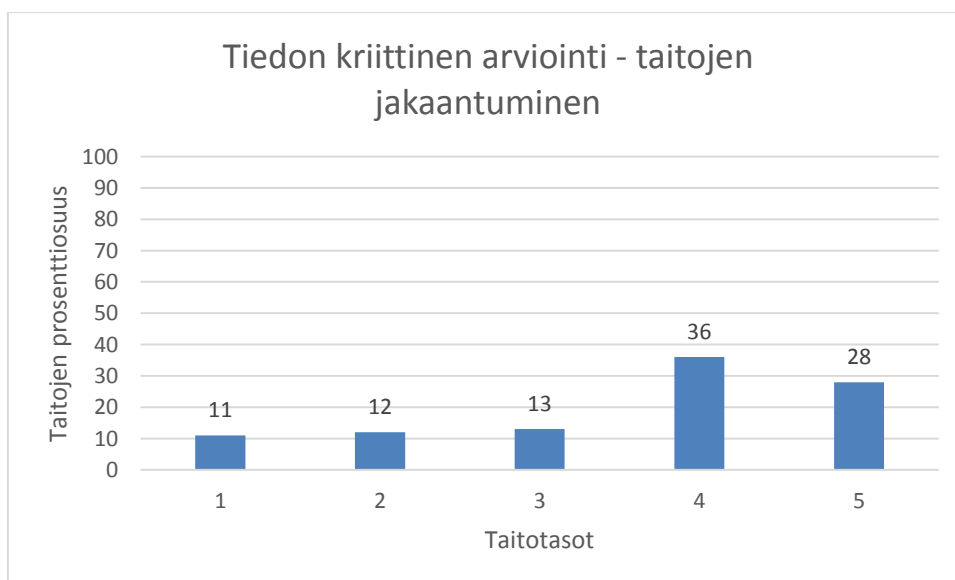
Muuttuja	f	f(%)
Sukupuoli		
Mies	21	46
Nainen	25	54
Yht.	46	100
Eduskuntaryhmä tai puoluekanta		
Kansallinen Kokoomus	5	11
Sosiaalidemokraattinen puolue	12	26
Keskusta	6	13
Vihreä liitto	6	13
Perussuomalaiset	7	15
Vasemmistoliitto	8	18
Suomen ruotsalainen Kansanpuolue	2	4
Kristillisdemokraatit	0	0
Yht.	46	100
Poliittinen tehtävä		
Kansanedustaja	9	21
Ryhmäkanslian työntekijä	11	26
Kansanedustajan avustaja	15	35
Valtiosihteeri	1	2
Ministerin erityisavustaja	7	16
Yht.	43	100
Koulutus		
Peruskoulu	0	0
Ammattikoulu- tai kurssi	1	2
Lukio tai ylioppilas	3	7
Opistotason ammatillinen koulutus	1	2
Ammattikorkeakoulu	4	9
Alempi korkeakoulututkinto	9	20
Ylempi korkeakoulututkinto	26	58
Lisensiaatti tai tohtori	1	2
Yht.	45	100
Asuinympäristö (asukastiheys)		
Suuri kaupunki (yli 100 000 asukasta)	34	74
Suuren kaupungin lähiö tai lähiseutu (suuren kaupungin vaikutusalueella / työssäkäyntialueella)	0	0
Pieni tai keskikokoinen kaupunki tai kunta (20 000-100 000 as.)	9	20
Pienempi taajama tai kunta (alle 20 000 asukasta)	0	0
Maaseutu (haja-asutusalue)	3	6
Yht.	46	100

6.2 Tiedon kriittinen arviointi

Ensimmäinen tutkimusongelma oli, arvioivatko poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt tietoa kriittisesti. Tiedon kriittinen arviointi -osiossa mitattiin sitä, kiinnittävätkö tutkittavat huomiota tiedon luotettavuuteen ja oikeellisuuteen tietoa saadessaan ja etsiessään. Osiossa mitattiin myös heidän argumentointitaitojaan muun muassa sitä, kuinka he suhtautuvat vastapuolen tarjoamaan tietoon ja kuinka he itse esittävät asioita eteenpäin.

6.2.1 Tiedon kriittinen arviointi yleisesti

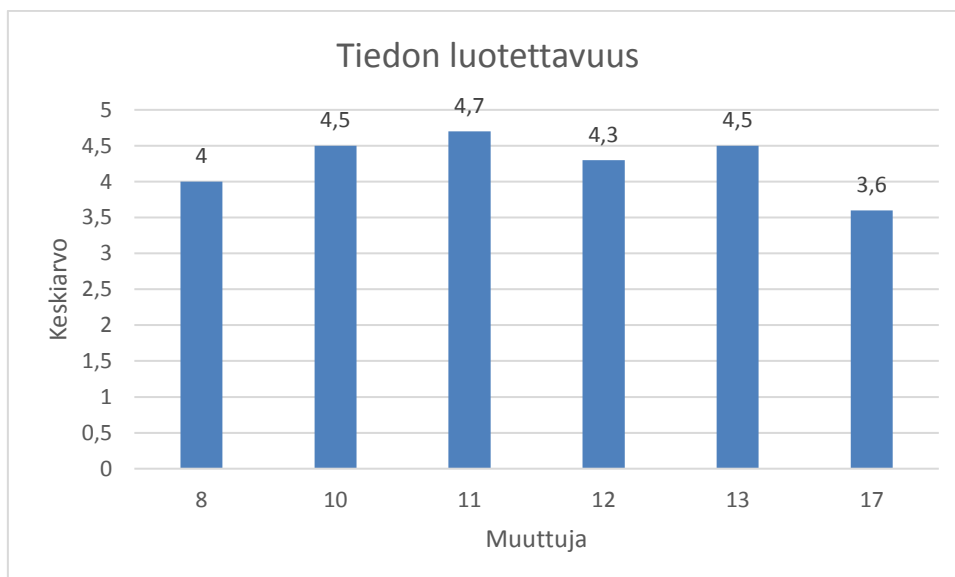
Tiedon kriittistä arviointia tarkastelevan osion summamuuttujan keskiarvo oli 3,7, mikä osoittaa, että poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden taito arvioida tietoa kriittisesti oli melko hyvä. Tiedon kriittistä arviointia koskevan osion taidoista 36% oli arvolla 4 ja 28% arvolla 5, mikä kertoo kriittisen lukutaidon taitojen hyvästä ja paikoin jopa erinomaisesta tasosta. Loput sijoittuivat tasaisesti arvoille 1-3. Kuviossa 3 on kuvattu taitojen jakaantumista asteikolla 1-5.

Taitotasot: Arvo 1: Heikot taidot, Arvo 2: Melko heikot taidot, Arvo 3: Keskipitkät taidot, Arvo 4: Hyvät taidot, Arvo 5: Erittäin hyvät taidot
 KUVIO 3. Tiedon kriittinen arviointi - osion taitojen jakaantuminen taitotasolle

6.2.2 Tiedon luotettavuuden arvioiminen

Tätä tutkimusongelmaa tarkasteltiin väittämien 8, 10, 11, 12, 13, 17 (ks. liite 1) kautta. Kuten kuviosta 4 näkyy, vastanneiden keskiarvot (3,6–4,7) yksittäisillä tiedon luotettavuuden arviointitaitoa kuvaavilla muuttujilla (väittämillä) olivat melko korkeita, mikä kertoo siitä, että tutkittavat kiinnittivät kokonaisuudessaan hyvin huomiota tiedon luotettavuuteen. Muuttujan 17 kohdalla oli hieman alempi keskiarvo (3,6), mikä kertoo siitä, että suurin osa vastanneista tarkisti esimerkiksi ryhmäkansliasta saamansa tiedon alkuperän, mutta osa ei. Muuttujien keskiarvot näkyvät kuviosta 4.

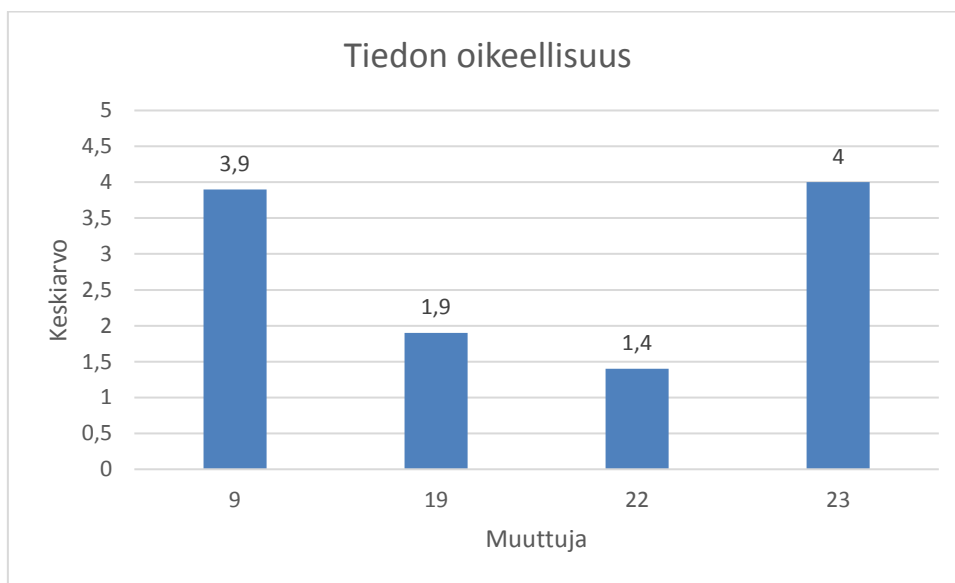
Muuttujat: Kun etsin tietoa (esimerkiksi internetistä) poliittisten päätösten tueksi: 8: tiedän, mistä löydän tarvitsemani tiedon. 10: mietin, mikä on kyseisen tiedon tarkoitus. 11: mietin, onko tieto hyödyllinen päätöksen kannalta. 12: tarkistan, milloin internet-sivu, jolta haen tietoa, on päivitetty. 13: pyrin keräämään tietoa samasta aiheesta mahdollisimman monesta lähteestä. 17: Tarkistan (esim. ryhmäkansliasta) saamani tiedon alkuperän.

KUVIO 4. Tiedon luotettavuuden arvioiminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.2.3 Tiedon oikeellisuuden huomioiminen

Ongelmaa tarkasteltiin väittämien 9, 19, 22 ja 23 (ks. liite 1) avulla. Kuviosta 5 on nähtävillä, että tiedon oikeellisuuden huomioimisen taitotasoa arvioivien muut-

tujien 9 ja 23 kohdalla vastaajien keskiarvot (3,9-4,0) painottuivat asteikon yläpäähän, mikä osoittaa sen, että vastaajat kiinnittivät hyvin huomiota tiedon oikeellisuuteen. Muuttujien 19 ja 22 kohdalla vastaajien keskiarvot (1,4-1,9) puolestaan asettuivat asteikon alapäähän, mikä johtui todennäköisesti kysymystekniikasta asiasta, jossa pienempi arvo kertoi paremmasta tiedon oikeellisuuden huomioimisesta. Kokonaisuudessaan tutkittavat siis huomioivat hyvin tiedon oikeellisuuden.

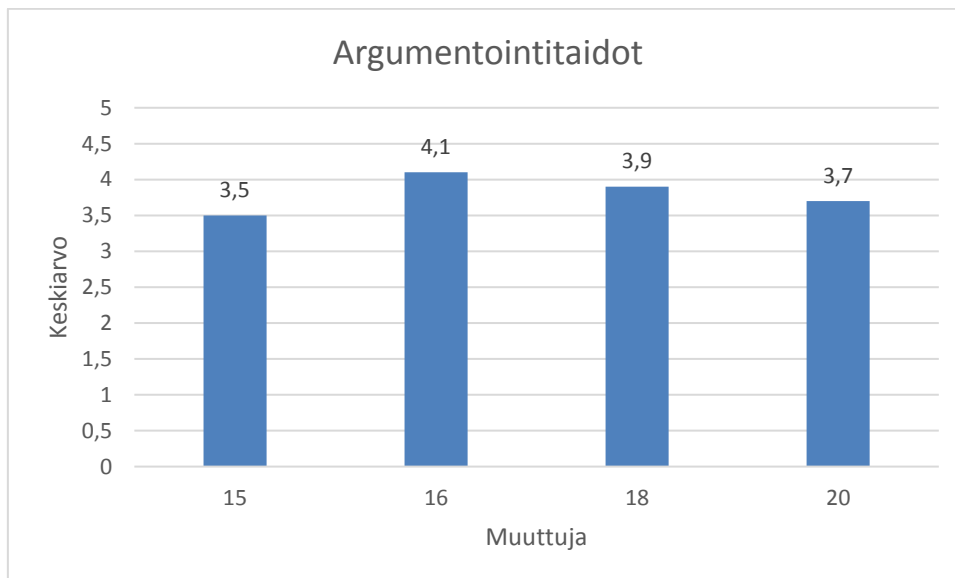
Muuttujat: 9: Kun etsin tietoa poliittisen päätöksen tueksi, tarkistan, onko uutisen video peräisin muusta kuin kyseisen uutisen tilanteesta. 19: Välitän keskeneräistä ja epätäydellistä tietoa eteenpäin valmiina tietona. 22: Jaan kuulemiani huhuja eteenpäin sosiaalisessa mediassa. 23: Tunnistan valheellisen tiedon, vaikka internet-sivu näyttäisi luotettavalta.

KUVIO 5. Tiedon oikeellisuuden huomioiminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.2.4 Argumentointitaidot

Tätä tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 15, 16, 18 ja 20 (ks. liite 1) avulla. Kuvion 6 mukaan vastaajien argumentointitaitojen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien 16, ja 18 keskiarvot (3,9-4,1) painottuivat asteikon yläpäähän. Tämä kertoo siitä, että vastanneilla oli melko hyvät argumentointitaidot. Muuttujan 15 keskiarvo 3,5 kertoo siitä, että vastaajat käyttivät jonkin verran poliitti-

seen argumentointiin kuuluvaa tapaa tuoda esille asioita, joka korostaa omaa näkökulmaa. Muuttujan 20 kohdalla vastaajien keskiarvo 3,7 kertoo siitä, että tutkittavat toivat melko usein uusia näkökulmia esiin nettikeskusteluissa.

Muuttujat: 15: Jaan tarkoituksella eteenpäin tietoa, joka korostaa näkökulmaani. 16: Osaan tehdä tarkkoja, tietoon perustuvia kysymyksiä vastapuolen väitteistä. 18: Arvioin esitettyjen väittämien perusteluja kriittisesti, vaikka tieto perustuisi asiantuntijoiden näkemyksiin. 20: Nettikeskusteluissa pyrin tuomaan esiin uusia näkökulmia.

KUVIO 6. Argumentointitaidot – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

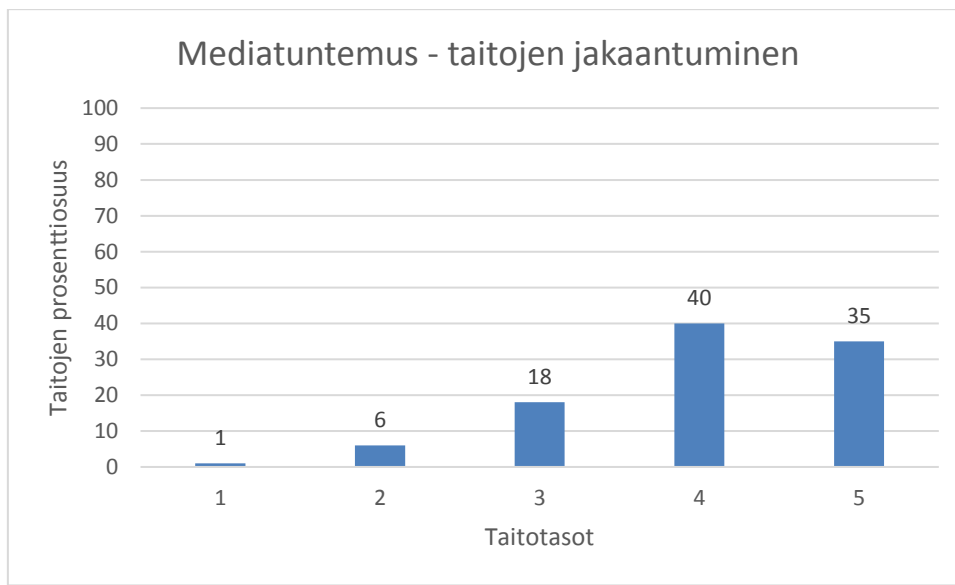
6.3 Mediatuntemus

Toisena tutkimusongelmana oli tarkastella poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden mediatuntemusta. Tässä osiossa mitattiin, miten tutkittavat huomioivat median tavoitteita, kohderyhmää ja viestintäkeinoja sekä miten hyvin he löytävät toiminnalleen tarkoituksenmukaisia viestintäkeinoja.

6.3.1 Mediatuntemus yleisesti

Mediatuntemusta kuvaavan osion summamuuttujan keskiarvo oli 4,03, mikä kertoo siitä, että poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden taito arvioida median tavoitteita, kohderyhmää ja viestintäkeinoja oli hyvä. He

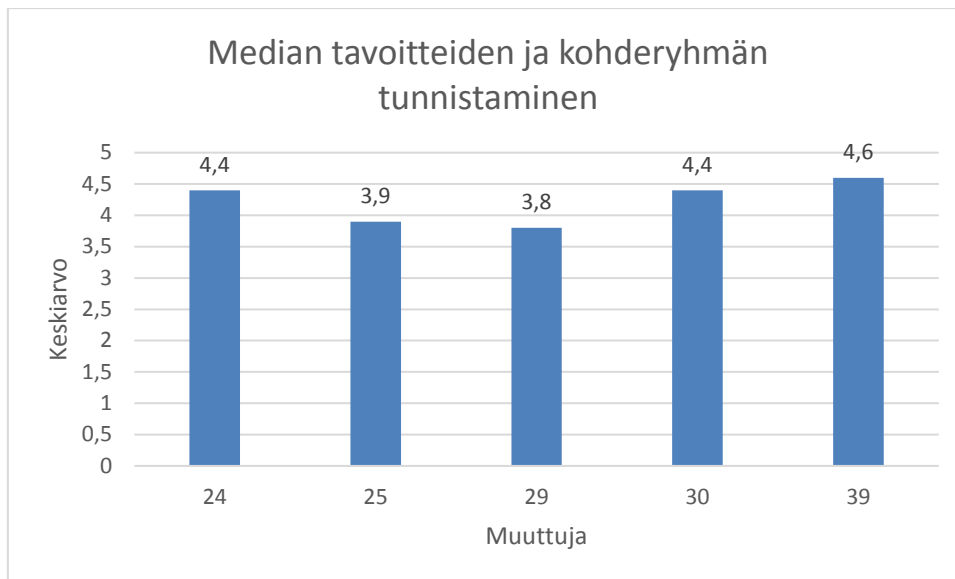
myös löysivät toiminnalleen tarkoituksenmukaisia viestintäkeinoja. Mediatuntemusta tarkastelevan osion taidoista 75% painottui asteikon 1-5 arvoille 4 ja 5, kuten kuvioista 7 on nähtävillä. Arvoilla 1 ja 2 oli yhteensä vain 7% osuudesta ja arvolla 3, 18%. Tulos kertoo hyvästä ja paikoin erinomaisesta mediatuntemuksen tasosta.

Taitotasot: Arvo 1: Heikot taidot, Arvo 2: Melko heikot taidot, Arvo 3: Keskinkertaiset taidot, Arvo 4: Hyvät taidot, Arvo 5: Erittäin hyvät taidot
 KUVIO 7. Mediatuntemus – osion taitojen jakaantuminen taitotasoille

6.3.2 Median tavoitteiden ja kohderyhmän huomioiminen

Tutkimusongelmaa tarkasteltiin väittämien 24, 25, 29, 30, 39 (ks. liite 1) avulla. Kuvioista 8 näkyy, että median tavoitteiden ja kohderyhmän huomioimisen taitotasoa kuvaavien yksittäisten muuttujien 24, 30 ja 39 osalta vastaajien taidot painottuivat keskiarvoltaan yli 4 (4,4-4,6), mikä kertoo siitä, että vastaajat tunnistivat hyvin median tavoitteita. Myös muuttujien 25 ja 29 osalta keskiarvot olivat melko hyviä (3,8-3,9), mikä osoittaa sen, että vastaajat kiinnittivät huomiota median tavoittelemaan kohderyhmään.

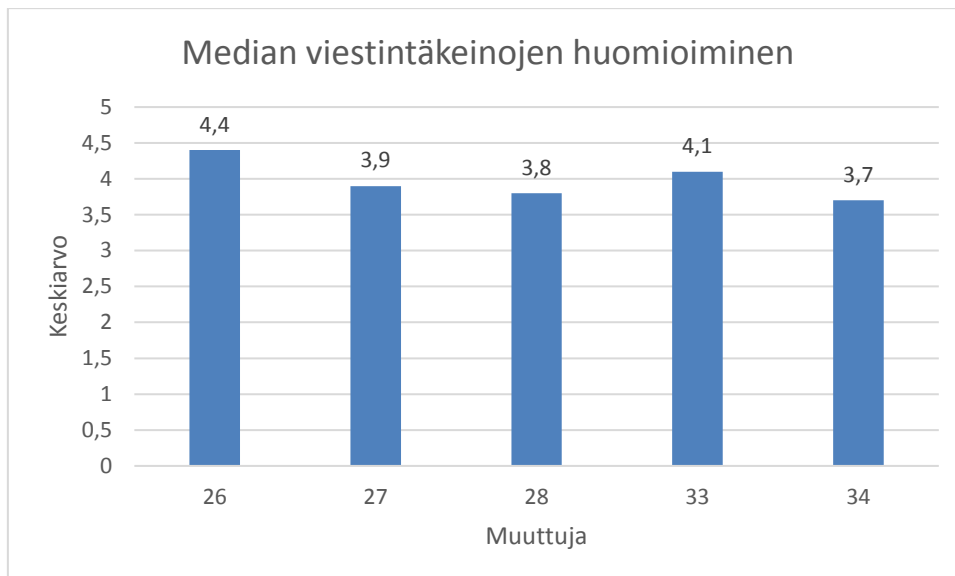

Muuttujat: Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta,;
 24: mietin, onko viestintäkanava poliittisesti suuntautunut. 25: mietin, keitä tieto tavoittaa. 29: mietin, kuka saa julkaista kyseisessä viestintäkanavassa. 30: mietin, korostaako viestintäkanava uutisessa jotakin tiettyä puolta tai asiaa. 39: Tunnistan uutiset, joiden on tarkoitus herättää kohua.

KUVIO 8. Median tavoitteiden ja kohderyhmän tunnistaminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.3.3 Median viestintäkeinojen huomioiminen

Tätä tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien (ks. liite 1) 26, 27, 28, 33, 34 avulla. Kuten kuvioista 9 näkyy, vastaajien keskiarvo (4,4) median viestintäkeinojen huomioimisen taitotasoa arvioivan yksittäisen muuttujan 26 kohdalla oli erittäin hyvä. Muuttujan 33 osalta vastaajat sijoittuivat keskiarvoltaan (4,1) myös hyvälle tasolle. Nämä kertovat siitä, että vastanneet tunnistivat hyvin eri tapoja kirjoittaa ja uutisoida asioista. Muuttujien 27, 28 ja 34 taidot jäivät hieman alle 4:n keskiarvon (3,7-3,9) pysyen kuitenkin vielä melko hyvällä tasolla. Tulosten perusteella tutkittavat kiinnittivät hyvin huomiota median viestintäkeinoihin.

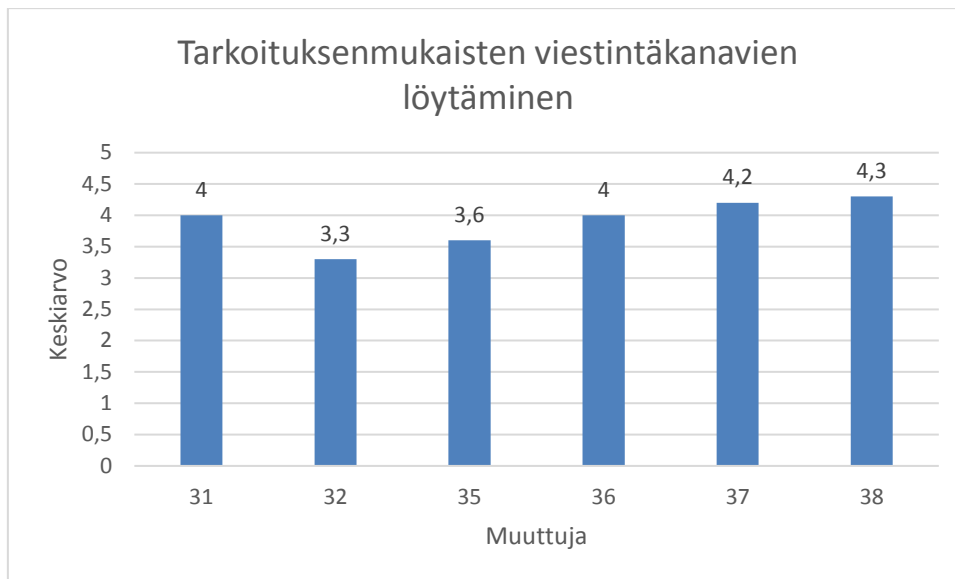

Muuttujat: Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta,;
 26: kiinnitän huomiota viestintäkanavan kirjoitustyyliin, 27: kiinnitän huomiota viestintäkanavan tapaan käyttää kuvia. 28: kiinnitän huomiota viestintäkanavan käyttämiin muihin tehokeinoihin (asettelu, otsikot, värit) viestinnässään
 33: Analysoin iltapäivälehtien tapaa uutisoida asioista. 34: Tunnistan kuvamanipulaatiota käyttävät viestintäkanavat.

KUVIO 9. Median viestintäkeinojen huomioiminen-yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.3.4 Tarkoituksenmukaisten viestintäkanavien löytäminen

Tutkimusongelmaa pohdittiin väittämien 31, 32, 35, 36, 37, 38 (ks. liite 1) kautta. Kuviossa 10 tarkoituksenmukaisten viestintäkanavien löytämisen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien 31, 36, 37 ja 38 keskiarvot (4-4,3) painottuivat asteikon yläpäähän, mikä osoittaa sen, että vastaajat löysivät hyvin luotettavia ja laadukkaita viestintäkanavia. Muuttujien 32 ja 35 kohdalla muuttujien keskiarvot sijoittuivat välille 3,3-3,6. Tämä kertoo siitä, että osa tutkittavista käytti sosiaalista mediaa tavoittaakseen äänestysikäisiä, osa ei. Samoin osa seurasi ulkomaisia uutiskanavia, osa ei. Kaikki eivät välttämättä koe ulkomaisten kanavien seuraamista välttämättömänä tai riittävää kielitaitoa seuraamiseen ei mahdollisesti ole. Kokonaisuudessaan vastaajat kuitenkin löysivät toiminnalleen tarkoituksenmukaisia viestintäkanavia.

Muuttujat: 31: Keskityn tiedonhaussa viestintäkanaviin, joiden uutisissa on lähteet näkyvillä. 32: Näkymällä sosiaalisessa mediassa tavoitan kattavasti äänestysikäiset. 35: Seuraan säännöllisesti myös ulkomaisia uutiskanavia. 36: Tiedän, mitä eri viestintäkanavia internetistä löytyy. 37: Tiedän, mistä löydän eri uutiskanavia. 38: Pystyn nimeämään internetistä tiedonlähteitä, jotka ovat korkealaatuisia.

KUVIO 10. Tarkoituksenmukaisten viestintäkanavien löytäminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

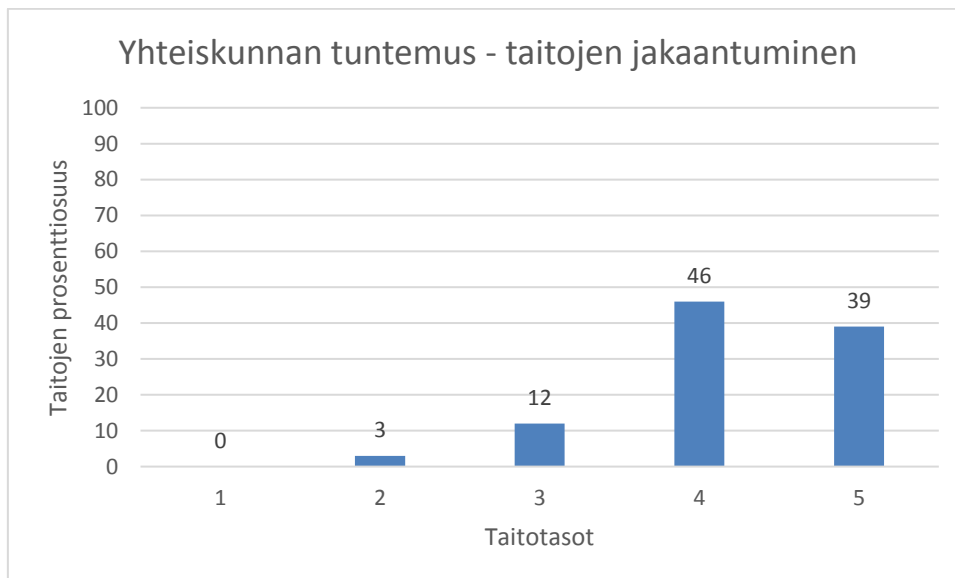
6.4 Yhteiskunnan tuntemus

Kolmantena tutkimusongelmana oli tarkastella, millainen on poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden tuntemus ja osallisuus yhteiskunnasta. Tässä osiossa mitattiin sitä, tuntevatko tutkittavat yhteiskunnan eri osalualueita, rakenteita ja toimintatapoja ja missä määrin he tuntevat vastuuta ja yhteistyötarvetta. Yhteiskunnan kehittämiseen osallistumista mitattiin myös.

6.4.1 Yhteiskunnan tuntemus yleisesti

Yhteiskunnan tuntemusta kuvaavassa osiossa summamuuttujan keskiarvo oli 4,21, mikä osoitti poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden hyvän taitotason yhteiskunnan tuntemuksessa ja osallisuudessa. Tutkittavat tunsivat yhteiskunnan osa-alueita, rakenteita ja toimintatapoja hyvin sekä tunsivat vastuuta ja yhteistyötarvetta. Yhteiskunnan tuntemusta käsittelevän

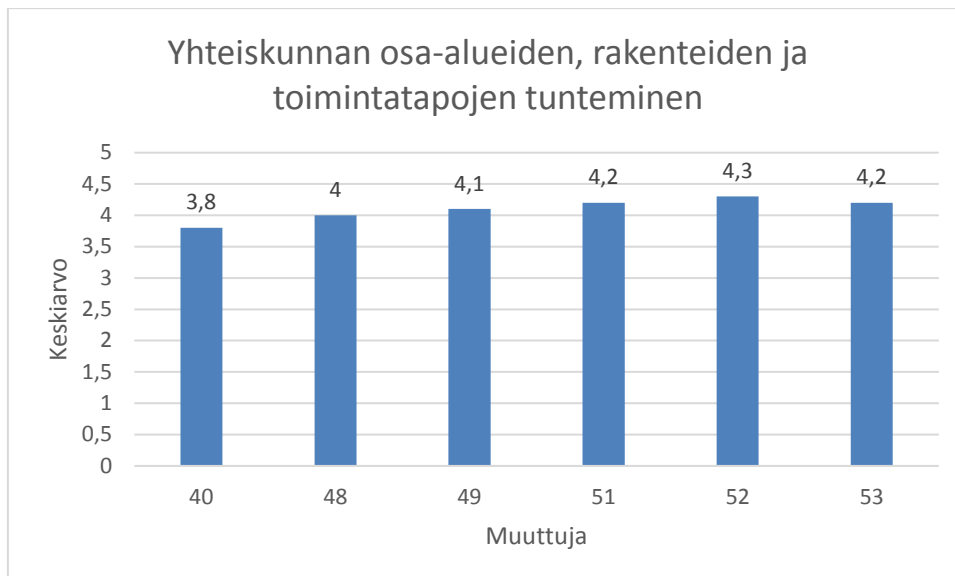
osion taidot painottuivat asteikon 1-5 arvoille 4 ja 5, kuten kuviosta 11 on nähtävillä. Tässä osiossa peräti 85% sijoittui tasoille 4 ja 5 ja vain 15% tasoille 1-3, mikä kertoi paikoin jopa erittäin hyvästä yhteiskunnan tuntemuksen tasosta.

Taitotasot: Arvo 1: Heikot taidot, Arvo 2: Melko heikot taidot, Arvo 3: Kesinkertaiset taidot, Arvo 4: Hyvät taidot, Arvo 5: Erittäin hyvät taidot
 KUVIO 11. Yhteiskunnan tuntemus – taitojen jakaantuminen taitotasoille

6.4.2 Yhteiskunnan eri osa-alueiden, rakenteiden ja toimintatapojen tuntemus

Tätä tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 40, 48, 49, 51, 52, 53 (ks. liite 1) avulla. Kuten kuviosta 12 on nähtävillä, vastanneiden keskiarvot (4-4,3) yhteiskunnan osa-alueiden, rakenteiden ja toimintatapojen tuntemuksen taitotasoa arvioivilla yksittäisillä muuttujilla olivat melko korkeita. Tässä osiossa ainoastaan yksittäisen muuttujan 40 keskiarvo jäi alle 4 (3,8). Tämä osoittaa sen, että vastanneet tuntevat yhteiskunnan osa-alueita, rakenteita ja toimintatapoja hyvin, jopa erittäin hyvin.

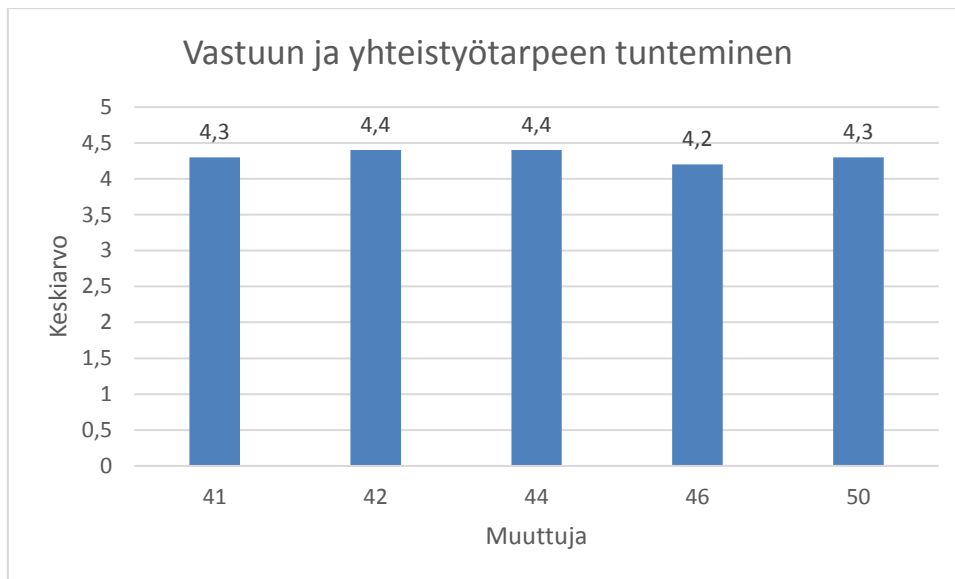

Muuttujat: 40: Olen tutustunut eri puolueiden poliittisiin ohjelmiin. 48: Ymmärrän talouselämän asiantuntijoiden käyttämää kieltä ja lausuntoja. 49: Huomioin historiallisia kehityskulkuja valmistellessani tulevaisuuteen liittyviä päätöksiä. 51: Pystyn tunnistamaan sosiaalisia rakenteita, jotka ohjaavat ihmisten valintoja. 52: Pystyn tunnistamaan kulttuuriin sidottuja käytänteitä ihmisten toiminnassa. 53: Tunnen hyvin suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuuksineen ja heikkouksineen.

KUVIO 12. Yhteiskunnan osa-alueiden, rakenteiden ja toimintatapojen tunteminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.4.3 Vastuun ja yhteistyön tarve

Tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 41, 42, 44, 46, 50 (ks. liite 1) avulla. Vastanneiden keskiarvot vastuun ja yhteistyön tarpeen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien 41, 42, 44, 46 ja 50 osalta olivat välillä 4,2–4,4, mikä osoittaa taitojen hyvää tasoa ja tarpeen tunnistamista. Kokonaisuudessaan tulokset kertovat siitä, että tutkittavat tunsivat vastuuta ja yhteistyötarvetta, paikoin voimakkaastikin. Taitojen jakaumaa on kuvattu kuviossa 13.

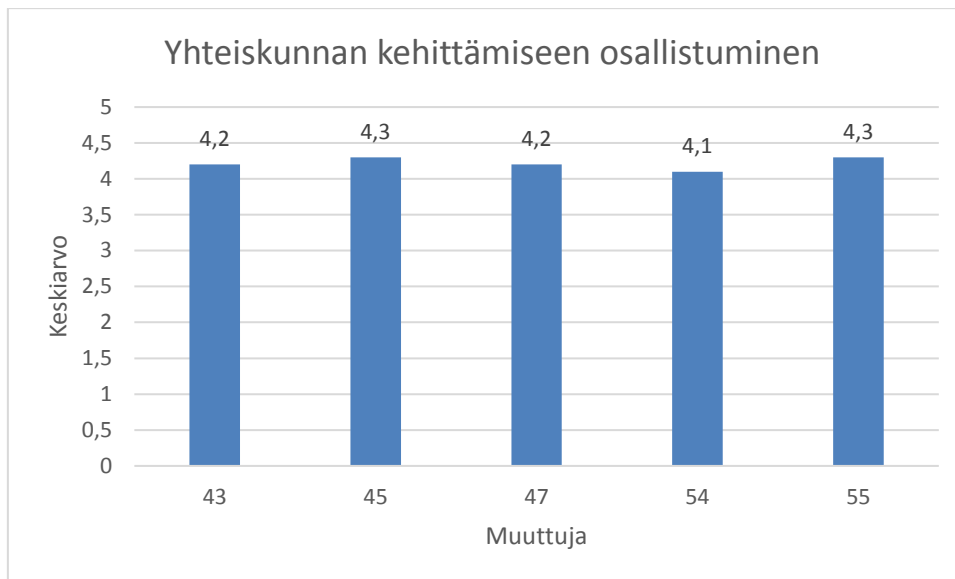

Muuttujat: 41: Osaan nimetä asioita, joissa Suomi on riippuvainen toisista valtioista. 42: Mielestäni Suomi ei yksinään pysty ratkaisemaan kaikkia asioita esim. ilmastonmuutosta. 44: Seuraan myös muiden kuin poliitikkojen mielipiteitä ja lausuntoja politiikan kysymyksistä. 46: Kannan huolta koko maailmaa koskettavista ongelmista, kuten terrorismista. 50: Neuvottelen asioiden yhteisistä merkityksistä kollegoiden kanssa.

KUVIO 13. Vastuun ja yhteistyön tarve – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.4.4 Yhteiskunnan kehittämiseen osallistuminen

Tätä tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 43, 45, 47, 54, 55 (ks. liite 1) kautta. Myös tässä osiossa vastanneiden keskiarvot (4,1 – 4,3) olivat kaikkien yksittäisten yhteiskunnan kehittämiseen osallistumisen taitotasoja arvioivien muuttujien kohdalla hyviä. Tulokset kertovat siitä, että tutkittavat osallistuivat aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen. Taitojen jakaumaa on kuvattu kuviossa 14.

Muuttujat: 43: Mietin keinoja lisätä ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa. 45: Mietin keinoja ihmisten arjen helpottamiseksi Suomessa. 47: Haluan edelleen kehittää Suomen vetovoimatekijöitä. 54: Pysin edistämään lukutaidon kehittämistä ja ylläpitämistä Suomessa. 55: Pysin tuomaan esiin asioita, jotka motivoivat ihmisiä tekemään töitä yhteiskunnan hyväksi.

KUVIO 14. Yhteiskunnan kehittämiseen osallistuminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

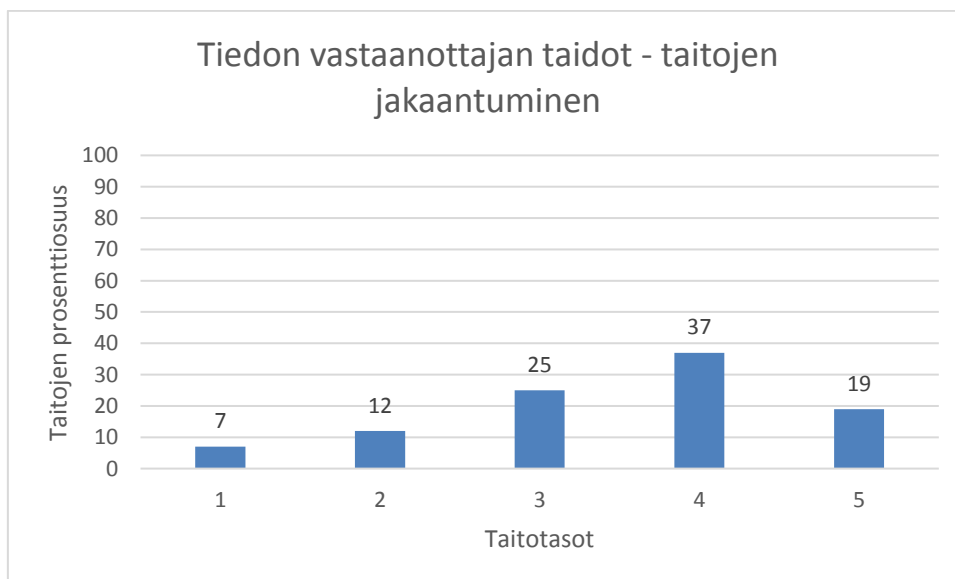
6.5 Tiedon vastaanottajan taidot

Neljäntenä tutkimusongelmana oli tarkastella tiedon vastaanottajan taitoja eli sitä, miten tutkittavat toimivat suhteessa tietoon. Osiossa mitattiin sitä, missä määrin tutkittavat jakavat tietoa saavuttaakseen näkyvyyttä ja missä määrin he jakavat luotettavaa tietoa eteenpäin. Osiossa mitattiin myös sitä, missä määrin tutkittavien arvot, ennakkokäsitykset ja kokemus näkyvät tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa eteenpäin.

6.5.1 Tiedon vastaanottajan taidot yleisesti

Tiedon vastaanottajan taitoja tarkastelevassa osiossa summamuuttujan keskiarvo oli 3,5, mikä osoittaa sen, että poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelien henkilöiden taito toimia suhteessa tietoon oli hyvä. Arvot, ennakkokäsitykset ja kokemus näkyivät jonkin verran tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa.

Tietoa jaettiin pääosin asiakeskeisesti, eikä niinkään näkyvyyden saavuttamiseksi. Tiedon vastaanottajan taidot - osiossa taidot jakaantuivat jonkin verran eri arvoille, kuten kuviosta 15 on nähtävissä. Osa pienistä arvoista tosin selittyi kysymysteknisillä asioilla, jolloin pienempi arvo kertoi paremmista taidoista. Suurin osa eli 37% sijoittui arvolle 4. Arvolle 3 sijoittui 25% ja arvoille 1-2 yhteensä 19%. Arvon 5 osuus oli 19%.

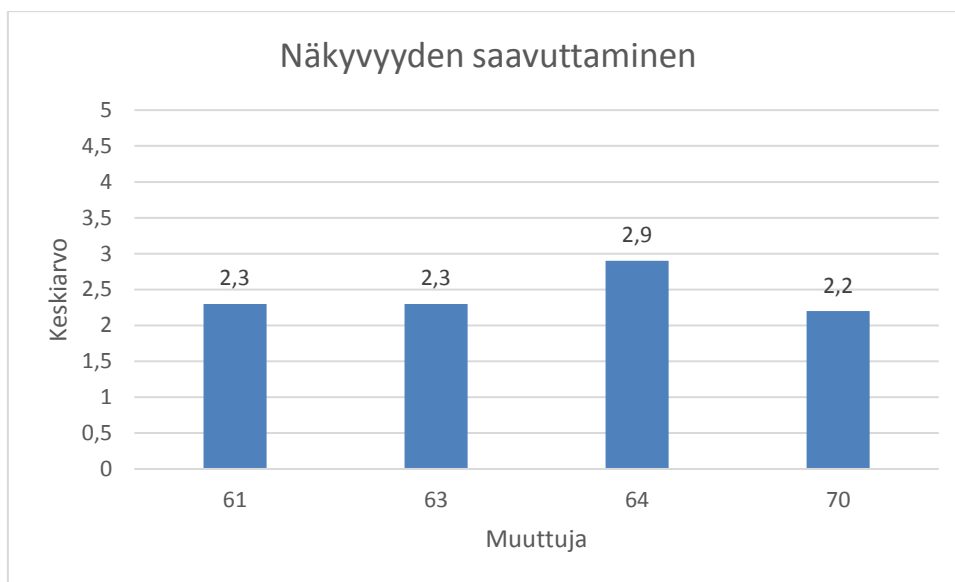

Taitotasot: Arvo 1: Heikot taidot, Arvo 2: Melko heikot taidot, Arvo 3: Keskinkertaiset taidot, Arvo 4: Hyvät taidot, Arvo 5: Erittäin hyvät taidot
 KUVIO 15. Tiedon vastaanottajan taidot – taitojen jakaantuminen taitotasolle

6.5.2 Tiedon jakaminen näkyvyyden saavuttamiseksi

Tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 61, 63, 64, 70 (ks. liite 1) avulla. Kuviosta 16 näkyy, että vastanneiden keskiarvot tiedon jakamisen taitotasoa näkyvyyden saavuttamiseksi mittaavien yksittäisten muuttujien kohdalla sijoituivat välille 2,2-2,9, mikä on melko huono tulos. Tämä selittyi pitkälti kysymysteknisillä asioilla. Muuttujan 61 kohdalla pieni arvo kertoi siitä, että tutkittavat halusivat kirjoittaa epätrendikkäistäkin asioista, vaikka niillä ei olisi ollut yleisöä. Muuttujan 63 kohdalla taidot osoittivat sen, että kovin avoimesti tutkittavat eivät kertoneet henkilökohtaisista asioistaan sosiaalisessa mediassa, mikä kertoo terveestä harkinnasta sen suhteen, mitä kannattaa kertoa ja mitä ei. Muuttujan 64

kohdalla tulos (2,9) kertoi siitä, että tutkittavista toiset jakoivat tietoa yleisön vuoksi, toiset taas eivät. Muuttujan 70 keskiarvo (2,2) kertoi siitä, että tutkittavat eivät juurikaan jakaneet provosoivia uutisia. Tulosten perusteella tutkittavat eivät jakaneet tietoa pelkästään saavuttaakseen yleisöä ja näkyvyyttä eli toiminnassa korostui asiakeskeisyys.

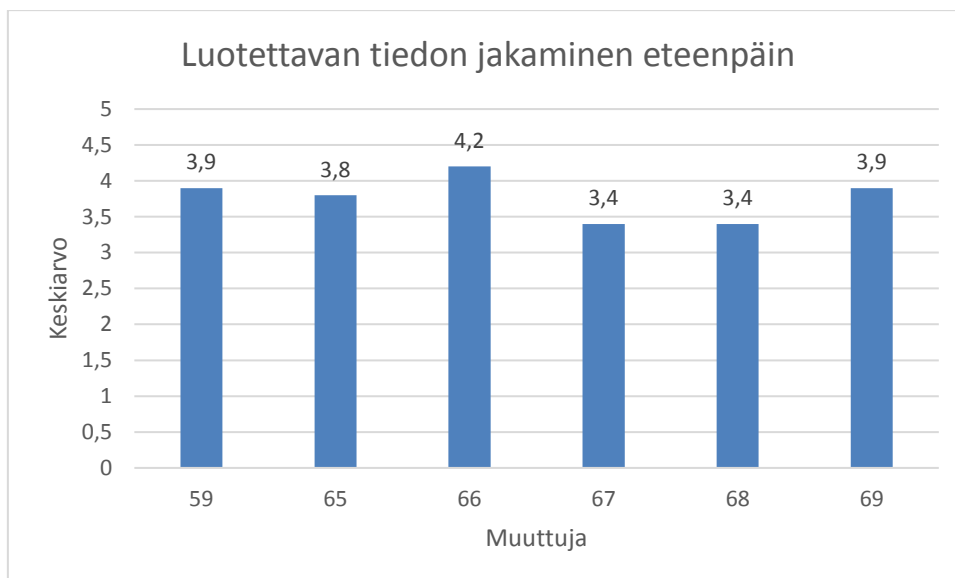

Muuttujat: 61: En halua kirjoittaa epätrendikkäistä aiheista, koska niillä ei ole yleisöä. 63: Kerron avoimesti henkilökohtaisista asioistani sosiaalisessa mediassa auttaakseni kansalaisia tutustumaan minuun. 64: Jaan tietoa tavoittaakseni mahdollisimman paljon yleisöä. 70: Jaan provosoivia uutisia.

KUVIO 16. Näkyvyyden saavuttaminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.5.3 Luotettavan tiedon jakaminen eteenpäin

Tutkimusongelmaa tarkasteltiin väittämien 59, 65, 66, 67, 68, 69 (ks. liite 1) avulla. Kuvioista 17 on nähtävissä, että vastanneet sijoittuivat luotettavan tiedon eteenpäin jakamisen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien 59, 65 ja 69 osalta keskiarvoltaan hyvälle tasolle (3,8–3,9). Muuttujien 67 ja 68 osalta vastanneet sijoittuivat keskiarvoltaan (3,4) melko hyvälle tasolle. Edellä mainittuja taitoja mittaavan muuttujan 66 osalta vastanneiden taidot olivat hyvällä tasolla (4,2), mikä kertoo siitä, että vastaajat tarkistivat tiedon lähteen ennen sen jakamista eteenpäin. Pääosin taidot luotettavan tiedon jakamisessa eteenpäin olivat hyvällä tasolla, samoin kuin kohderyhmälle sopivan tiedon jakamisessa eteenpäin.

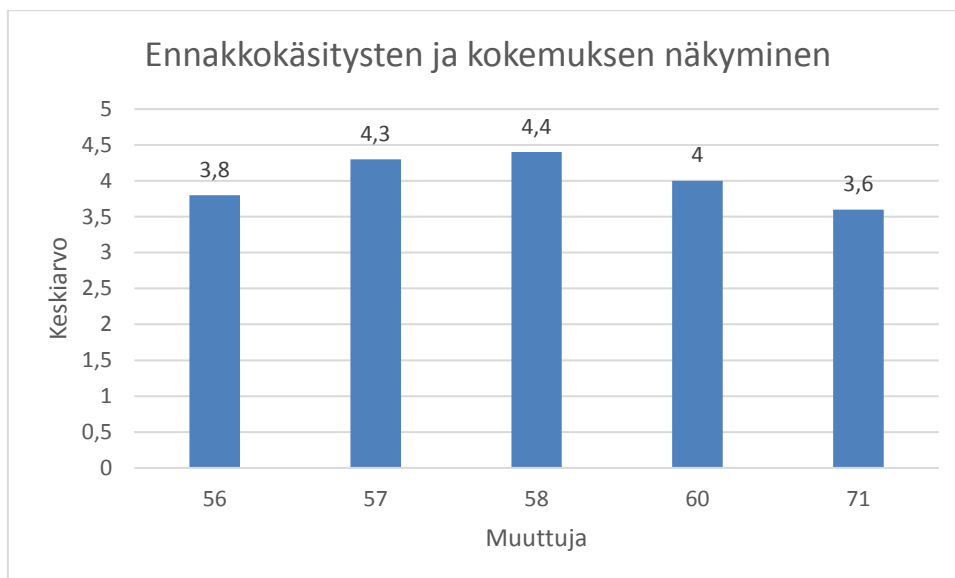

Muuttujat: 59: En jaa tietoa vain hovin vuoksi. 65: Jaan muillekin hyödylliseksi arvioimaani tietoa. 66: Jaan tietoa eteenpäin vasta, kun olen tarkistanut lähteen. 67: Valitsen jakamani sisällön kohderyhmän mukaan. 68: Yhdistelen tietoa ennen kuin jaan sitä eteenpäin. 69: Tarkistan, mitä lukemissani teksteissä olevilla termeillä tarkoitetaan ennen tiedon jakamista eteenpäin.

KUVIO 17. Luotettavan tiedon jakaminen eteenpäin – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.5.4 Arvojen, ennakkokäsitysten ja kokemusten näkyminen tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa eteenpäin

Tätä tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 56, 57, 58, 60, 71 (ks. liite 1) kautta. Kuten kuvio 18 osoittaa, vastaajien taidot kaikkien tämän osion taitoja eli arvojen, ennakkokäsitysten ja kokemuksen näkymistä tiedon käsittelyssä arvioivien muuttujien osalta olivat hyvällä tasolla. Keskiarvot vaihtelivat välillä 3,6-4,4. Muuttujan 56 kohdalla tulos kertoi siitä, että ennakkokäsitykset näkyivät hienan, mutta eivät merkittävästi tiedon käsittelemisessä. Arvot ja kokemus näkyivät myös jonkin verran tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa. Kokemusta hyödynnettiin jonkin verran, kun tietoa jaettiin eteenpäin.

Muuttujat: 56: Kun luen uutista, minulla on jokin ennakkokäsitys, mitä se tulee sisältämään. 57: Minulla on selkeät arvot ja jaan arvojeni mukaista tietoa. 58: Osaan poimia olennaisen suuresta tietomassasta. 60: Koostan oman mielipiteeni ennen tiedon jakamista eteenpäin. 71: Jaan hyväksi toteamiani poliittisia sisältöjä eteenpäin.

KUVIO 18. Ennakkokäsitysten ja kokemuksen näkyminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

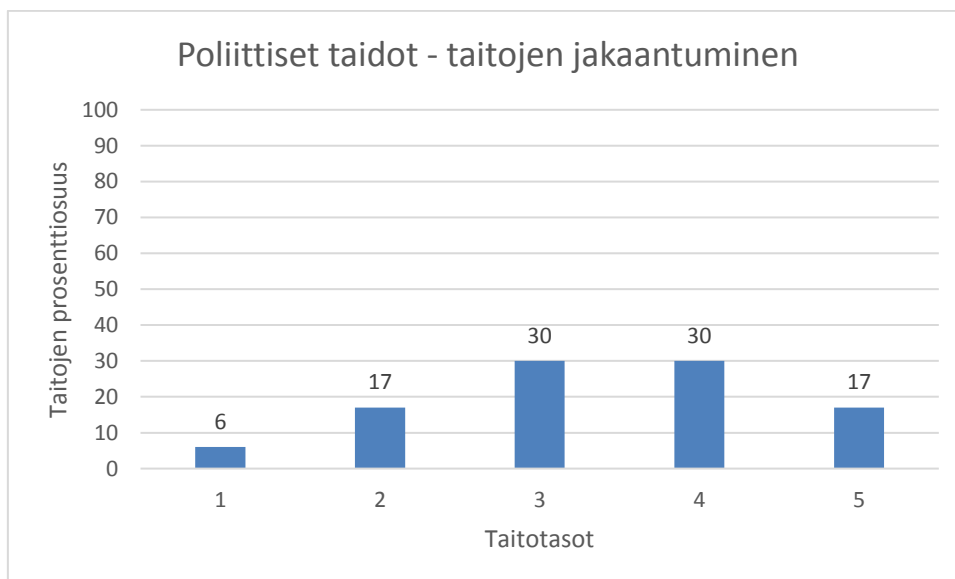
6.6 Poliittiset taidot

Viidentenä tutkimusongelmana oli tarkastella, miten poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittinen lukutaito ja arviointi näkyvät politiikassa. Freiren ja Maceidon (1987) mukaan politiikkaan liittyy vallan käyttö, argumentointi, erilaisten näkökulmien esitleminen, kannanotto ja tavallisen haastaminen. Tietoisuus vallasta on osa kriittistä lukutaitoa. Tässä tutkimuksessa poliittiset taidot pitävät sisällään näitä edellä mainittuja asioita. Tutkimuksessa mitattiin kielellisen vallan ja poliittisen argumentoinnin käyttöä, vallitsevien rakenteiden ja toimintatapojen haastamista sekä sosiaalisen tasa-arvon edistämistä.

6.6.1 Poliittiset taidot yleisesti

Poliittisia taitoja tarkastelevan osion summamuuttujan keskiarvo oli 3,42, mikä kertoi tutkittavien melko hyvästä taidosta haastaa vallitsevia rakenteita ja toimintatapoja sekä edistää sosiaalista tasa-arvoa. Tutkittavat osasivat myös melko

hyvin sopeuttaa poliittisen vallan käyttöä. Hieman yllättävää oli se, että poliitikalle tyypillistä omia hyviä puolia korostavaa argumentointia käytettiin melko vähän. Kuvioista 19 näkyy, että osion taidoissa oli jonkin verran hajontaa. Osa hajonnasta selittyi kysymysteknisillä asioilla, jolloin pienempi vastausarvo kertoi paremmista poliittisista taidoista. Tasoille 1-2 sijoittui taidoista 23% ja tasolle 5, 17%. Tasoilla 3 ja 4 oli kummallakin 30%.

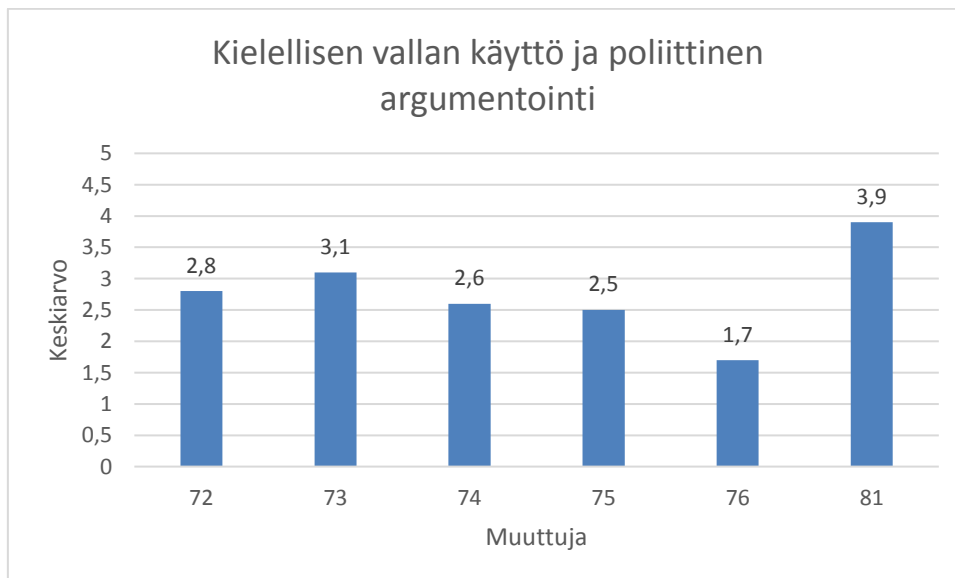

Taitotasot: Arvo 1: Heikot taidot, Arvo 2: Melko heikot taidot,
Arvo 3: Keskinkertaiset taidot, Arvo 4: Hyvät taidot, Arvo 5: Erittäin hyvät taidot
KUVIO 19. Poliittiset taidot – taitojen jakaantuminen taitotasoille

6.6.2 Kielellisen vallan käyttö ja poliittinen argumentointi

Tätä tutkimusongelmaa pohdittiin väittämien 72, 73, 74, 75, 76, 81 (ks. liite 1) avulla. Kuvion 20 mukaan vastanneet sijoittuivat kielellisen vallan käytön ja poliittisen argumentoinnin taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien 72, 73, 74, 75 keskiarvoissa (2,5–3,1) keskinkertaiselle tasolle. Tulokset kertoivat siitä, että tutkittavat eivät ainakaan kovin isossa määrin käyttäneet poliittista valtaa. Muuttujan 76 kohdalla pieni keskiarvo (1,7) kertoi siitä, että tutkittavat pyrkivät rehelliseen ja harkittuun argumentointiin, eivät niinkään politiikalle tyypilliseen

omien hyvien asioiden korostamiseen ja toisen huonojen asioiden esille tuomiseen. Muuttujan 81 kohdalla vastanneiden taitojen sijoittuminen lähelle 4:n keskiarvoa (3,9) vahvasti osaltaan tätä edellä mainittua seikkaa.

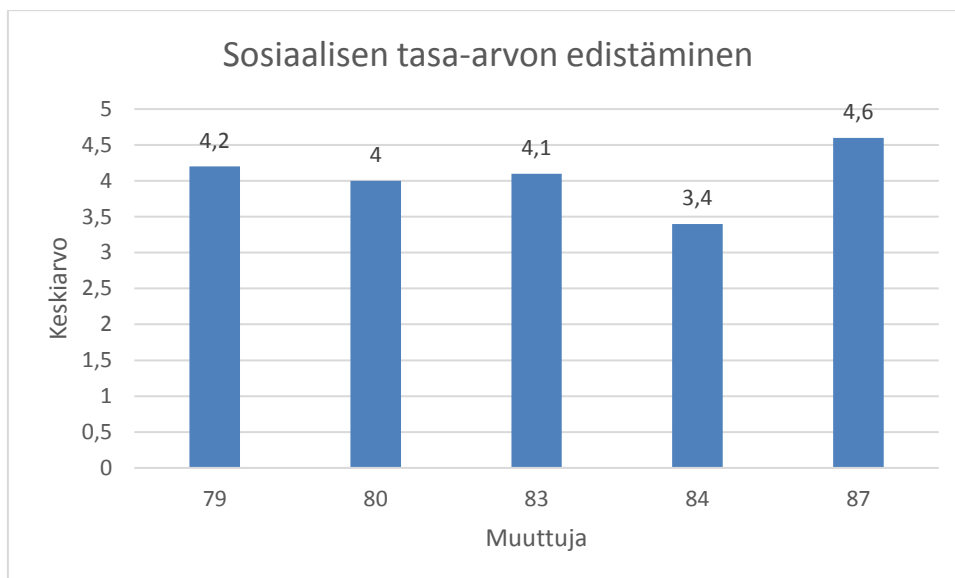

Muuttujat: 72: Käytän sivistyssanoja ja ammattitermejä puheissani ja kirjoituksissani kohderyhmästä riippumatta. 73: Osaan perustella väitteeni, vaikka minulla ei olisikaan faktatietoa asiasta. 74: Tuon tarkoituksella esiin vain positiivisia puolia ajamastani asiasta. 75: Reagoin nopeasti vasta-argumentein toisten poliitikoiden argumentteihin internetissä. 76: Pysin tarkoituksella ymmärtämään väärin vastapuolen väitteet tai niiden perustelut. 81: Saan ääneni kuuluviin politiikan kautta, kun muotoilen asiani selkeästi.

KUVIO 20. Kielellisen vallan käyttö ja poliittinen argumentointi – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.6.3 Sosiaalisen tasa-arvon edistäminen

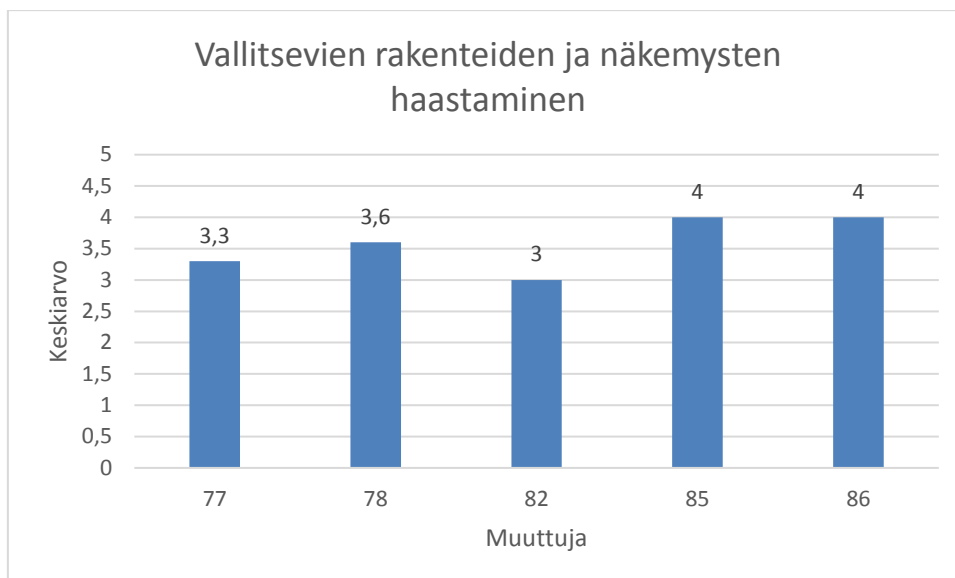
Tutkimusongelmaa lähestyttiin väittämien 79, 80, 83, 84, 87 (ks. liite 1) avulla. Kuvio 21 on nähtävissä, että vastaajien taidot sosiaalisen tasa-arvon edistämisen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien osalta olivat hyvät. Keskiarvot sijoittuivat välille 3,4–4,6. Muuttujan 84 kohdalla keskiarvo (3,4) kertoi siitä, että välttämättä toisten puolueiden edustajien näkökulmia ei päätöstä tehdessä aina kattavasti huomioitu.

Muuttujat: 79: Edistän ihmisten välistä tasa-arvoa poliittisella toiminnallani.
 80: Kuuntelen kansalaisten mielipiteitä valmistellessani poliittisia päätöksiä.
 83: Kun valmistelen tai teen poliittista päätöstä, mietin, onko erityisesti huonommassa asemassa olevien ääntä kuunneltu riittävästi. 84: Huomioin eri puolueiden edustajien mielipiteitä oman kantani muodostamisessa.
 87: Mielestäni tutkimustietoa voisi hyödyntää enemmänkin politiikassa.
 KUVIO 21. Sosiaalisen tasa-arvon edistäminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.6.4 Vallitsevien rakenteiden ja näkemysten haastaminen

Tutkimusongelmaa tarkasteltiin väittämien 77, 78, 82, 85, 86 (ks. liite 1) kautta. Kuvion 22 mukaan vastanneiden taidot vallitsevien rakenteiden ja näkemysten haastamisen taitotasoa arvioivien yksittäisten muuttujien mukaan olivat keskinertaiset tai hyvät. Keskiarvot asettuivat välille 3-4. Muuttujan 77 kohdalla keskiarvo 3,3 kertoi siitä, että osa tutkittavista koki tuovansa poliittiseen keskusteluun uusia näkökulmia enemmän, toiset vähemmän. Muuttujan 82 kohdalla keskiarvo 3 osoitti sen, että toiset tutkittavista halusivat nähdä asiat tarkoituksella toisin kuin muut, toiset taas eivät. Tulos saattoi kertoa myös siitä, että osa tutkittavista arvioi väittämän positiiviseksi, osa negatiiviseksi. Kokonaisuudessaan tutkittavat haastoivat vallitsevia rakenteita melko hyvin, vaikka hajontaa oli jonkin verran.

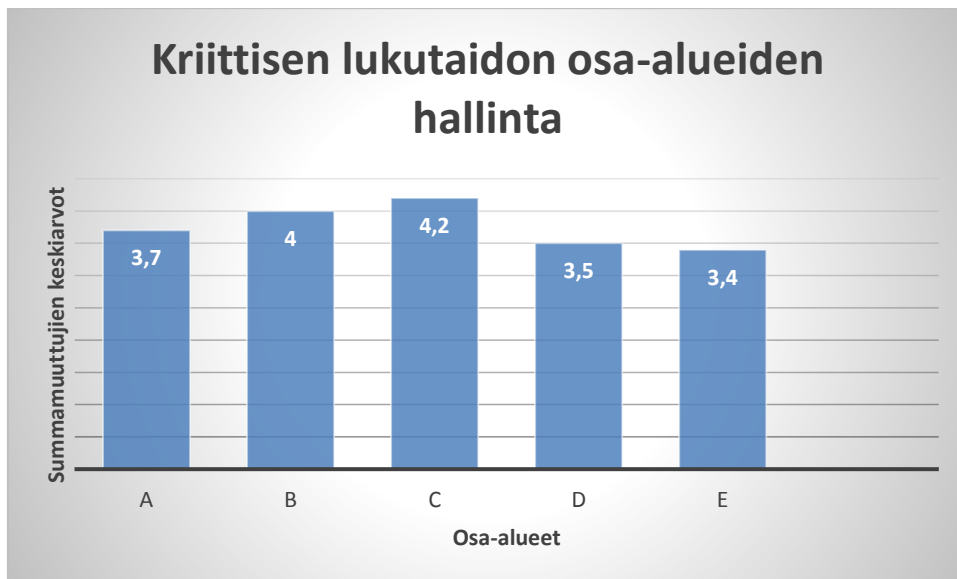
Muuttujat: 77: Tuon poliittiseen keskusteluun uusia näkökulmia. 78: Esitän uusia malleja toteuttaa yhteiskunnallisia palveluja ja toimintoja. 82: Haluan toisinaan nähdä asiat tarkoituksella toisin kuin muut. 85: En pelkää kertoa mielipidettäni, vaikka se olisi vastaan oman puolueeni yleistä näkemystä. 86: Väittelytilanteessa pyrin tuomaan esiin uusia näkökulmia mieluummin kuin etsimään heikkouksia vastapuolen näkökulmista.

KUVIO 22. Vallitsevien rakenteiden ja näkemysten haastaminen – yksittäisten taitomuuttujien keskiarvot

6.7 Yhteenveto kriittisen lukutaidon osa-alueista

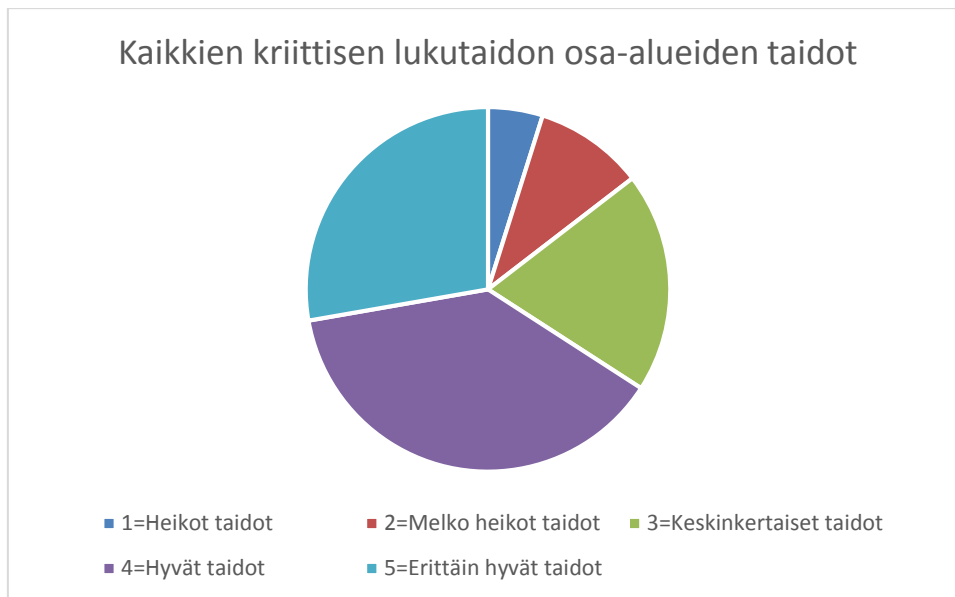
Kriittisen lukutaidon osa-alueiden eli summamuuttujien välisiä korrelaatioita tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien avulla. Summamuuttujien välillä oli voimakasta korrelaatiota vaihdellen välillä 0,42 – 0,72. Tämä kertoo siitä, että summamuuttujat olivat toisistaan riippuvaisia eli asioiden välillä oli yhteys. Korrelaatiot on esitetty liitteessä 2. Kaikkien summamuuttujien eli kriittisen lukutaidon kokonaismuuttujan Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,869.

Summamuuttujien välillä oli vähäistä vaihtelua keskiarvoissa, mutta kaikissa summamuuttujissa muuttujien keskiarvo oli yli 3,4, mikä oli hyvä keskiarvo. Korkein keskiarvo oli 4,2. Kriittisen lukutaidon osa-alueiden hallintaa kuvaavat keskiarvot on esitetty kuviossa 23.

Osa-alueet: A: Tiedon kriittinen arviointi B: Mediatuntemus
 C: Yhteiskunnan tuntemus D: Tiedon vastaanottajan taidot E: Poliittiset taidot
 KUVIO 23. Kriittisen lukutaidon osa-alueiden hallinta

Erot summamuuttujien välillä ja sisällä olivat tämän tutkimuksen mukaan melko pieniä. Tuloksia tulkitessa on kuitenkin huomioitava pieni otoskoko. Kuviossa 24 on esitetty, miten kriittisen lukutaidon kaikki taidot jakaantuivat asteikolla 1-5, jossa yksi tarkoittaa heikkoja taitoja, kaksi melko heikkoja taitoja, kolme keskinkertaisia taitoja, neljä hyviä taitoja ja viisi erittäin hyviä taitoja. Kuvioista selviää, että pienemmällä arvoilla olevia taitoja oli vähemmän ja isommilla arvoilla olevia taitoja enemmän. Kun pienessä osassa kysymyksiä pienempi arvo kertoi paremmasta taidosta ja huomioidaan tämä tulosta tulkitessa, oli kriittisen lukutaidon taso hyvä. Tällaisia muuttujia oli aineistossa seitsemän kappaletta.

KUVIO 24. Kaikkien kriittisen lukutaidon osa-alueiden taidot

Tulokset antavat käsityksen siitä, että mittari on ollut luotettava ja tutkittavien kriittinen lukutaito eri osa-alueilla on melko hyvä ja tasapainoinen myös eri osa-alueiden välillä.

6.8 Taustamuuttujien yhteys kriittiseen lukutaitoon

Viimeisenä tutkimusongelmana tarkasteltiin taustamuuttujien yhteyttä summa-
muuttujiin. Näitä tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien, sekä Mann-Whitneyn ja Kruskal-Wallis testien avulla. Tarkasteltavia taustamuuttujia olivat sukupuoli, puoluekanta, poliittinen tehtävä, ikä, poliittinen kokemus, koulutus ja asuinympäristö.

6.8.1 Sukupuolen, puoluekannan ja poliittisen tehtävän yhteys kriittiseen lukutaitoon

Sukupuolen, puoluekannan ja poliittisen tehtävän yhteyttä kriittisen lukutaidon osa-alueisiin tarkasteltiin Mann-Whitneyn ja Kruskal-Wallis testien avulla. Testitulokset löytyvät liitteestä 3. Sukupuolen yhteyttä tarkasteltiin Mann-Whitneyn testin avulla. Merkitseviä tilastollisia eroja ei testin perusteella löytynyt ja

nollahypoteesit jäivät voimaan kaikkien summamuuttujien kohdalla. Tutkittavista naisia oli 25 ja miehiä 21.

Puoluekannan tai eduskuntaryhmän yhteyttä kriittisen lukutaidon osa-alueisiin tarkasteltiin Kruskal-Wallis testin avulla. Merkitseviä tilastollisia eroja ei löytynyt puoluekannan osalta yhteenkään kriittisen lukutaidon osa-alueeseen. Nollahypoteesit jäivät voimaan kaikkien summamuuttujien kohdalla. Poliittisen tehtävän yhteyttä kriittisen lukutaidon osa-alueisiin tarkasteltiin myös Kruskal-Wallis testin avulla. Merkitseviä tilastollisia eroja ei löytynyt poliittisen tehtävänkään osalta kriittisen lukutaidon osa-alueisiin. Nollahypoteesit jäivät voimaan kaikkien summamuuttujien kohdalla.

6.8.2 Iän, poliittisen kokemuksen, koulutuksen ja asuin ympäristön yhteys kriittiseen lukutaitoon

Iän, poliittisen kokemuksen, koulutuksen ja asuin ympäristön yhteyttä kriittisen lukutaidon osa-alueisiin tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokerroimien avulla. Korrelaatiot on esitetty taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Taustamuuttujien ja summamuuttujien väliset korrelaatiokerroimet

Taustamuuttuja	Summa- muuttuja				
	Tiedon kriittinen arviointi	Media- tunte- mus	Yhteiskun- nan tunte- mus	Vastaanot- tajan tai- dot	Poliitti- set tai- dot
Ikä	-0.14	-0.15	-0.05	0.05	0.15
Kokemus politiikassa	0.11	-0.05	0.13	0.11	0.17
Koulutus	-0.18	-0.15	-0.14	-0.18	-0.13
Asuin ympäristö (asuin- kunnan asukasmäärä)	-0.07	-0.12	0.10	0.05	0.24

Korrelaatiot jäivät heikoiksi. Korrelaatiokerroimien perusteella ei löytynyt merkitseviä tilastollisia yhteyksiä taustamuuttujien ja summamuuttujien välillä. Taustamuuttujilla ikä, poliittinen kokemus, koulutus ja asuin ympäristö ei toisin sanoen ollut merkittävää yhteyttä kriittisen lukutaidon eri osa-alueisiin.

7 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittistä lukutaitoa. Kriittistä lukutaitoa on tutkittu monesta näkökulmasta, mutta kriittisen lukutaidon yhteydestä poliittiseen päätöksentekoon ei löydy aiempia tutkimuksia. Kuitenkin kriittinen lukutaito on keskeinen osa päätöksentekoa, koska päätöksiä tekevät ihmiset, joilla on jokaisella erilainen kriittisen lukutaidon osaaminen.

7.1 Tulosten tarkastelu

Kriittistä lukutaitoa tarkasteltiin kriittisen lukutaidon eri osa-alueiden kautta. Eri osa-alueiden kesken erot kriittisen lukutaidon taidoissa olivat melko pieniä, ja tuloksiin saattoi vaikuttaa hieman myös se, että osassa kysymyksiä pienempi vastausarvo kertoi paremmasta kriittisestä lukutaidosta. Näiden seitsemän kysymyksen osuus oli aineistossa kuitenkin melko pieni. Tutkimuksen perusteella ei löytynyt merkittäviä eroja tutkittavien kriittisen lukutaidon taitojen tasossa. Merkittäviä puutteita kriittisessä lukutaidossa ei myöskään löytynyt. Kaikissa osioissa keskiarvo oli 3,4 - 4,2 mitä voi pitää hyvänä keskiarvona.

Tiedon kriittistä arviointia koskevassa osiossa tiedon luotettavuuden arviointi - kohdassa tutkittavat jakaantuivat hieman sen perusteella, tarkistivatko he esimerkiksi ryhmäkansliasta saamansa tiedon. Suuria eroja ei löytynyt. Tiedon oikeellisuus huomioitiin keskimäärin hyvin. Argumentointitaidot olivat melko hyvät. Jonkin verran tutkittavat käyttivät omaa näkökulmaa korostavaa tapaa tuoda esille asioita. Samoin uusia näkökulmia tuotiin tulosten perusteella esille jonkin verran nettikeskusteluissa, mutta ei poikkeuksellisen paljon. Kokonaisuudessaan tutkittavilla oli hyvät tiedon kriittisen arvioinnin taidot ja osion keskiarvo oli 3,7.

Mediatuntemusta tarkastelevassa osiossa tutkittavat kiinnittivät tulosten perusteella hyvin huomiota median tavoitteisiin, kohderyhmään ja viestintäkeinoin. He myös löysivät toiminnalleen tarkoituksenmukaisia viestintäkanavia,

vaikka sosiaalisen median käytössä oli hieman hajontaa. Kaikki tutkittavat eivät täysin hyödyntäneet sosiaalista mediaa. Ulkomaisia uutiskanavia kaikki eivät seuranneet, mutta muuttujan keskiarvo oli tässäkin osiossa 3,6 eli suurin osa seurasi myös ulkomaisia uutiskanavia. Mediatuntemus - osion kokonaiskeskiarvo oli 4,0, mikä kertoo tutkittavien hyvästä mediatuntemuksen tasosta.

Yhteiskunnan eri osa-alueita, rakenteita ja toimintatapoja tutkittavat tunsivat paikoin jopa erittäin hyvin. Samoin vastuun ja yhteistyötarpeen tunteminen oli voimakasta. He myös osallistuivat aktiivisesti yhteiskunnan kehittämiseen. Tämän osion keskiarvo oli korkea 4,2.

Tiedon vastaanottajan taidoissa oli jonkin verran hajontaa. Toiset jakoivat enemmän tietoa näkyvyyden vuoksi kuin toiset, mutta toiminnassa korostui kuitenkin keskimäärin asiakeskeisyys. Pääosin tutkittavat jakoivat eteenpäin luotettavaa ja kohderyhmälle sopivaa tietoa. Arvot, ennakkokäsitykset ja kokemus näkyivät jonkin verran tiedon jakamisessa eteenpäin, mutta eivät merkittävästi. Osion kokonaiskeskiarvo oli 3,5, mikä kertoo siitä, että tutkittavien taidot tiedon käsittelemisessä ja jakamisessa eteenpäin olivat melko hyvät.

Poliittisten taitojen kohdalla hieman yllättävää oli se, että tutkittavat eivät tulosten perusteella käyttäneet merkittävästi politiikalle tyypillistä argumentointitapaa, joka korostaa omia hyviä puolia ja nostaa esiin ”vastustajan” huonoja puolia, vaan keskittyivät rehelliseen ja harkittuun argumentointiin. Tutkittavat edistivät toiminnallaan melko hyvin sosiaalista tasa-arvoa. Kuitenkaan toisten puolueiden edustajien mielipiteitä ei aina kattavasti huomioitu. Vallitsevia rakenteita ja näkemyksiä tutkittavat haastoivat melko tehokkaasti. Osion kokonaiskeskiarvo oli 3,4 eli tässäkin osiossa taidot olivat melko hyvällä tasolla, kun huomioidaan kysymystekniset seikat.

Tulosten perusteella taustamuuttujilla ei ollut merkittävää yhteyttä kriittisen lukutaidon osa-alueisiin. Taustamuuttujina tutkittiin sukupuolta, puoluekantaan, poliittista tehtävää, ikää, koulutusta, poliittista kokemusta ja asuinympäristöä. Tässä on kuitenkin hyvä huomioida, että tutkimukseen osallistuneista 58%:lla oli ylempi korkeakoulututkinto. Sukupuoleltaan vastaajat jakaantuivat

melko tasan miehiin ja naisiin. Suurissa kaupungeissa asui 74% vastaajista. Iältään tutkittavat olivat 23-61 -vuotiaita. Poliittinen kokemus vaihteli suuresti välillä ei ollenkaan kokemusta – yli 30 vuotta. Kansanedustajien avustajia oli vastaajista suurin osa ja poliittiselta kannaltaan suurin osa vastaajista oli Sosiaalidemokraattisen puolueen edustajia.

Kriittistä lukutaitoa poliittisessa päätöksenteossa ei aiemmin juurikaan ole tutkittu, mutta muista näkökulmista tutkimusta on tehty useiden vuosien ajan. Suomessa Kiili (2012) on tutkinut väitöskirjassaan lukiolaisten internetlukemisen prosesseja. Kiili totesi tutkimuksessaan, että nuoret tarvitsevat ohjausta tiedon kriittiseen arviointiin. Internetin hyötykäyttö vaatii korkeampia ajattelutoimintoja, jotka mahdollisesti kehittyvät iän myötä. Landbrookin ja Probertin (2011) tutkimuksessa puolestaan tuli esille, että opiskelijoiden prosessien tuntemus kasvattaisi työskentelyn tehokkuutta. Prosessilla he tarkoittivat esimerkiksi sitä, millä hakukoneella ja miltä sivuilta tietoa kannattaa etsiä, miten tarkastella kriittisesti ja ristiin informaatiota, miten yhdistellä tietoa ja miten raportoida. Tämän tutkimuksen mukaan vastaava prosessien tuntemus oli poliittisilla päättäjillä ja päätöksiä valmistelevilla henkilöillä hyvä.

Edellä mainituissa tutkimuksissa kohdejoukkona olivat lapset tai nuoret, ja on todennäköistä, että he ovat teknisesti taitavampia käyttämään internetin erilaisia palveluja kuin vanhemmat ihmiset. Kuitenkin mahdollisesti iän ja koulutuksen myötä karttuvat ajattelun taidot auttavat nimenomaan tiedon kriittisessä lukemissa, johon tämänkin tutkimuksen tulokset hieman antoivat suuntaa, koska tutkimuksessa oli mukana kaiken ikäisiä aikuisia ja tulokset olivat kaikilla osaluilla hyviä. Ishikawan (2008) terveyteen liittyvä kriittisen lukutaidon tutkimus osoitti, että korkealla kriittisellä lukutaidolla oli yhteys muun muassa itse tehokkuuteen ja suurempaan määrään informaation lähteitä. Tässä tutkimuksessa tiedon luotettavuuden taitoja arvioivan osion keskiarvot olivat pääosin yli neljän eli hyviä. Tiedon keräämistä samasta aiheesta mahdollisimman monesta lähteestä mittaavan muuttujan keskiarvo oli 4,5, mikä Ishikawan tutkimukseen peilaten kertoi siitä, että tähän tutkimukseen osallistuneiden kriittisen lukutaidon taso oli hyvä.

Aiemmat, kriittistä lukutaitoa koskevat tutkimukset ovat laajoja ja osa niistä käsittää useita eri tapoja kerätä tietoa. Usein tutkimuksissa on käytetty sekä kvantitatiivista, että kvalitatiivista tutkimustapaa. Eri tutkimus- ja keruutapoja yhdistelevä, esimerkiksi kysely ja tehtävät toisivat tarkemmin eroja esille todennäköisesti myös poliittista päätöksentekoa koskevassa kriittisen lukutaidon tutkimuksessa.

7.2 Metodin tarkastelu

Menetelmänä kyselylomake toimi kohtalaisesti tässä kohdejoukossa. Hyviä puolia kyselylomakkeen käytössä oli se, että se saatiin lähetettyä helposti suurelle joukolle ja siihen pystyi vastaamaan, kun itselle parhaiten sopi. Huonoja puolia menetelmän käytössä oli se, että vastausprosentti jäi alhaiseksi. Poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt ovat kiireisiä ihmisiä, joille tulee paljon sähköpostia. Kysely hukkuu helposti muiden postien joukkoon. Kyselyyn tuli vastauksia 46 henkilöltä. Erilaisia Webropol-kyselyjä tehdään nykyään paljon ja houkutus jättää vastaamatta on suuri. Toinen huono puoli kyselylomakkeen käytössä oli se, että huolellisesta valmistelusta huolimatta joidenkin kysymysten kohdalle jäi mahdollisesti tulkinnanvaraa, joka jonkin verran vaikutti tuloksiin.

Tähän tutkimukseen valikoituneet henkilöt olivat pääosin hyvin koulutettuja ihmisiä, mikä osaltaan saattoi myös vaikuttaa tuloksiin, vaikka taustatekijöillä ei tutkimuksen mukaan ollutkaan vaikutusta kriittisen lukutaidon eri osa-alueisiin. Taustatekijöiden yhteyden tutkiminen isommassa joukossa voisi antaa hieman erilaisen tuloksen. Tähän valitut tilastolliset analyysit tukivat kuitenkin hyvin taustamuuttujien yhteyden hahmottamista summamuuttujiin.

Kriittisen lukutaidon jakaminen eri ulottuvuuksiin Leinon (2014) mallista vaikutteita ottaen, oli hyvä ratkaisu, koska kyseessä oli muuten hankalasti tavoitettava ja määriteltävä käsite. Valitut ulottuvuudet vaikuttivat toimivalta tavalla luoda mittari, jonka pohjalta summamuuttujien tekeminen oli selkeämpää kuin se olisi ollut ilman jaottelua. Tulosten tarkastelu taitojen jakaantumisen perus-

teella asteikolla antoi kattavan kuvan eri osa-alueiden kriittisen lukutaidon tasosta ja ominaisuuksista. Summamuuttujien keskiarvovertailu ja summamuuttujien välisten korrelaatioiden tarkastelu antoivat puolestaan käsityksen osa-alueiden suhteesta toisiinsa.

7.3 Eettiset ratkaisut

Tutkimuksen tarkoitus oli kartoittaa poliittisten päättäjien ja heitä avustavien henkilöiden kriittistä lukutaitoa mahdollisimman kattavasti hyviä eettisiä periaatteita noudattaen. Pietilän ja Länsimies-Antikaisen (2008) mukaan etiikassa on kyse ihmisten valintoja ja toimintaa koskettavista arvoista ja ihanteista. Etiikka ei anna valmiita ratkaisuja, vaan perustuu vastuun tiedostamiseen. Pihlströmin (2008) mukaan tieteen tehtävät ja niihin liittyvä totuuden etsintä osana kulttuuria ja yhteiskuntaa ovat mitä suurimmassa määrin eettisiä, koska ne pyrkivät hyvään elämään. Tähän tutkimukseen toivottiin rehellisiä vastauksia, koska tarkoitus oli tarkastella kriittistä lukutaitoa tai puutteita kriittisessä lukutaidossa totuudenmukaisesti. Mitään puoluetta tai ryhmää ei ollut tarkoitus leimata vastausten perusteella.

Eettisiin ratkaisuihin kuuluu vastaajien anonymiteetti. Tässä tutkimuksessa vastaajien anonymiteetistä pidettiin huolta tarkistamalla, että taustatietojen perusteella jokaisessa ryhmässä oli useita vastaajia. Näin vastausten perusteella ei voinut päätellä vastaajien henkilöllisyyttä. Tällä perusteella kyselyä ei lähetetty eduskuntaryhmälle, jossa oli vain yksi kansanedustaja. Webropol-kyselyssä ei kysytty vastaajien paikkakuntaa, koska vastaajien anonymiteetti ei välttämättä olisi tällöin säilynyt. Sen sijaan kysyttiin asuinympäristöä, jonka perusteella vastaajia ei pystynyt tunnistamaan. Kansanedustajien, heidän avustajiensa ja ryhmäkanslioiden työntekijöiden sähköpostiosoitteet olivat vapaasti saatavissa Eduskunta.fi - sivuilla, eikä Eduskunnan puolelta tarvinnut erikseen lupaa kyselyn tekemiselle. Ministerien erityisavustajien ja valtiosihteerien yhteystiedot olivat saatavissa Valtioneuvosto.fi - sivuilla, eikä Valtioneuvostolta vaadittu eri-

tyistä lupaa kyselyn suorittamiselle. Pihlström (2008) puhuu tutkimuksen objektiivisuudesta, jota myös tässä tutkimuksessa pyrittiin noudattamaan siltä osin kuin se tutkijalle oli mahdollista.

7.4 Luotettavuustarkastelu

Luotettavuutta tarkasteltaessa on huomioitava pieni otoskoko, johon valikoitui melko koulutettuja ihmisiä. Kuitenkin tulokset antoivat käsityksen siitä, että mittari oli luotettava ja vastaukset antoivat tutkittavista ja eri osa-alueiden suhteista niin kattavan kuvan, kuin se käytetyllä aineistolla ja metodilla oli mahdollista. Summamuuttujien sisäistä johdonmukaisuutta kuvaavat Cronbachin alpha arvot olivat hyviä: "Tiedon kriittinen arviointi" 0,770, "Mediatuntemus" 0,845, "Yhteiskunnan tuntemus" 0,813, "Tiedon vastaanottajan taidot" 0,702 ja "Poliittiset taidot" 0,769. Kaikkien summamuuttujien eli kriittisen lukutaidon kokonaismuuttujan Cronbachin alphan arvoksi tuli 0,869, mikä oli hyvä alphan arvo.

Tässä tutkimuksessa vastaukset perustuivat itsearviointiin ja vastaaminen oli oman rehellisyyden varassa. Tutkittavat saattoivat siis vastata hyvinkin eri tavoin johonkin kysymykseen, vaikka taidot olisivat olleet samat. Tämän tapaista heilahtelua on vaikea täysin poistaa Webropol - kyselylomaketta käytettäessä. Seitsemän kysymyksen kohdalla pienempi vastausarvo kertoi paremmasta kriittisestä lukutaidosta, joka on hyvä tuoda esiin luotettavuutta tarkasteltaessa, vaikka lopputulokseen sillä ei suurta vaikutusta ollutkaan. Jos nämä kyseiset muuttujat olisi koodausvaiheessa koodattu toisinpäin, tutkimuksen lopputulos olisi todennäköisesti ollut hieman nykyistä tulosta parempi eli tutkittavien kriittisen lukutaidon taso olisi ollut vielä hieman parempi.

Kyselyyn tuli jonkin verran palautetta ja sähköpostilla saapuneista palautteista ilmeni muun muassa, että internetin käyttö ei yhdessä tehtäväryhmässä ollut kovin runsasta, vaan tieto tuli pääosin virkamiesvalmistelusta. Ryhmä, jota tämä koski, oli pieni ja tutkittaville lähetetyn kyselyn väittämät koskivat tiedonhakua yleensä, joten asialla ei todennäköisesti ollut vaikutusta lopputulokseen.

7.5 Jatkotutkimus

Tutkimuksella saatiin käsitys poliittisten päättäjien ja päätöksiä valmistelevien henkilöiden kriittisestä lukutaidosta. Pienestä aineistosta huolimatta tutkimuskysymyksiin saatiin kattavasti vastauksia. Tarkemman ja syvemmän tiedon saamiseksi tutkimukseen pitäisi yhdistää haastatteluja ja saada vastauksia suuremmalta, mahdollisimman heterogeeniseltä joukolta. Erilaisten tehtävien tekeminen osana tutkimusta voisi tuoda tarkempaa tietoa kriittisestä lukutaidosta ja mahdollisesti erotella ulottuvuuksia selkeämmin. Tutkimuksen validiteetin kannalta pieni aineisto oli kuitenkin ongelmallisempi kuin käytetty menetelmä ja suuremmalla aineistolla eroja olisi todennäköisesti tullut enemmän esille.

Informaation määrä nyky-yhteiskunnassa on valtava ja kriittisen lukutaidon tutkimuksesta tulee yhä tärkeämpää (Leu ym. 2013). Tärkeää olisi päästä kiinni taustatekijöihin, joilla on yhteyttä kriittiseen lukutaitoon. Mielenkiintoista olisi tehdä tämän tyyppinen tutkimus nuoremmilla ja selvittää sen kautta iän tai koulutuksen vaikutusta kriittisen lukutaidon taitoihin. Kriittisen lukutaidon tutkimisille myös poliittisessa päätöksenteossa olisi jatkotarvetta, koska informaation kulku todennäköisesti entisestään nopeutuu ja yhteiskunnan asiat monimutkaistuvat, kuten pandemiaksi levinnyt Korona - virus on osoittanut. Poliittiset päättäjät ja päätöksiä valmistelevat henkilöt ovat erittäin vastuullisessa ja hankalassa tilanteessa erityisesti tämän tapaisissa, terveyttä koskevissa asioissa ja kriittisen lukutaidon merkitys korostuu.

Käytännön hyötynä tutkimuksessa oli se, että kriittisen lukutaidon eri ulottuvuudet tulivat tutuiksi ja mittari voi mahdollisesti jatkossakin toimia työkaluna erityisesti poliittisille päättäjille ja päätöksiä valmisteleville henkilöille hahmottamaan omaa kriittistä lukutaitoaan ja mahdollisia kehityskohteitaan. Samalla tutkimus antoi kansalaisille kuvan päätöksentekoon osallistuvien ihmisten kriittisestä lukutaidosta. Tutkimusta voisi hyödyntää myös koulutuksellisissa tarkoituksissa.

LÄHTEET

Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. & Leu, D.J. 2008. Central Issues in New Literacies and New Literacies Research. In J. Coiro, M. Knobel, C. Lankshear & D. Leu (Eds.) Handbook of Research on New Literacies. New York: Taylor & Francis Group, LLC, 1-21.

Eduskunnan internet-sivut, 2019. <https://www.eduskunta.fi/FI/Sivut/default.aspx>. Luettu 29.10.2019.

Enqvist, K. 2019. Kolumni: Tutkijat äkkiä julkisuuteen opettamaan kuinka ajatellaan ja ollaan kriittisiä. <https://yle.fi/uutiset/3-10727419>. Luettu 16.6.2019.

European Commission, 2018. Group of Chief Scientific Advisors in the European Commissions's Scientific Advice Mechanism. Research and Innovation 6.7.2018, 1-2. https://ec.europa.eu/research/sam/pdf/sam_general_citizen_summary_032019.pdf#view=fit&pagemode=none Luettu 2.10.2019

Flanagin, A. & Metzger, M. 2008. Digital Media and Youth: Unparalleled Opportunity and Unprecedented Responsibility. In J. Miriam & A. Flanagin (Eds.) Digital Media, Youth and Credibility. Cambridge, MA: The MIT Press, 5-28.

Freire, P. & Macedo, D. 1987. Literacy: Reading the Word and the World. South Hadley, Mass.: Bergin & Garvey.

Frisch, A-L., Camerini, L., Diviani, N. & Schulz, P. 2011. Defining and measuring health literacy: how can we profit from other literacy domains. Health Promotion International 27 (1), 117-126.

Gordon-Murane, L. 2012. The Intentional Misleading of the American Public: Political Misinformation. In A. Mintz (Ed.) Web of Deceit: Misinformation and Manipulation in the Age of Social Media. Medford, N.J.: CyberAge Books, 107-132.

Gurak, L. 2001. Cyberliteracy. Navigating the Internet with Awareness. New Haven, CT: Yale, University press.

Haasio, A. 2015. Disnormatiivinen ja normatiivinen informaatio. Informaatiotutkimus 34 (4).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ishikawa, H., Takeuchi, T. & Yano, E. 2008. Measuring functional, communicative, and critical health literacy among diabetic patients. *Diabetes Care* 31 (5), 874–879.

Kallionpää, O. 2017. Uuden kirjoittamisen opetus - osallistavaa luovuutta verkossa. *Scriptum Creative Writing Research Journal* 1/2017. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Kauppinen, M. & Kinnunen, T. 2016. Digitaalinen monilukutaito -oppimaan oppimista päivitetyn keinoin. Teoksessa K. Leino & O. Kallionpää (toim.) *Monilukutaitoa digiaikaan - lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 127–151.

Kiili, C. 2012. Online reading as an individual and social practice. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 441. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Kiili, C. 2008. Internet lukiolaisten tiedonlähteenä - Tapausesimerkkejä hyvin ja heikosti onnistuneista tiedonhakijoista. Teoksessa E. Sormunen & E. Poikela (toim.) *Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 227–251.

Kiili, C. & Laurinen, L. 2015. Lukiolaiset yksilöllisinä ja yhteisöllisinä internet-lukijoina. Teoksessa E. Ropo, E. Sormunen & J. Heinström (toim.) *Identiteetistä informaatiolukutaitoon: tavoitteena itsenäinen ja yhteisöllinen oppija*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 256–275.

Kiili, C. & Mäkinen, M. 2011. Akateemiset tekstitaidot ja niiden ohjaaminen yliopistossa. *Korkeajännityksiä - kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 219–241.

Kiili, C., Mäkinen, M. & Coiro, J. 2013. Rethinking Academic Literacies: Designing multifaceted academic literacy experiences for pre-service teachers. *Journal of Adolescent and Adult Literacy* 57 (3), 223–232.

Kiili, C., Leu, D.J., Marttunen, M., Hautala, J. & Leppänen, P.H.T. 2018. Exploring Early Adolescents' Evaluation of Academic and Commercial Online Resources Related to Health. *Reading and Writing*, 31 (3), 533–557. doi:10.1007/s11145-017-9797-2

Kupiainen, R. 2017. Lukutaidon jälkeen? Teoksessa V. Korhonen, J. Annala & P. Kulju (toim.) Kehittämisen palat, yhteisöjen salat. Näkökulmia koulutukseen ja kasvatukseen. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy - Juvenes Print, 205–218.

Landbrook, J. & Probert, E. 2011. Information skills and critical literacy: where are our digikids at with online searching and are their teachers helping? *Australian Journal of Educational Technology* 27 (1), 105–121.

Lankshear, C. & Knobel, M. 2011. *New Literacies: Everyday practices and social learning*. New York: McGraw-Hill International.

Leino, K. 2019. Lukutaidolla hyvä tulevaisuus. Helsingin opettajien ammattiyhdistys ry. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/63992/6lukutaaidol-lahyva776?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 12.6.2019

Leino, K. 2016. Monipuolinen verkkotekstien käyttö tukee tekstitaitoja. Teoksessa K. Leino, & O. Kallionpää (toim.) Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 51–63.

Leino, K. 2015. Monilukutaito ja lukeminen verkkotekstien aikakaudella. Esielmä kirjastopäivillä 11.6.2015. <https://slideplayer.fi/slide/11207011/>. Luettu 9.5.2019.

Leu, D., Kinzer, C., Coiro, J., Castek, J., & Henry, L. 2013. New literacies: A dual level theory of the changing nature of literacy, instruction, and assessment. In D.E. Alvermann, N.J. Unrau, & R.B. Ruddell (Eds.) *Theoretical Models and Processes of Reading* (6th ed.). Newark, DE: International Reading Association, 1150–1181.

Lewison, M., Flint, A., Van Sluys, K. & Henkin, R. 2002. Taking on critical literacy: The journey of newcomers and novices. *Language Arts* 79 (5), 382–392.

- Lipponen, L. 2007. Yleisestä mediaosaamisesta paikalliseen ja yhteisölliseen mediaosaamiseen. Teoksessa H. Kynäslahti, R. Kupiainen & M. Lehtonen (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura ry, 51–59.
- Livingstone, S., Van Couvering, E. & Thumin, N. 2008. Converging traditions of research on media and information literacies. In J. Coiro, M. Knobel, C. Lankshear & D. Leu (Eds.) *Handbook of Research on New Literacies*. New York: Taylor & Francis Group, LLC, 103–132.
- Lucassen, T. & Schraagen, J. 2010. Trust in Wikipedia: How users trust information from an unknown source. In *WICOW 10 Conference, 2010*. Raleigh, North Carolina, USA, 19–26.
- Luke, A. 2000. Critical literacy in Australia. In press, *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 43, 1–19.
- Marja-Aho, E. 2019. Huutava tarve tutkitulle tiedolle. *Sanomalehti Keski-suomalainen*. 30.8.2019, 38–39.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. laitos, 4. painos. Helsinki: International Methelp.
- Middleton, M. 2007. Approaches to evaluation of websites for public sector services. In P. Kommers (Ed.), *Proceedings of the IADIS International Conference, e-Society 2007, Lisbon, Portugal*. Lisbon: IADIS, 279–284.
- Mintz, A. 2012. If it's on the Internet, it must be true. In A. Mintz (Ed.). *Web of Deceit: Misinformation and Manipulation in the Age of Social Media*. Medford, N.J.: CyberAge Books.
- Muller Mirza, N. & Perret-Clermont, A-N. (Eds.) 2010. *Argumentation and Education. Theoretical Foundations and Practices*. Dordrecht: Springer.
- Mustonen, A. 2001. *Mediapsykologia*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Pesonen, J. 2008. Kohti kriittistä lukutaitoa Tatun ja Patun kanssa. Kieliverkosto. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kohti-kriittista-lukutaitoa-tatun-ja-patun-kanssa>. Luettu 27.3.2019.

Pietilä, A-M. & Länsimies-Antikainen, H. 2008. Etiikkaa monitieteisesti – johdantoa pohdinnoille ja kysymyksille. Teoksessa A-M. Pietilä & H. Länsimies-Antikainen (toim.) Etiikkaa monitieteisesti – Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopion yliopiston julkaisuja F Yliopistotiedot 45. Kuopio: Kopijyvä, 11–13.

Pihlström, S. 2008. Tutkimuksen etiikan filosofisia lähtökohtia. Teoksessa A-M. Pietilä & H. Länsimies-Antikainen (toim.) Etiikkaa monitieteisesti – Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopion yliopiston julkaisuja F Yliopistotiedot 45. Kuopio: Kopijyvä, 21–35.

Pönkä, H. 2016. Monilukutaito ja sosiaalinen media opetuksessa. Teoksessa K. Leino, & O. Kallionpää (toim.) Monilukutaitoa digiaikaan – lukemisen ja kirjoittamisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2016. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 95–112.

Raivio, K. 2015. Katsauksia: Tutkimustieto päätöksenteon pohjaksi. Tieteessä tapahtuu 6, 21–24.

Rantala, L. 2007. Kriittiset lukutaidot mediayhteiskunnassa. Teoksessa T. Aittola, J. Eskola & J. Suoranta (toim.) Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos, 137–152.

Rantala, L & Korhonen, V. 2008. Uudet lukutaidot koulun tietokäsityksen haastajina – tapaustutkimus viidesluokkalaisten mediatuottamisesta. Teoksessa E. Sormunen & E. Poikela (toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 196–226.

Rupert, W. 2013. Dialogic: Education for the Internet Age. Routledge.

Salminen, T., Marttunen, M. & Laurinen, L. 2012. Argumentation in secondary school students' structured and unstructured chat discussions. Journal of Educational Computing Research, 47 (2), 175–208.

Sanomalehti opetuksessa. Sanomalehtien liitto. <https://sanomalehtiopetuksessa.fi/fi/uutinen/kriittinen-lukutaito-keskiossa-lukutaitopaivan-kampanjassa/> Luettu 28.3.2019.

Savolainen, R. & Kari, J. 2008. Tiedonkäytön ja oppimisprosessin yhteyksistä – Informaatiotutkimuksen näkökulma. Teoksessa E. Sormunen & E. Poikela

(toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy, 33–55.

Stotesbury, H. 2001. Kriittisyyttä kielen valtakuntaan. Kuinka opiskelijoiden kriittistä ajattelua voitaisiin edistää? Teoksessa M. Charles & P. Hiidenmaa (toim.). Tietotyön yhteiskunta – kielen valtakunta. AfinLAN vuosikirja 2001. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja nro 59. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 170–196.

Tavoitteena puolueiden tuho ja demokratian murentaminen – näin vihamielinen vaalivaikuttaminen uhkaa myös Suomen vaaleja. Yle-uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-10635205>. Luettu 3.4.2019.

Tiuraniemi, J. 2010. Lukion äidinkielen ja kirjallisuuden antamat valmiudet tekstitaidon kokeen kriittistä lukutaitoa vaativien tehtävien suorittamiseen. Kieli- ja käänntieteen laitos. Turun yliopisto. Pro gradu – tutkielma. <https://www.utupub.fi/handle/10024/59281>. Luettu 9.5.2019.

Tseng, S. & Fogg, B. 1999. Credibility and computing technology. *Communications of the ACM*, 42 (5), 39–44.

Vaarala, H., Johansson, M. & Mutta, M. 2014. Maailma muuttuu, muuttuuko opetus? – Näkökulmia opetusteknologian käyttöön kielenoppimisessa- ja opetuksessa. Kieliverkosto. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2014/maailma-muuttuu-muuttuuko-opetus-nakokulmia-opetusteknologian-kayttoon-kielenoppimisessa-ja-opetuksessa> Luettu 30.10.2018.

Valtioneuvoston internet-sivut, 2019. <https://valtioneuvosto.fi/etusivu>. Luettu 29.10.2019.

Vapalahti, K. & Marttunen, M. 2019. Collaborative argumentation through role-play by students on a degree programme in social services. *Social Work Education*, 1–15. Julkaistu verkossa 21.10.2019. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02615479.2019.1663164?journalCode=cswe20>.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Voogt, J., Erstad, O., Dede, C., & Mishra, P. 2013. Challenges to learning and schooling in the digital networked world of the 21st century. *Journal of Computer Assisted Learning*, 29, 403–413.

Walsh, J. 2010. Librarians and controlling disinformation: Is multi-literacy instruction the answer? *Library Review*, 59 (7), 498–511.

Warnick, B. 2002. *Critical literacy in a digital era: Technology, rhetoric and the public interest*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

LIITTEET

Liite 1. Webropol-kysely (23 sivua)

Kysely kriittisestä lukutaidosta

1. Ikä

Kirjoita numeroin:

2. Sukupuoli

- Mies
- Nainen
- Muu

3. Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri)

- Kansallinen Kokoomus
- Sosiaalidemokraattinen puolue
- Keskusta
- Vihreä liitto
- Perussuomalaiset
- Vasemmistoliitto
- Suomen ruotsalainen Kansanpuolue
- Kristillisdemokraatit

4. Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi)

- Kansanedustaja
- Ryhmäkanslian työntekijä
- Kansanedustajan avustaja
- Valtiosihteeri
- Ministerin erityisavustaja

5. Kuinka kauan olet ollut mukana politiikassa?

Kirjota kirjaimin:

6. Koulutuksesi (valitse ylin koulutustasosi)

- Peruskoulu
- Ammattikoulu- tai kurssi
- Lukio tai ylioppilas
- Opistotason ammatillinen koulutus
- Ammattikorkeakoulu
- Alempi korkeakoulututkinto
- Ylempi korkeakoulututkinto
- Lisensiaatti tai tohtori

7. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten asuinnympäristöäsi?

- Suuri kaupunki (yli 100 000 asukasta)
- Suuren kaupungin lähö tai lähiseutu (suuren kaupungin vaikutusalueella / työssäkäyntialueella)
- Pieni tai keskikokoinen kaupunki tai kunta (20 000-100 000 as.)
- Pienempi taajama tai kunta (alle 20 000 asukasta)
- Maaseutu (haja-asutusalue)

Kohdat 8 - 23 liittyvät tiedon luotettavuuden arviointiin. On tärkeää, että vastaat valitsemalla toimintaasi parhaiten kuvaavan vaihtoehdon.

8. Kun etsin tietoa (esimerkiksi internetistä) poliittisten päätösten tueksi, tiedän, mistä löydän tarvitsemäni tiedon.

- aina
- lähes aina
- joskus

- en juuri koskaan
- en koskaan

9. Kun etsin tietoa (esimerkiksi internetistä) poliittisten päätösten tueksi, tarkistan onko uutisen video peräisin jostakin muusta kuin kyseisen uutisen tilanteesta.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

10. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi, mietin, mikä on kyseisen tiedon tarkoitus.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

11. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi, mietin, onko tieto hyödyllinen päätöksen kannalta.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

12. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi, tarkistan, milloin internet-sivu, jolta haen tietoa, on päivitetty.

- aina

- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

13. Kun etsin tietoa poliittisten päästöjen tuoksi, pyrin keräämään tietoa samasta aiheesta mahdollisimman monesta lähteestä.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

Vastaa seuraaviin väittämiin (väittämät 14 - 23) sen mukaan, kuinka hyvin väittämä pitää kohdallasi paikkaansa.

14. Kun tiedon esittäjä perustelee väitteensä hyvin, uskon häntä kyseenalaistamatta väitettä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

15. Jaan tarkoituksella eteenpäin tietoa, joka korostaa näkökulmaani.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

16. Osaan tehdä tarkkoja, tietoon perustuvia kysymyksiä vastapuolen väitteistä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

17. Tarkistan (esim. ryhmäkansliasta) saamani tiedon alkuperän.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

18. Arvioin esitettyjen väittämien perusteluja kriittisesti, vaikka tieto perustuisi asiantuntijoiden näkemyksiin.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

19. Väittän keskeneräistä ja epätäydellistä tietoa eteenpäin valmiina tietona.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

20. Nettikeskusteluissa pyrin tuomaan esiin uusia näkökulmia.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

21. Jaan vaihteellisia uutisia vahingossa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

22. Jaan kuulemiani huhuja eteenpäin sosiaalisessa mediassa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

23. Tunnistan vaihteellisen tiedon, vaikka internet-sivu näyttäisi luotettavalta.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

Kohdat 24 - 39 liittyvät mediatuntemukseen. Vastaa väittämiin valitsemalla sinuun parhaiten sopiva vaihtoehto.

24. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, mietin, onko viestintäkanava poliittisesti suuntautunut.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

25. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, mietin, mitä tieto tavoittaa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

26. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, kiinnitän huomiota viestintäkanavan kirjoitustyyliin.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

27. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, kiinnitän huomiota viestintäkanavan tapaan käyttää kuvia.

- erittäin hyvin
- hyvin

- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

28. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, kiinnitin huomiota kyseisen viestintäkanavan käyttämiin muihin tehokeinoihin (mm. asettelu, otsikot, värit) viestinnässään.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

29. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, mietin, kuka saa julkaista kyseisessä viestintäkanavassa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

30. Kun etsin tietoa poliittisten päätösten tueksi eri medioiden kautta, mietin, korostaako viestintäkanava uutisessa jotakin tiettyä puolta tai asiaa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

31. Keskiyön tiedonhaussa viestintäkanaviin, joiden uutisissa on lähteet näkyvillä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

32. Näkymällä sosiaalisessa mediassa tavoitlan kattavasti äänestysikäiset.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

33. Analysoin iltapäivälehtien tapaa uutisoida asioista.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

34. Tunnistan kuvamanipulaatiota käyttävät viestintäkanavat.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

35. Seuraan säännöllisesti myös ulkomaisia uutiskanavia.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

36. Tiedän, mitä eri viestintäkanavia internetistä löytyy.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

37. Tiedän, mistä löydän eri uutiskanavia.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

38. Pystyn nimeämään internetistä tiedon lähteitä, jotka ovat korkealaatuisia.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

39. Tunnistan uutiset, joiden tavoite on herättää kohua.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

Seuraavat väittämät (väittämät 40 - 55) liittyvät yhteiskunnan tuntemiseen ja kehittämiseen. Vastaa väittämien valitsemalla sinuun parhaiten sopiva vaihtoehto.

40. Olen tutustunut eri puolueiden poliittisiin ohjelmiin.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

41. Osaan nimetä asioita, joissa Suomi on riippuvainen toisista valtioista.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

42. Mielestäni Suomi ei yksinään pysty ratkaisemaan kaikkia asioita esim. ilmastonmuutosta.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

43. Mietin keinoja lisätä ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

44. Seuraan myös muiden kuin poliitikkojen mielipiteitä ja lausuntoja politiikan kysymyksistä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

45. Mietin keinoja ihmisten arjen helpottamiseksi Suomessa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

46. Kannan huolta koko maailmaa koskettavista ongelmista kuten terrorismista.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

47. Haluan edelleen kehittää Suomen vetovoimatekijöitä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

48. Ymmärrän talouselämän asiantuntijoiden käyttämää kieltä ja lausuntoja.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

49. Huomioin historiallisia kehityskulkuja valmistellessani tulevaisuuteen liittyviä päätöksiä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

50. Neuvottelen asioiden yhteisistä merkityksistä kollegoiden kanssa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

51. Pystyn tunnistamaan sosiaalisia rakenteita, jotka ohjaavat ihmisten valintoja.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

52. Pystyn tunnistamaan kulttuurin sidottuja käytänteitä ihmisten toiminnassa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

53. Tunnen hyvin suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuuksineen ja heikkouksineen.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

54. Pyrin edistämään lukutaidon kehittämistä ja ylläpitämistä Suomessa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

55. Pyrin tuomaan esiin asioita, jotka motivoivat ihmisiä tekemään töitä yhteiskunnan hyväksi.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

Seuraavat väittämät (väittämät 56 - 71) liittyvät tiedon vastaanottajan toimintaan. Vastaa väittämiin valitsemalla parhaiten toimintaasi kuvaava vaihtoehto.

56. Kun luen uutista, minulla on jokin ennakkokäsitys, mitä se tulee sisältämään.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

57. Minulla on selkeät arvot ja jaan arvojeni mukaista tietoa.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

58. Osaan poimia olennaisen suuresta tietomassasta.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti

erittäin huonosti

59. En jaa tietoa vain huvun vuoksi.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

60. Koostan oman mielipiteeni ennen tiedon jakamista eteenpäin.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

61. En halua kirjoittaa epätrendikkäistä aiheista, koska niitä ei ole yleisiä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

62. Pidän sanottavani lyhyenä, vaikka jotain olennaista jäisi puuttumaan.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti

erittäin huonosti

63. Kerron avoimesti henkilökohtaisista asioistani sosiaalisessa mediassa auttaakseni kansalaisia tutustumaan minuun.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

64. Jaan tietoa tavoittaakseni mahdollisimman paljon yleisöä.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

Mieti toimintaasi erilaisissa viestintäkanavissa ja sitä, miten jaat tietoa eteenpäin. Vastaa välttämättä 65 - 71 valitsemalla parhaiten toimintaasi kuvaava vaihtoehto.

65. Jaan muillekin hyödylliseksi arvioimaani tietoa.

- aina
 lähes aina
 joskus
 en juuri koskaan
 en koskaan

66. Jaan tietoa eteenpäin vasta, kun olen tarkistanut lähteen.

- aina

- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

67. Valitsen jakamani sisällön kohderyhmän mukaan.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

68. Yhdistelen tietoa ennen kuin jaan sitä eteenpäin.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

69. Tarkistan, mitä lukemissani teksteissä olevilla termeillä tarkoitetaan ennen tiedon jakamista eteenpäin.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

70. Jaan provosoivia uutisia.

- aina

- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

71. Jaan hyväksi toteamani poliittisia sisältöjä eteenpäin.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

Seuraavat väittämät (väittämät 72 - 87) liittyvät poliittiseen toimintaan, kielenkäyttöön ja keskusteluun. Vastaa väittämiin valitsemalla parhaiten toimintaasi kuvaava vaihtoehto.

72. Käytän sivistyssanoja ja ammattitermejä puheissani ja kirjoituksissani kohderyhmästä riippumatta.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

73. Osaan perustella väitteeni, vaikka minulla ei olisikaan faktatietoa asiasta.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

74. Tuon tarkoituksella esiin vain positiivisia puolia ajamastani asiasta.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

75. Reagoin nopeasti vasta-argumentein toisten poliitikoiden argumentteihin internetissä.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

76. Pyrin tarkoituksella ymmärtämään väärin vastapuolen väitteet tai niiden perustelut.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

77. Tuon poliittiseen keskusteluun uusia näkökulmia.

- aina
- lähes aina
- joskus
- en juuri koskaan
- en koskaan

Vastaa lopuksi vielä seuraaviin väittämiin (väittämät 78 - 87) valitsemalla se vaihtoehto, joka pitää kohdallasi parhaiten paikkaansa.

78. Esitän uusia malleja toteuttaa yhteiskunnallisia palveluja ja toimintoja.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

79. Edistän ihmisten välistä tasa-arvoa poliittisella toiminnallani.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

80. Kuuntelen kansalaisten mielipiteitä valmistellessani poliittisia päätöksiä.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti
- erittäin huonosti

81. Saan ääneni kuuluviin politiikan kautta, kun muotoilen asiani selkeästi.

- erittäin hyvin
- hyvin
- ei hyvin, eikä huonosti
- huonosti

erittäin huonosti

82. Haluan toisinaan nähdä asiat tarkoituksella toisin kuin muut.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

83. Kun valmistelen tai teen poliittista päätöstä, mietin, onko erityisesti huonommassa asemassa olevien ääntä kuunneltu riittävästi.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

84. Huomioin eri puolueiden edustajien mielipiteitä oman kantani muodostamisessa.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

85. En pelkää kertoa mielipidettäni, vaikka se olisi vastaan oman puolueeni yleistä näkemystä.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti

erittäin huonosti

86. Väittelytilanteessa pyrin tuomaan esiin uusia näkökulmia mieluummin kuin etsimään heikkouksia vastapuolen näkökulmista.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

87. Mielestäni tutkimustietoa voisi hyödyntää enemmänkin politiikassa.

- erittäin hyvin
 hyvin
 ei hyvin, eikä huonosti
 huonosti
 erittäin huonosti

Liite 2. Muuttujaryhmien väliset korrelaatiokertoimet

			Tiedon kriittinen arviointi	Mediatun- temus	Yhteiskun- nan tunte- mus	Tiedon vastaanot- tajan tai- dot	Poliittiset taidot
Spearman's rho	Tiedon kriittinen arviointi	Correlation Coefficient	1,000	,717**	,499**	,542**	,501**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000
		N	46	46	46	46	46
	Mediatuntemus	Correlation Coefficient	,717**	1,000	,629**	,624**	,499**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,000
		N	46	46	46	46	46
	Yhteiskunnan tuntemus	Correlation Coefficient	,499**	,629**	1,000	,423**	,562**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,003	,000
		N	46	46	46	46	46
	Tiedon vastaan- ottajan taidot	Correlation Coefficient	,542**	,624**	,423**	1,000	,536**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,003	.	,000
		N	46	46	46	46	46
	Poliittiset taidot	Correlation Coefficient	,501**	,499**	,562**	,536**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	.
		N	46	46	46	46	46

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Liite 3. Taustamuuttujien sukupuoli, puoluekanta ja poliittinen tehtävä yhteys kriittisen lukutaidon osa-alueisiin

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Poliittinen is the same across categories of Sukupuoli.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,377	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of Kriittinenarviointi is the same across categories of Sukupuoli.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,658	Retain the null hypothesis.
3	The distribution of Media-tuntemus is the same across categories of Sukupuoli.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,982	Retain the null hypothesis.
4	The distribution of Yhteiskunta is the same across categories of Sukupuoli.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,154	Retain the null hypothesis.
5	The distribution of Toiminta is the same across categories of Sukupuoli.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	1,000	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,050.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Poliittinen is the same across categories of Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,772	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of Kriittinenarviointi is the same across categories of Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,240	Retain the null hypothesis.

3	The distribution of Mediatus is the same across categories of Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,588	Retain the null hypothesis.
4	The distribution of Yhteiskunta is the same across categories of Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,301	Retain the null hypothesis.
5	The distribution of Toiminta is the same across categories of Eduskuntaryhmä tai puoluekanta (minkä puolueen kansanedustajan/ministerin avustaja, valtiosihteeri).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,521	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,050.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The distribution of Poliittinen is the same across categories of Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,207	Retain the null hypothesis.
2	The distribution of Kriittinenarviointi is the same across categories of Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,289	Retain the null hypothesis.
3	The distribution of Media-tuntemus is the same across categories of Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,232	Retain the null hypothesis.

4	The distribution of Yhteiskunta is the same across categories of Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,258	Retain the null hypothesis.
5	The distribution of Toiminta is the same across categories of Poliittinen tehtävä (valitse ensisijainen tehtäväsi).	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,127	Retain the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,050.